TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI

İNTERNETTE UNUTULMA HAKKI

Yüksek Lisans Tezi

Gökhan Tok

Ankara-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI

İNTERNETTE UNUTULMA HAKKI

Yüksek Lisans Tezi

Gökhan TOK

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayim VURAL

Ankara-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI

Gökhan TOK

İNTERNETTE UNUTULMA HAKKI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayim VURAL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Doç. Dr. Abdurrahman SAYGILI	.....
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayim VURAL	.....
Dr. Öğr. Üyesi Taylan BARIN	.....

Tez Sınavı Tarihi:14.01.2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (…/…/2020)

Gökhan TOK

(İmza)

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayim VURAL'a; çalışmama yoğunlaşmamı sağlayarak ve taslak metinler üzerinde görüşlerini paylaşarak bana destek olan değerli meslektaşlarım Handan CANTEKİNLER'e, Arzu CİHAN'a, Sevcan ARSLAN'a ve Fethiye ÇUHADAROĞLU'na; yazım sürecinde bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan Bengü Merve DERİN TÜRKOĞLU'na ve Mehmet Fatih ASLAN'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Giriş 1

BİRİNCİ BÖLÜM
UNUTULMA HAKKININ PRATİK VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Bir Hakkın Doğuşu 9
1.1. İnternet Öncesi Unutulma Hakkı 9
1.2. Sayısal Teknolojiler ve Unutulma Hakkı 11
1.2.1. Unutulma Hakkının Yeniden Keşfi 11
1.2.1.1. İfşa, İftira ve İntikam İçerikleri 14
1.2.1.2. Sosyal Medya İçerikleri 15
1.2.2. Evrilen Teknoloji ve Evrilen Mahremiyet Algısı 19
1.2.2.1. Mahremiyetin Yeniden Tanımlanması 19
1.2.2.2. İnternetin Kalıcılığı 20
1.2.3. Arama Motorları 23
1.2.3.1. Arama Motorlarının Yükselişi 23
1.2.3.2. Arama Motorları ve Aracı Sorumluluğu 25
1.2.3.3. Arama Motorları ve Bilgiye Erişim 29
1.2.4. Teknoloji Jeopolitiği ve Unutulma Hakkı 31
1.3. Farklı Eylemler, Tek Bir İsim 34
1.3.1. İsimlendirme Sorunu 35
1.3.2. Unutulma Hakkını Uygulama Yöntemleri 38
1.3.2.1. Silme Hakkı 38
1.3.2.2. Sildirme Hakkı 40
1.3.2.3. Anonimleşme Hakkı 41
1.3.2.4. Listelenmeme Hakkı 42
2. Unutulma Hakkının Teorik Çerçevesi 44
2.1. Unutulma Hakkının Düşünsel Temelleri 44
2.1.1. Birey Açısından 44
2.1.2. Toplum Açısından 47
2.2. Bir Türev İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı 51
2.2.1. Mahremiyet Hakkı 52
2.2.2. Veri Koruma Hakkı 56
2.2.3. Kişi Onuru ve İtibarı Hakkı 59
2.3. Unutulma Hakkının Diğer Haklarla Karşılaşması 61

İKİNCİ BÖLÜM
UNUTULMA HAKKININ POZİTİF HUKUKTA KORUNMASI

3. Karşılaştırmalı Hukukta Unutulma Hakkı 67
3.1. Avrupa Birliği'nde Unutulma Hakkı 68
3.1.1. AB Müktesebatında Unutulma Hakkı 68
3.1.2. ABAD Kararlarında Unutulma Hakkı 73
3.1.2.1. *Google Spain* Kararı 73
3.1.2.2. *Google Spain* Kararının Değerlendirilmesi 76
3.1.2.3. *Google Spain* Kararının Sonuçları 80
3.1.2.4. Diğer ABAD Kararları 84
3.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Unutulma Hakkının Korunması 88
3.3. Çeşitli Ülke Hukuklarında Unutulma Hakkı 94
3.3.1. Avrupa Ülkelerinde Unutulma Hakkı 94
3.3.2. ABD'de Unutulma Hakkı 99
4. Türkiye'de Unutulma Hakkı 101
4.1. AYM Kararlarında Unutulma Hakkı 103
4.2. Yargıtay Kararlarında Unutulma Hakkı 107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UNUTULMA HAKKI İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ DENGESİNİ SAĞLAMAK

5. Dengenin Kritik Ögeleri 113
5.1. Zaman Ögesi 113
5.2. Bilginin Arşiv Değeri 115
5.3. Haber Değeri 119
6. Unutulma Hakkının Uygulanabileceği Muhtemel Durumlar 122
6.1. Yeni Bir Sayfa Açma 122
6.2. Güncelliğini Yitiren İthamlar 123
6.3. Değişen Koşullar 124
6.4. Doğrudan İlişkisi Olmayan Haberler 126
6.5. Bağlam Dışı Hatırlatmalar 127
Sonuç 129
KAYNAKÇA 137
ÖZET 154
ABSTRACT 155

Giriş

Rönesans İtalya'sının prensliklerinden birisi olan Ferrara 1385 yılında ciddi bir isyana sahne oldu. İsyancı kalabalığın hedefinde Prens değil Tomasso da Tortona vardı. Günümüz şartlarında genel sekreter olarak tanımlanabilecek Tomasso da Tortona'nın görevleri arasında vergi borçları, kiralar ve hizmet kayıtlarını tutmak bulunuyordu. İsyancılar da Tortona'nın başını kesip bir mızrağın ucunda şehrin girişinde sergilediler. Ceset ise arşiv kayıtlarından oluşan bir yığınla ateşe verilerek yakıldı.

Da Tortona'nın ölümü, sonraki yüzyılda İtalya'da devlet yönetiminin gelişmesini engellemedi. Profesyonel bir bürokrat sınıfı kayıt tutma yöntemlerini geliştirerek detaylı arşivler oluşturmaya başladı. Diğer yandan kimi cezaların, kimi borçların affedilmesi ve arşivden çıkartılması da alışılagelmiş bir pratik haline dönüştü. Zaman zaman isyan eden halk arşivleri yok ederek geçmişlerindeki suçlar ve yükümlülüklerden arınıyordu. Bazen de yöneticiler halka lütufta bulunmak veya bir gerginliği yatıştırmak için bu yola başvurabiliyordu. Yöneticiler kimi örneklerde düzenli olarak tebaanın af taleplerini dinlemeyi ve uygun gördüklerini affederek kayıtlarını arşivden çıkarmayı alışkanlık edinmişti. Ancak bu talepler her zaman olumlu karşılanmıyordu. Dük Ercole bir cinayetin detaylarından o kadar etkilenmişti ki kendisinden af dileyen katili hemen orada üçüncü katın pencerelerinden aşağı attırarak infaz etmişti (Brown, 1997).

Bireylerin geçmişlerindeki olumsuz kayıtlarla olan mücadeleleri o zamandan beri devam etti. Kayıt tutma ve bilgiye erişme yöntemleri

geliştikçe arşivlerden kayıtların silinmesi veya bilgiye erişimin kısıtlanmasına yönelik talepler de güçlendi. Başta internet olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan ilerlemeler bilginin saklanma ve erişilme koşullarını değiştirdikçe bu yöndeki talep ve beklentiler de gelişerek değişti. Bu değişimin sonucunda ortaya çıkan ve haklar külliyatının en yeni üyelerinden birisi olan unutulma hakkı; halen kapsamı, sınırları ve imkânları anlaşılmamış, diğer haklar ile denge mekanizmaları kurulmamış ve eleştirel bir değerlendirmesi yapılmamış bir hak olarak karşımıza çıkıyor. Unutulma hakkı ile ifade özgürlüğü arasındaki dengenin kurulmasını sağlayacak bir eleştirel incelemenin şu ana kadar yapılmamış olması Türkiye'deki insan hakları tartışmaları açısından ciddi bir eksikliktir.

Bu tezde unutulma hakkının ifade özgürlüğü açısından eleştirel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Ayrıca unutulma hakkı, yeni bir hakkın ne gibi sosyal ve toplumsal ihtiyaçlar karşısında, nasıl ortaya çıkıp kurumsallaştığını göstermesi açısından da incelenmeyi hak eden önemli bir örnektir.

Unutulma hakkı kavramı farklı düzlemlerde adli kayıtların belli bir süreden sonra silinmesi yahut tıbbi kayıtların yok edilmesi olarak da anlaşılmaktadır. Ancak insan hakları yazınında en kabul gören ve genelgeçer tanımı ile unutulma hakkı; kişilerin hayatlarına yeniden başlamak veya geçmişteki olumsuz deneyimlerinden etkilenmemek için haklarındaki olumsuz içerikleri internetteki kaynaklardan veya arama sonuçlarından çıkarttırmalarıdır.

Unutulma hakkı kimileri tarafından internet ve diğer teknolojilerle değişen bilgi ekosisteminin zaruri kıldığı bir hak olarak görülürken, kimileri tarafından da "internette özgür ifadenin önündeki en büyük tehdit" (Rosen, 2012b) olarak görülmektedir.

Bu tartışmaların yarattığı bulanıklığın arasında unutulma hakkını insan hakları açısından doğru yere koyabilmek hem tartışmanın hayati bir bileşenini oluşturan internet ve bilişim teknolojilerini doğru anlamayı hem de unutulma hakkı ile ilişkili diğer hakları ve aktörleri yerli yerine koymayı gerektirmektedir.

Unutulma hakkını sadece arama motorları yahut mahkeme kararları üzerinden inceleyen çalışmaların unutulma hakkının üzerine oturduğu geniş düzlemi görecek kadar geriye çekilmedikleri; bu nedenle sorunlu sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Unutulma hakkının sadece haklarında internette yer alan içeriklerden rahatsız olan bireyler bağlamında değil ifade özgürlüğü veya bilgiye erişimi kısıtlanan diğer bireyler bağlamında da incelenmesi ve bir denge kurulması gerekmektedir. Unutulma hakkını salt mahkeme kararlarını inceleyerek değerlendirmeye çalışmak da yetersiz olacaktır. Zira unutulma hakkı; internette kural koyucu güce sahip özel sektörün meseleye yaklaşımından, kamuoyunun medya ve teknoloji tüketim alışkanlıklarına kadar pek çok farklı disiplinden gelen bilgi göz önüne alınarak değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Unutulma hakkı üzerine bir denge arayışına girecek mahkeme veya idarelerin de aynı şekilde her bir vakada, kendine has teknolojik ve toplumsal boyutları değerlendirmeleri gerekecektir.

Bu nedenle unutulma hakkını doğru bir şekilde inceleyecek bir tezin üç farklı düzlemde doğru ve eleştirel bir kavrayış geliştirmesi gerekmektedir. Öncelikle tekno-sosyal gelişmeler ve teknolojinin evrimi iyi bir şekilde kavranmalı, ikinci olarak insan hakları normları unutulma hakkı ile ilişkileri açısından incelenmeli ve son olarak insan hakları hukukunun unutulma hakkına uygulanmasında doğru mekanizma ve testlere tabi tutulduğundan emin olunmalıdır.

Bu üç düzlemin bir tanesinin gözden kaçırılması halinde unutulma hakkı ile ilgili doğru yargılara varmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Örneğin unutulma hakkı ile bilgiye erişme hakkı arasındaki dengenin kurulması unutulma hakkına ilişkin en önemli problemlerden birisidir. Topluma mal olmamış, kamuoyunu ilgilendirmeyen bir kişi ile ilgili haberlerin unutulma hakkı kapsamında arşivlerden çıkartılmasının ardından kişi kamuoyu açısından önemli hale gelirse ne olacağı sorusu meşru bir sorudur. Cevaben, eğer kişi ilerleyen zamanlarda kamuoyu açısından önemli bir nitelik kazanırsa haberin tekrar koyulabileceğini söylemek ise unutulma hakkının doğru anlaşılamadığı ve bilgiye erişme hakkı ile arasındaki dengenin kurulamadığını gösterir. Zira unutulmuş bir bilginin yeniden hatırlanması pratikte mümkün olmayacaktır. Eğer ilgili kişi farklı bir nitelik kazandığında bilgi yeniden gündeme geliyorsa, bu da o bilginin aslında hiç unutulmadığını gösterecektir. İdam cezası infaz edildikten sonra kişinin suçsuz olduğu anlaşılsa dahi geri dönüşün olmaması gibi, bir bilgi bir kere unutulduktan sonra onun aslında kıymetli olduğuna karar verip yeniden kamuoyuna sunmak da mümkün olmayacaktır.

Tezin birinci bölümünde internet öncesinde unutulma hakkı kavramının nasıl doğduğuna, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak internet özelinde nasıl yeniden keşfedildiğine, nasıl temellendirildiğine ve hangi bağlamlarda kullanıldığına değinilecektir. Bu bölümde sayısal teknolojilerin kullanımının artması ile doğan mahremiyet farkındalığı ve bu kapsamda unutulma hakkının birbirinden farklı endişelere bir çözüm olarak gündeme gelişi incelenecektir. Ardından teknolojinin kendi evrimi içerisinde mahremiyet ihtiyacına nasıl cevap verdiğine bakılacaktır. Ayrıca bu bölümde unutulma hakkı kavramına farklı ihtiyaçlar için yüklenen farklı anlamlar gözden geçirilecektir. Birinci bölümün ikinci kısmında unutulma hakkının teorik arka planının incelenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda öncelikle unutma ve hatırlama kavramları üzerinden geliştirilen argümanlara değinilecektir. Daha sonra unutulma hakkının dayandırıldığı farklı haklar ve bu haklarla ilişkisi masaya yatırılacaktır. Unutulma hakkı; yazında çoğu zaman mahremiyet hakkının bir türevi olarak görülmekle beraber, zaman zaman veri koruma haklarının bir uzantısı olarak da sunulabilmektedir. Çeşitli örneklerde ise unutulma hakkının kişi onuru ve itibarı ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Söz konusu örnekler, unutulma hakkının insan hakları normları açısından yeterince sağlam bir zemine oturmadığını ve unutulma hakkının hangi insan hakkından türetildiği konusunda bir oydaşma olmadığını göstermektedir. Yine bu bölümde unutulma hakkının uygulamada hangi insan hakları ile karşılaşmasının muhtemel olduğuna bakılacaktır.

Tezin ikinci bölümünde, unutulma hakkının pozitif hukukta korunması meselesi ele alınacaktır. Bu bölümde öncelikle Avrupa'da unutulma hakkı bağlamında yapılan düzenlemeler ve önemli mahkeme kararları incelenecektir. Avrupa'da insan haklarının korunması genellikle ülke anayasaları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) üzerinden olurken, unutulma hakkı özelinde Avrupa Birliği (AB) düzenlemeleri ve Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle bu bölümde önce AB ve ABAD, daha sonra AİHS kapsamındaki koruma incelenecektir. Ardından farklı ülkelerde unutulma hakkı konusunda alınmış ve unutulma hakkı tartışmalarına bir katkı yapma değeri bulunan diğer örneklere bakılacaktır. Bu bölümde özellikle Avrupa ile ciddi farklılıklar taşıyan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) örneği üzerinde durulacaktır. İkinci bölümün son kısmında ise Türkiye'de şu ana kadar alınmış unutulma hakkı kararları incelenecektir. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay tarafından unutulma hakkına ilişkin çeşitli kararlar alınmış olmakla birlikte Türkiye'deki unutulma hakkı tanımı ve uygulamasının hem Avrupa hem de ABD örneklerinden oldukça farklı olduğu görülmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde, unutulma hakkının genel olarak ifade özgürlüğü açısından eleştirel bir değerlendirilmesinin yapılması hedeflenmektedir. Bu bölümde önce unutulma hakkı ile karşılaştığı haklar arasında bir denge kurulurken gözetilmesi gereken kritik ögelere ilişkin hususlar değerlendirilecektir. Ardından daha önce ele alınan örnekler ve kimi farazi vakalardan yola çıkılarak bireylerin unutulma

hakkından faydalanmayı talep edebileceği durumların bir sınıflandırması yapılarak hangi durumda dengenin nasıl kurulabileceği ele alınacaktır.

Tezin sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılacak ve unutulma hakkının hem bireylerin hem de kamuoyunun haklarını koruyacak dengeli bir düzleme oturtulması açısından çeşitli öneriler geliştirilecektir.

Unutulma hakkının uygulanmasında gündeme gelen yargı yetkisi tartışmalarına bu tezde ihtiyaç duyulmadıkça yer verilmeyecektir. İnternetin sınıraşan ve dağıtık yapısı ülkeler tarafından erişim engelleme ve kısıtlama konusundaki kararların internette hangi ölçüde uygulanacağı tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Erişim engelleme ve kısıtlama kararı alan otoriteler kararlarının mümkün olan en geniş kapsamda uygulanmasını istemekte ancak çoğu zaman farklı ülkelerin yargı yetkilerinin çatışması veya internet şirketlerinin çokuluslu yapıları nedeniyle bu hedeflerine ulaşamamaktadır. Unutulma hakkında da belli bir ülkede alınan bir kararın başka ülkelerde de doğrudan uygulanıp uygulanmayacağı tartışılmaktadır. Ancak bu tartışmalar unutulma hakkının insan hakları açısından değerinden ziyade internette yargı yetkisi açısından bir yere oturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
UNUTULMA HAKKININ PRATİK VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Tezin birinci bölümünde unutulma hakkının doğru anlaşılmasını ve doğru noktalardan eleştirilmesini teminen teknolojik gelişmeler ışığında unutulma hakkının pratik ve kuramsal çerçevesinin nasıl şekillendiğine bakılacaktır. Bu nedenle bu bölümde, unutulma hakkının eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulacak olan internete özel tanımına geçmeden önce, internet öncesi dönemde nasıl kullanıldığına bakılacaktır. Daha sonra bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte unutulma hakkının yeni bir ihtiyaçlar setine cevap olarak yeniden keşfedilmesi ele alınacaktır. Bu bölümde unutulma hakkının internet ve teknoloji dünyasındaki yerinin doğru konumlandırılabilmesi amacıyla arama motorları gibi internet ekonomisinin önemli oyuncularına kısaca değinilecektir. Unutulma hakkı internetin yaşamın pek çok farklı alanını etkilediği bir dönemde birbirinden farklı sorunların çözümü olarak ortaya çıkabilmektedir. Zira internetin hızlı değişen ekonomik ve sosyal dünyasında, insan haklarını koruma kurumları insan haklarını yeni paradigmalara uygulamakta ve yeni koruma mekanizmaları geliştirmekte geç kalmaktadırlar. Bu da unutulma hakkının pek çok farklı insan hakları ihlalinin ilacı olacak bir koruma mekanizması olarak görülmesine sebep olabilmektedir. Bu nedenle, yazında unutulma hakkı olarak anılan farklı pratikler bulunmaktadır. Bu kısımda söz konusu pratikler incelenecek ve bu pratikler sınıflandırılarak hangilerinin unutulma hakkı olarak kabul edilebileceği üzerinde durulacaktır.

Unutulma hakkının geçmişini ve yeniden keşfedildiği internet çağının temel özelliklerini, dolayısıyla tezin ele alacağı hakkın sınırlarını çizdikten sonra ise unutulma hakkının kuramsal temellerine bakılacaktır. Bir türev insan hakkı olarak unutulma hakkının farklı haklardan devşirildiği görülmekte olup yazında henüz unutulma hakkının hangi hakkın türevi olduğuna ilişkin bir oydaşma oluşmamıştır. Bu da unutulma hakkının diğer haklarla karşılaştığı durumlarda tutarlı ve hakkaniyetli bir denge kurulması çabalarına ket vurmaktadır.

1. Bir Hakkın Doğuşu

1.1.İnternet Öncesi Unutulma Hakkı

İnternet öncesi dönemde unutulma hakkı kavramı açıkça telaffuz edilmese bile; devletin elindeki kimi arşiv verilerinin uzun yıllar tutulması veya basın organlarının unutulmuş bir hikayeyi yeniden hatırlatması, söz konusu bilginin yayımlanması veya saklanması nedeniyle hayatının olumsuz etkilendiğini iddia eden kişilerin itirazlarına konu olabilmekte idi.

Avrupa'da eski hükümlülerin yeniden topluma karışabilmesini sağlamak amacıyla belli suçlardan giyilen hükümlerin bir süre sonra adli kayıtlardan silinmesini sağlayan yasaların örneklerini 1970'lere kadar geri götürmek mümkündür. İngiltere'de kabul edilen 1974 tarihli "Suçluların Rehabilitasyonu Kanunu (Rehabilitation of Offenders Act)" belli suçlar için 3 ile 10 yıl arasında değişen bir rehabilitasyon süresi tanımlamakta, bu süre boyunca suçun tekrarlanmaması halinde suça ilişkin bilgilerin izinsiz yayımlanmasını yasaklamaktadır.

Diğer yandan Almanya'da 1977'de, Fransa'da 1978'de kabul edilen veri korumaya ilişkin yasalar da güncelliğini yitiren verilerin belli bir sürenin ardından silinmesini emretmektedir (Fellner, 2014: 3). Ancak Fransa'da "droit à l'oubli" ve İtalya'da "diritto al' oblio" olarak tabir edilen (Bernal, 2011) kavramların temelinde kanunların suç olarak kabul ettiği ve fail tarafından bir daha tekrarlanmayan eylemlerin olduğunun altını çizmekte fayda vardır.

Avrupa Konseyi de 1984'te kabul edilen bir Bakanlar Komitesi Tavsiyesi ile adli sicil kayıtlarının amaçları dışında kullanılmasının ve gerekmedikçe kamuoyuna açıklanmasının engellenmesi gerektiğini belirtmiştir. Tavsiye kararında "adli makamlar ile basın arasında yakın işbirliğinin" sağlanması ve basının "kayıtlara yapılan atıfların kişilerin tekrar sosyal entegrasyonunun sağlanmasını tehlikeye atabileceğini" anlamasının sağlanması gerektiği belirtilmektedir.

ABD'de kabul edilen 1970 tarihli "Adil Kredi Raporlama Kanunu (Fair Credit Reporting Act)" ise belli sürelerden sonra iflas gibi konulardaki geçmiş olumsuz finansal kayıtların belli bir süre sonra kredi başvurularında gözükmemesini garanti altına almaya çalışmaktadır.

Unutulma hakkını anıştıran kimi davalarda tarihin belli bir döneminde önemli roller oynamış ancak daha sonra köşelerine çekilmiş kişiler ile tarihçiler karşı karşıya gelmiştir. İsviçre'de görülen bir davada 1936 yılında Nazi ideolojisini benimseyen bir örgütün kuruluşunda rol oynamış bir aktivist, 1979 yılında bu örgütle ilgili bir kitap yazan ve kendi ismini de anan dört tarihçiye dava açmıştır. İlk

derece mahkemesi 1984'te o günlerde 78 yaşında olan davacının "unutma hakkı" bulunduğuna hükmetmiştir. Ancak söz konusu karar Federal Mahkeme tarafından bozulmuştur (Baets, 2016: 59).

Diğer yandan kimi durumlarda kişinin geçmişine ilişkin bilgiye çevresindekilerin erişimini sağlamakla yükümlü olduğu örneklere de rastlanabilmektedir. Megan Yasası olarak bilinen düzenleme, ABD'de cinsel suçlardan hüküm giyenlerin yaşadıkları bölgelerde; sakinlerin kamu otoriteleri tarafından hükümlülere ilişkin bilgilendirilmesini mecbur kılmaktadır. Örneğin; Kaliforniya Eyaleti, işlediği suçu tekrarlama ihtimali bulunduğu değerlendirilen cinsel suçluların isim ve adrese göre aranmasına imkân sağlayan "Megan Yasası (Megan's Law)" adlı bir veritabanını internette erişime açık tutmaktadır.

1.2. Sayısal Teknolojiler ve Unutulma Hakkı

1.2.1. Unutulma Hakkının Yeniden Keşfi

Bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte daha önce fiziksel ortamlarda saklanan verilerin sayısal ortamlarda saklanmasına geçilmeye başlanmıştır. Hafıza kapasitelerindeki baş döndürücü artış ve maliyetlerin düşmesi sonucunda, sayısal veri saklama, işleme ve erişme olanakları artmıştır. Öyle ki, yaygın bilgi işlemin (*pervasive computing*) yazının icadı ve baskı tekniklerinin gelişmesinden sonra insanlığın bilgi depolama yöntemlerinde meydana gelen en büyük devrim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Dodge & Kitchin, 2007). Yeni veri toplama yöntemleri sağlayan her yeni teknoloji ile birlikte mahremiyet

endişelerinin ise biraz daha arttığı belirtilmektedir (Blanchette & Johnson, 2002).

Söz konusu gelişmeler hayatın her aşamasının ve her anının detaylı olarak kaydedilmesine imkân vermesi açısından çeşitli tartışmalara ve deneylere konu olagelmiştir. Örneğin Microsoft desteğiyle gerçekleştirilen YaşamParçalarım (MyLifeBits) adlı projede bir gönüllü araştırmacı vücuduna bağlanan kameralar ve algılayıcıları kullanarak hayatının her aşamasını, her hareketini ve her görüşmesini kaydederek sayısal ortamda saklamıştır (Allen, 2008: 49).

Çeşitli devlet kurumları tarafından daha önce fiziksel ortamlarda ve birbirinden çoğu zaman habersiz olarak oluşturulan arşivlerin sayısal ortamlara aktarılmaya başlaması ile birlikte söz konusu verilerin hangi koşullarda işleneceğini, nasıl paylaşılacağını ve ne zaman yok edileceğini düzenleyen veri koruma kuralları da geliştirilmeye başlanmıştır. 2.2.2 numaralı başlıkta daha ayrıntılı incelenecek veri koruma kuralları internetin yaygınlaşmasından birkaç on yıl önce çoğunlukla her bir veri arşivi özelinde kişilerin mahremiyet başta olmak üzere çeşitli haklarını koruma altına almaya çalışmıştır. Sağlık kayıtları, video kiralama kayıtları, eğitim kayıtları gibi çok çeşitli alanlarda kimi zaman öngörülerin, kimi zaman ise olumsuz deneyimlerin ardından çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Solove, 2003: 971). Daha 1973 gibi erken bir tarihte ABD'de bilgisayar tabanlı kayıt tutmanın veri öznesi kişilerde mahremiyet konusunda endişeler yaratabileceği tespiti yapılmaya başlanmıştır (Zittrain, 2008: 201).

Sayısal veri saklama yöntemlerinin internetle birlikte kamuoyuna açık ortamlara taşınması ise kamu otoritelerinin elindeki verilere ilişkin olarak koyulan veri koruma kurallarının yetersiz kalacağı yeni bir düzlem oluşturmuştur. İnternetin yaygınlaşması ve daha önce görülmemiş miktarda verinin ve bilginin bir anda kamuoyu tarafından rahatça erişilebilir hale gelmesi özellikle mahremiyet açısından ciddi sorgulamaların yapılmasına yol açmıştır. İnternetin asla unutmadığı algısı özellikle internetin kitleler tarafından tanındığı ve yaygınlaştığı ilk 20 yılda çokça tekrar edilmiştir.

Özellikle hayatının büyük çoğunluğunu internet olmadan geçirmiş orta yaşlı insanların internet ve diğer yeni teknolojiler karşısında yaşadıkları şaşkınlık ve uyumsuzluk duyguları oldukça belirgindir. ABD'de bir yargıç olan Kozinski bir daktilodan başka teknolojik ürün kullanmadığını ve bir anda insanların mülkiyet, mahremiyet ve itibara ilişkin bambaşka varsayımların olduğu farklı bir dünyada bulduğunu belirtmektedir:

> Elbette bu internetin, özellikle de Web 2.0'ın en büyük tehlikelerinden biri: bir bilgi parçası ne kadar mahrem, tehlikeli, zararlı, hassas veya gizli olursa olsun, bilgisayarı ve internet bağlantısı olan herhangi bir budala –yani herhangi biri- bunu paylaşabilir... İnternetten bir şeyi çıkarmanın bir yüzme havuzundan idrarı çıkarmak gibi olduğunu söylüyorlar ve mesele büyük ölçüde bu. Birisi bir şeyi paylaştığı anda başka biri onu alır ve arkadaşlarına e-posta atar, arkadaşlar arkadaşlarına ve botlar ile sürünücüler onu alır ve Wayback Machine cinin şişeye bir daha asla ama asla sokulmamasını sağlar (2012).

Floridi ise bilgi ve iletişim teknolojilerinin bilgi üretimi ve saklanması açısından işleme (*processing*), hız (*pace*), miktar (*quantity*) ve kalite (*quality*) konusunda artışlar yarattığına dikkat çeken ve kısaca

2P2Q olarak adlandırdığı yaklaşımlara karşı çıkmaktadır. Floridi'ye göre 2P2Q'nun altını çizdiği ögeler teknoloji devriminin ancak ikincil etkileri olabilirler. Asıl önemli ayrım, eski teknikler bilgiyi sadece genişletirken yeni teknolojilerin yeniden var etmesidir (*re-ontologization*). Yaşanan bu ontolojik sürtüşme her zaman mahremiyeti azaltmamakta zaman zaman artmasını da sağlayabilmektedir. Ancak her halükarda "gelecekte bilgi mahremiyetinin (*informational privacy*) son yüzyılın ortasında endüstriyel Batı dünyasındaki anlamıyla kullanılmasını beklemek naiflik olacaktır (2006: 186-191)."

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, yaşanan teknolojik devrim unutulma hakkının yeniden keşfedilmesine, yeniden tanımlanmasına ve internet dünyasında ilk karşılaşılan sorunlara karşı bir çözüm olarak öne sürülmesine neden olmuştur.

1.2.1.1. İfşa, İftira ve İntikam İçerikleri

İnternetin yaygınlaştığı ilk yıllarda çeşitli sebeplerle internet dünyasında çok paylaşılan ve bir anda istemedikleri halde kamuoyunun gözlerinin önüne taşınan bireylerin durumu önce internette mahremiyet ardından da unutulma hakkı tartışmalarının çıkış noktasını oluşturmuştur.

Örneğin bir çubuk ile çeşitli dövüş hareketleri yapan bir gencin videosunun internette "Star Wars Kid" adıyla paylaşılması ve bir alay nesnesi haline gelmesinin ardından, gencin ömür boyu bu olay ve bu lakapla damgalanacağı düşünülmüş; bu olay internetin zararlı ve engellenmesi gereken boyutuna yaygın olarak örnek gösterilmiştir. Ancak sadece üzerinden on yıl geçtikten sonra ömür boyu

unutulmayacağı düşünülen ve yazında sıkça atıf yapılan Star Wars Kid vb. internet olaylarını bu tezin yazımı sırasında hatırlamak mümkün olmamış ve bir kısmı ancak arama motorlarında derin araştırmalar sonucu bulunabilmiştir.

Diğer yandan internetin iftira ve itibar zedeleyici diğer fiiller için kontrolsüz ve erişmesi kolay bir mecra olması pek çok yeni olumsuz kavramın hayata girmesine neden olmuştur. Örneğin "intikam pornosu" olarak adlandırılan görüntülerle kişiler ayrıldıkları partnerlerinin özel görüntülerini intikam almak amacıyla internet üzerinden yaymaya başlamışlardır.

Bir başka aşırı örnekte ise "dontdatehimgirl.com" adlı bir internet sitesi daha önceki partnerlerini aldatan kişilerin bir veritabanını tutarak potansiyel yeni sevgililerini bilgilendirmeyi amaçlamakta ve bu veritabanını sadece aldatıldığını iddia eden kişilerin beyanlarına dayandırmaktadır (Pasquale, 2006: 122). Sunstein (2008) kimi dedikodu tiplerinin internette kutuplaşma ve ardışık paylaşım nedeniyle çok daha hızlı yayılabileceğini belirtmektedir.

Bu örneklerdeki uygulamaların hem mahremiyet hem de kişi itibarının korunması açısından sorunlu olduğu açıktır. Mevcut mahremiyet ve kişi itibarının korunması düzenlemeleri ile söz konusu uygulamaların olumsuz sonuçlarının giderilmesi gerekmektedir.

1.2.1.2.Sosyal Medya İçerikleri

Kişilerin kendi içeriklerini oluşturup paylaşmaya başladıkları sosyal medya sitelerinin yaygınlaşmaya başlaması ile internetin mahremiyet

ve kişi itibarı açısından muhtemel zararlarına ilişkin endişeler bir başka boyuta çıkmıştır. Myspace sayfasında elinde içki bardağı ile ve "Sarhoş Korsan" (*Drunken Pirate*) etiketiyle bir fotoğraf paylaşan bir lise öğretmeninin işten çıkarılması söz konusu tartışmaların odak noktasına oturmuştur. Yazında bu olay, öğretmenin özel hayatına ilişkin bir eylemin profesyonel yaşamına ilişkin olmaması gereken bir sonuç doğurduğu şeklinde yorumlanmıştır. Halbuki meselenin daha derinlikli bir incelemesinde söz konusu öğretmenin sosyal medya hesabı hakkında öğrencilerine kendisinin bilgi verdiği, sosyal medya hesabından öğrencilerinin hesabını takip etmesinden rahatsız olmadığını beyan ettiği ve sosyal medya paylaşımları dışında meslektaşları ile ilişkileri ve öğretmen-öğrenci sınırlarını saptama konularında da sorunları olduğu görülmektedir. Dolayısı ile sosyal medya paylaşımları, sorunsuz bir öğretmenin işine son verilmesinin tek sebebi olarak değil, "bardağı taşıran son damla" olarak görülmelidir (Korenhof, 2014: 3).

İşe alım aşamalarında kamu kurumlarının veya şirketlerin adayların sosyal medya hesaplarını incelemesi ve buna göre karar vermesi gibi uygulamalar öyle yaygınlaşmıştır ki, bu durum çevrimiçi itibar yönetimi şirketlerinin kurulmasına yol açmıştır (Henn, 2013). Arama motorlarında yapılan isim aramalarında çıkan ilk 10 sonucun özgeçmişten ya da referanslardan çok daha önemli olduğunu belirten itibar şirketleri, internetten istenilmeyen içerikleri sildirmek veya olumlu içeriklerin arama sonuçlarında daha yukarıda çıkmasını sağlamak gibi hizmetler vermektedir (Wired, 2009).

Zittrain (2008) bu itibar yönetimi sorununun çözümü olarak "İtibar İflası" (*Reputation Bankruptcy*) mekanizmasını önermiştir. İtibar iflası, kişinin belli bir döneminden kalan tüm olumlu ve olumsuz bilgileri silecektir. Kişinin geçmişi araştırıldığında karşılaşılan boşluk sayesinde de kişinin itibar iflasından faydalandığı anlaşılacaktır. İtibar iflası için ödenmesi gereken bedel de budur. Levmore ve Nussbaum (2010) ise kişilerin internette kendileri ile ilgili yayımlanan içeriklere, özellikle arama sonuçlarına, asteriks koyup cevap yazabildiği bir sistem önermiştir.

Hayatların daha önce mahrem kabul edilen her aşaması sosyal medyada paylaşılırken, bunun olumsuz sonuçlar doğurması internet çağında mahremiyetin yok olduğu ve korunması gerektiği algısını oluşturmuştur. Sosyal medya ile yeni tanışan bireylerin hedefledikleri küçük kitleden çok daha büyük bir kitlenin içerikleri görebildiğini fark etmesi mahremiyete ve paylaşılan içeriklerin geri alınabilmesine atfedilen önemi artırmıştır (Larson III, 2013: 95). Büyük teknoloji şirketleri mahremiyetin zamanının geçtiğini veya aslında hiç var olmadığını dahi iddia etmiştir (Zittrain, 2008: 202). Szekely suç ve suçlunun kamuya ifşa edilmesinin, özel hayatların ortaya serilmesinin bilgi ve tarih olmadığını, "milyonlarca naif internet kullanıcısının" büyük teknoloji şirketlerinin aldığı kararlara uymak durumunda kaldığını belirtmiştir. Szekely'e göre internetle birlikte unutmak pahalı bir işe dönüşmüştür (2012).

Tüm bu gelişmelerin ışığında, kişilerin kendileri ile ilgili istedikleri içerikleri istedikleri zaman silebilmesi olarak tanımlanan bir unutulma

hakkının gerekliliği tartışılmaya başlanmıştır. Örneğin Arjantin'de "internette unutmayı yeniden icat etmek" üzere bir kampanya başlatılmıştır (Rosen, 2010).

ABD'de çeşitli eyaletlerde işverenlerin çalışanlarından veya iş başvurucularından sosyal medya hesaplarını istemelerini yasaklayan düzenlemeler kabul edilmiştir (Sprague, 2013). Fransa'da ise devlet öncülüğünde sosyal medya siteleri ve arama motorları gönüllülük esasına dayanan bir şart imzalayarak kullanıcıların "unutulma hakkı"nı tanıdıklarını belirtmişlerdir. Söz konusu şart kişisel veriler işlenerek kişiselleştirilmiş reklamlar gösterilmesini ve kişilerin paylaştıkları içerikler üzerindeki hakimiyetlerini düzenlemektedir. Ancak söz konusu şartı Google ve Facebook imzalamamıştır (Checola, 2010).

İnternetin ilk 20 yılında gündeme gelen ve yukarıdaki anlamı ile kullanılan unutulma hakkının ifade özgürlüğü ile doğrudan ilişkili olmadığına dikkat çekmek gerekmektedir. Zira bu aşamada önlem alınmak istenen olumsuzluklar kişilerin kendi arzuları ile oluşturdukları içerikler ve/veya kişilerin rızaları dışında ancak kişilik hakları açıkça ihlal edilerek internette yayılan özel görüntüleridir. Örneğin Google intikam pornosu kapsamında görülen içeriklerin arama sonuçlarından çıkartılması uygulamasına kendiliğinden ve hiçbir tartışmaya meydan vermeden başlamıştır (Hartzog & Selinger, 2015). Medya yoluyla kişiler hakkında yayılan ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilecek meşru içerikler ancak arama motorlarının yaygınlaşması ile unutulma hakkı tartışmalarına dahil olmuştur.

Ancak arama motorlarının bilgiye erişme yöntemlerini ve unutulma hakkı tartışmalarını nasıl farklı bir boyuta taşıdığına geçmeden önce bu aşamaya kadar değinilen ve unutulma hakkının internet ortamına taşınmasına vesile olan internetin kalıcılığı ve mahremiyet tartışmalarının günümüzde geldiği noktaya daha detaylı bakmak faydalı olacaktır.

1.2.2. Evrilen Teknoloji ve Evrilen Mahremiyet Algısı

1.2.2.1. Mahremiyetin Yeniden Tanımlanması

Gençlerin internette özel hayatlarını paylaşmalarındaki yaygınlık 2010'da Google CEO'su Eric Schmidt'in "her gencin sosyal medyada yaptıklarından kurtulmak için bir kerelik ismini değiştirme hakkı olacağı" öngörüsüne sebep olmuştu (Holmes Jr., 2010). Ancak sayısal dünyanın içine doğan gençler sayısal dünyaya sonradan göçenlere nazaran yeni hatırlama ve mahremiyet ortamına daha hızlı uyum sağladılar. Sosyal medya alışkanlıkları açısından insanların internetin ilk yıllarında şaşkınlık yaratan paradigma değişimlerini artık kabullendiklerini ve uyum sağladıklarını düşünmek yanlış olmaz. Günümüzde iş başvurularında sosyal medya hesaplarının incelenmesi olağan bir pratik olarak kabul edilmektedir. Sosyal medya hesaplarının profesyonel yaşamlarını olumsuz etkilemesini istemeyen kişiler ya kapalı profiller ya da kendileri ile doğrudan ilişkilendirilemeyecek anonim hesaplar kullanmaktadır.

İnternetin ilk kitleselleştiği dönemdeki popüler sitelerde ya da ilk internet kullanıcıları arasında bir içeriğin yayılması daha kolayken günümüzde internetteki içerik hizmetlerinin daha özelleşmiş ve daha

dağıtık bir yapısı bulunmaktadır. Önceden Youtube'da öne çıkan bir video Youtube'a giren neredeyse tüm kullanıcılar tarafından görülebilmekteydi. İçeriklerin tüketimi de günümüze göre daha yavaştı. Ancak günümüzde içerik tüketmek için kullanılan siteler çeşitlendiği ve sosyal medya gündemleri neredeyse anlık olarak değiştiği için; kişiler bir alay veya aşağılamaya uğradıklarından bazen haberdar bile olmadan gündem tekrar değişebilmektedir.

Mayer-Schönberger bilginin vade tarihi (*expiration date*) koyularak saklanmasını önermişti (2009: 101). Bu kavram da gerçeğe dönüşmüş ve özellikle görüntü paylaşılan sosyal medya uygulamalarında yaygın olarak kullanılan bir tercih halini almış durumdadır.

1.2.2.2.İnternetin Kalıcılığı

Hoboken internetin kalıcılığı hissinin yaygın olmakla birlikte gerçekten "sadece bir his" olduğunu belirtir. Star Wars Kid gibi örnekler yaygın olarak anılsa da aslında bunun gibi vakaların sayısı oldukça düşüktür. Hoboken ayrıca internette engellenmek istenen içeriğin merak ve inat gibi ögelerle daha da hızlı yayılması anlamına gelen Streisand Etkisine atıf yaparak hukuki düzenlemelerin uygulanabilirliğini de sorgulamaktadır (2013: 4).

Unutulma hakkının ilk vakalarından birisi olarak görülen Drunken Pirate olayının öznesi olan öğretmenin söz konusu fotoğrafı yüklediği MySpace adlı site, 2019 yılında 2003-2015 yılları arasındaki tüm arşivini teknik bir hata sonucunda geri döndürülemez bir şekilde kaybettiğini açıklamıştır (Binder, 2019). Bu her ne kadar uç bir örnek

olsa da internetin sonsuzluk etkisinin aslında geçici bir illüzyon olduğunu göstermesi bakımından anlamlıdır.

Ambrose internetin arşiv değerine ilişkin olarak tüm değinilen gerçeklerin ışığında iki tarafın ortaya çıktığını belirtmektedir. Silmeciler (*deletionists*) internetin unutmayı öğrenmesi gerektiğini savunurken muhafazacılar (*preservationists*) internetin insanlığın şimdiye kadar tutulmuş en detaylı ve kapsamlı kayıtları olduğunu ve gelecek nesillere aktarılması gerektiğini savunmaktadır (2013: s. 129). İkinci bakış açısı ile yola çıkan bir girişim olan "The Internet Archive" 22 yıldır çok ziyaret edilen siteler başta olmak üzere tüm internetin bir kaydını tutmak üzere arşivleme çalışmaları yapmaktadır. Arşiv aynı zamanda "Wayback Machine" adlı sistem üzerinden kamuoyuna da açılmıştır (Crockett, 2018).

Sayısal içerik medya ve donanım hataları, yazılım çökmeleri, iletişim kanalı hataları, şebeke hizmeti hataları, bileşenlerin eskimesi, işletmeci hataları, doğal afetler, içerden ve dışardan saldırılar ve ekonomik veya örgütsel başarısızlıklar gibi (Gladney, 2007: 10) çok çeşitli nedenlerle silinmekte veya yok olabilmektedir. Internet Archive 2013 yılında internette ortalama bir internet sayfasının ortalama ömrünün 77 gün olduğunu aktarmaktadır (Ambrose, 2012: 123). İnternette içeriğin kalıcılığı konusunu ele alan başka çalışmalarda çok daha düşük süreler tespit edenler dahi bulunmaktadır. Akademik çalışmalarda atıf verilen URL adreslerinin büyük bir yüzdesinin birkaç yıl içinde geçersiz hale geldiği veya alakasız içeriklere yönlendirildiği görülmektedir. Bir çalışmada popüler internet sayfaları arasından tespit

edilen 720.000 sayfayı her gün ziyaret ederek içerik değişimlerini inceleyen araştırmacılar 50 gün içerisinde sayfaların %50'sinin değiştiğini veya yerlerini yeni sayfalara bıraktığını tespit etmiştir (Cho & Garcia-Molina, 1999). Ambrose, internette kişi itibarı açısından en bilinen çalışmalardan birisi olan The Future of Reputation'ın yayımlanmasının üzerinden sadece 4-5 yıl geçtikten sonra çalışmada atıf yapılan internet bağlantılarının çoğunun niyet edilen sonuçları vermediğini belirtmektedir (2012: 153).

Unutulma hakkının internette ilk gündeme getirilişi internetin içeriği yaygın ve kalıcı tutması nedeniyle mahremiyet anlayışına ciddi bir tehdit oluşturduğu endişesi ile gerçekleşmişti. Ancak internet kültürünün toplumsal yaşama iyice yerleşmesi ve ilk alışma sarsıntılarının geçmesinin ardından insanların mahremiyet anlayışlarını çevrimiçi döneme uydurdukları ve internetin aslında başta sanıldığı kadar kalıcı olmadığı görülmüştür. Sosyal medya siteleri dahil olmak üzere hızlı değişen internet ortamında, bilgiyi en kalıcı ve en erişilebilir tutanın haber siteleri olduğunun; bunlar arasında da unutulma hakkına konu olabilecek uzun zaman ögesine haiz olanların en büyük ve en köklü gazetelerin internet sayfaları ve internet arşivleri olduğunun hatırda tutulması tezin geri kalanı açısından önemlidir. Bir başka deyişle, unutulma hakkının gerçek hedefinde gazete arşivleri durmaktadır. Gazete arşivlerinde yer alan bilgiye ise arama motorları üzerinden ulaşılmaktadır.

1.2.3. Arama Motorları

1.2.3.1. Arama Motorlarının Yükselişi

Arama motorlarının bilgiye erişimi kolaylaştırması internet devriminin içinde ayrı bir devrim olarak görülebilecek kadar büyük sonuçlara yol açmıştır. İnternette belli bir konu, kişi veya yerle ilgili birkaç saniyelik bir arama sonucunda bütün bilgilere erişilebilmesi bir yandan bilgiye erişmeyi çok kolaylaştırırken bir yandan da hangi bilginin ne zaman erişilebilir olacağı gibi yeni soruları beraberinde getirmektedir.

Arama motorları en basit anlamda interneti crawler (sürünücü) denilen robotlarla tarayıp derlediği bilgileri arama yapanlara sunan bir internet hizmeti olarak tanımlanabilir. Arama motorları özel veya genel amaçlı olabilirler. Dikey bir arama motoru sadece akademik makaleleri veya otelleri tararken (Gasser, 2006) genel amaçlı olanlar bütün bir internetten kullanıcı için en uygun sonuçları bulmaya çalışırlar. Kullanıcıya en uygun sonuçları göstermek için de bilgiyi çeşitli algoritmalarla değerlendirip hangilerini önce, hangilerini sonra göstereceklerini seçebilir yahut kullanıcının daha önceki arama tercihlerinden görmek istediği şeye ilişkin çıkarımlar yapabilirler. Böylece arama motoru, "Amazon" kelimesini arayan bir kullanıcının ulaşmak istediğinin bir alışveriş sitesi mi, Güney Amerika'daki bir ırmak mı yoksa Samsun'da geçmişte yaşadığına inanılan Amazonlar mı olduğunu en doğru şekilde kestirmeye çalışır.

İlk arama motoru 1990'da geliştirilmiştir. 1998'de kurulan Google ise arama sonuçları vermedeki başarısı ile 2001'den itibaren en yaygın

kullanılan arama motoru olmayı başarmıştır (Gasser, 2006: 205). Stephens-Dawidowitz, Google'ın arama sonuçlarını kelimenin kullanılma sayısı yerine sayfaya yapılan atıf sayısına göre listeleyerek diğer arama motorlarının önüne geçtiğini belirtmektedir (2018: 54-55). Yani Google bilgiyi sunmanın yeni, daha anlamlı ve daha başarılı bir yolunu bulmuştur.

Arama motorlarının yaygınlaşmasının alan adlarının önemini azalttığı yönünde de yorumlar yapılmaktadır (Tok, 2015). Zira artık kullanıcı örneğin "gkhn.tk" alan adını aklında tutmak yerine arama motoruna "Gökhan Tok" yazarak istediği bilgiye erişebilmektedir.

2014 yılında Avrupa Birliği Adalet Divanı unutulma hakkına ilişkin ilk kararını aldığında sosyal medya sitesi Twitter'da konuya ilişkin tartışmalarda en çok kullanılan kelime Batı dünyasında arama pazarına hâkim olan ve neredeyse arama motoru kavramı ile eşanlamlı hale gelen Google olmuştur (Yang vd., 2017). 2019 yılı itibariyle dünya arama piyasasının %88'ine Google hakimdir. Google'ı %5 ile Microsoft'un arama motoru Bing, %2.72 ile bir başka Amerikan şirketi olan Yahoo takip etmektedir. Bunların ardından ise sırasıyla Rusya ve Çin menşeli olan ve Rusça ile Çince konuşulan bölgelerde dil avantajını kullandıkları değerlendirilebilecek Yandex (%0.82) ve Baidu (%0.74) gelmektedir (Statista, 2019). Öyle ki, İngilizcede "*to Google*" fiili arama yapmakla eşanlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Yang vd., 2017). Bu nedenle bu tezde arama motorlarına ve özellikle "sayısal çağın Doğu Hindistan Kumpanyası" (Powles, 2015: 583) Google'a ayrı bir başlık altında bakılmaktadır.

1.2.3.2. Arama Motorları ve Aracı Sorumluluğu

Arama motorlarının bilgi ile kullanıcı arasındaki fonksiyonuna ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Artık büyük ölçüde muteberliğini yitirmiş bir görüşe göre arama motorlarının verdiği hizmet bilgiyi kaynağından alıp kullanıcının önüne koymakla sınırlıdır. Dolayısı ile arama motorları sadece birer aracıdır. Bu bakış açısı ile arama motoru, internete erişmemizi sağlayan ancak içerikle ilgili bir sorumluluğu olmayan başka aracılara, örneğin telekomünikasyon işletmecilerine; ya da kütüphanede kitapların isim ve yerlerini görebildiğimiz bir kart katalog sistemine benzetilebilir. İlk arama motorlarının verdiği hizmetin gerçekten bu kadarla sınırlı olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

Arama motorlarının sadece aracı olarak kabul edilmesi, ABD'de 1996 yılında kabul edilen İletişim Uygunluk Kanunu (Communication Decency Act)'nda yer alan ve sıklıkla aracı sorumluluğu (*intermediary responsibility*) olarak adlandırılan kapsama girip girmeyeceğinin belirlenmesi açısından önemlidir. Aracı sorumluluğu internette bir başkasına ait içeriği yayımlayan veya yayımlanmasını sağlayan tarafın içerikten sorumlu tutulmaması anlamına gelmektedir. Örneğin bir internet sitesinin yayınına veri merkezinde yer sağlayan (*hosting*) bir bilişim şirketi veya bu internet sitesinin içeriklerine ulaşılmasını sağlayan bir internet servis sağlayıcı bu sitenin yayımladığı bir içerikten sorumlu tutulamayacaktır.

Diğer yandan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) 2011 yılında kabul ettiği "İnternet ve İfade Özgürlüğü Ortak Deklarasyonu"nun ikinci maddesinde "erişim sağlama, arama yapma, bilginin aktarımı veya saklanması gibi teknik internet hizmetleri" veren kişilerin "içeriğe karışmadıkları sürece" başkalarının oluşturduğu içerikler için sorumlu tutulmaması çağrısı yapmıştır. AİHM ise *Delfi v. Estonya* kararında doğrudan arama motorları ile ilgili olmasa da bir gazetenin yorum kısmındaki hakaretlerden gazetenin sorumlu tutulabileceğini belirterek, aracı sorumluluğu istisnasının geçersiz olduğu bir örnek ortaya koymuştur.

Arama motoru piyasası genişledikçe arama sonuçlarında hangi sitenin kaçıncı sırada çıktığı, nasıl bir içerikle sunulduğu gibi ögeler önem kazanmaya başlamıştır. Buna paralel olarak arama motorları da elde ettikleri bilgiyi belli bir düzen ve önceliklendirme içinde sunmaktadır. Bu açıdan arama motorunu kütüphanede belli bir konudaki kitapları sorduğumuz ve bize çeşitli tavsiyelerde bulunan bir kütüphaneci olarak görmek daha doğru olacaktır. Kütüphanecinin kitapları önerme sırasını neye göre şekillendirdiğini kendisi açıklamadığı sürece bilmek mümkün olmayacaktır.

Pratikte de Google'ın arama sonuçlarını şekillendiren algoritması ancak genel hatları ile bilinmektedir. En basit hali ile bir içerik, arama ile iki farklı ölçüt açısından ilişkilendirilmektedir. Önce aramada kullanılan kelimelerle içerikteki kelimeler veya arama motoru için oluşturulmuş meta-etiketler karşılaştırılmaktadır. Ardından sitenin kaç kullanıcı tarafından ziyaret edildiği, yani genel kamuoyu açısından

önemine bakılmaktadır (Pasquale, 2006: 118). Algoritmalar kullanıcı tercihlerinin zamanla evrilmesini de göz önünde bulundurarak sonuçlarda gösterilecek içerikleri sıralamaktadır.

Her ne kadar arama sonuçlarının bir algoritma tarafından şekillendirildiği sıklıkla vurgulansa da henüz tamamen insansız bir sistemin bulunmadığı ve mevcut tüm yapay zeka ve makine öğrenmesi teknikleri kullanılsa dahi tüm büyük internet şirketlerinde halen arka planda gözlerden uzak çalışan ve algoritma sonuçlarını dünya gerçekleri karşısında modifiye eden geniş ekiplerin bulunduğu da hatırda tutulmalıdır (Gray & Suri, 2019). Çeşitli grupların zaman zaman algoritma ile oynayarak istedikleri sonuçları ön plana çıkarma çabaları karşısında insan gözünün kontrolünde bulunmayan bir sistem için henüz zaman olduğu görülmektedir. *Google-bombing* denilen bu işlemde örneğin çeşitli anti-semitik gruplar, "Jew" (Yahudi) aramasının Holokost'u inkar eden bir siteye yönlendirmesini sağlayabilmiştir (Pasquale, 2006: 121-122).

Arama motorları sonuçları sıralarken ellerindeki bilgiyi düzenleyerek sunmuş olurlar. Ancak bu arama motorlarının bilgiyi düzenlediği tek yer değildir. Otomatik tamamlama (*autocomplete*) özellikleri ile kullanıcının neyi aramak istediğini tahmin etmeye çalışırken aynı zamanda yönlendirmiş de olmaktadırlar (Tamò & George, 2014). Ya da ünlü bir kişi aratıldığında arama motorunun sonuç sayfasında ayrıca küçük bir kutucukta doğum tarihi ve meslek gibi temel bilgileri sunduğu "snippet" adı verilen içerikler de arama motorlarının bilgiyi düzenlemesine örnek olarak verilebilir ve arama

motorları söz konusu bilgilerden sorumlu tutulabilmektedir (Fraser, 2015).

Google'ın bilgi karşısında kendisini konumlandırmasının duruma göre değiştiği görülmektedir. Google arama sonuçlarının "Google çalışanlarının inanç ve tercihlerinden" etkilenmediğini savunmaktadır. Örneğin "Jew" (Yahudi) aramasının anti-semitik sitelere yönlendirme yapması üzerine arama sonuçlarının "tamamen objektif ve Google'da çalışanların inanç ve tercihlerinden bağımsız" olduğunu belirten Google, 2007'den sonra benzeri açıklamalarda arama sonuçlarının "Google çalışanlarının inanç ve tercihlerinden veya genel kamuoyu görüşleri tarafından belirlenmediğini veya etkilenmediğini" belirtmeye başlamıştır (Hoboken, 2012: 214).

Arama motorlarının aracı sorumluluğundan faydalanamayacağı zira kullanıcıya sunduğu içerikler üzerinde en azından editoryal tercih ve şekillendirmeler yaptıkları görülmektedir. Bu da arama motorlarının ifade özgürlüğünden faydalanabilecekleri anlamına gelmektedir. Arama motorlarının ilk yıllarında özellikle marka ve fikri mülkiyet davalarına konu olan arama motorları (Gasser, 2006: 215), internetteki önemleri arttıkça insan haklarını ilgilendiren davalara daha çok konu olmaya başlamıştır. ABD'de *Langdon v. Google* davasında mahkeme Google'ın arama sonuçlarına reklam almama konusunda ifade özgürlüğü kapsamında korunduğunu, *Search King v. Google* davasında ise Google'ın internet sitelerini önceliklendiren Page Rank sisteminin ifade özgürlüğü kapsamında olduğunu belirtmiştir.

İktisadi Gelişme ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) internet aracılarına ilişkin 2010'da yayımladığı raporunda internet aracılarının farklı eşzamanlı rolleri olabileceğini, aynı anda hem aracı, hem kullanıcı, hem de içerik/hizmet sağlayıcı olabileceklerini belirtmiştir. Google başta olmak üzere arama motorları da aynı anda hem aracı hem de içerik sağlayıcı olduklarından; ifade özgürlüğüne ilişkin hak ve yükümlülüklerle aracı sorumluluğuna ilişkin geniş özgürlüklerin her vakada özel olarak incelenmesi gerekmektedir.

1.2.3.3.Arama Motorları ve Bilgiye Erişim

Her halükarda arama motorlarının internette aranılan her şeye erişmek ve yön bulmak için vazgeçilmez bir yöntem olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Arama motorları tarafından endekslenmeyen içeriklerin görünürlüğünün yok mesabesine kadar ineceği aşikârdır. Alman Yüksek Mahkemesi Bundesgerichtshof bir kararında arama motorları olmadan "WWW'deki geniş bilgi bolluğundan faydalanmanın pratikte imkansız olduğunu" belirtmiştir (Hoboken, 2012: 3).

Rosen'e göre "Google yöneticileri ifadeler (*speech*) üzerinde Yüce Mahkemeden çok daha fazla güce sahiptir." (2012a: 1529) Ammori bu bağlamda ABD Yüce Mahkemesi ileride ifade özgürlüğüne ilişkin önemli bir karar alacaksa bunun New York Times'tan ziyade Google veya Twitter üzerine olacağını öngörmektedir (2014: 2265). Belki de bu yüzden Google, ABD başkentinde en çok lobi harcaması yapan şirketlerden biridir ve ABD hükümetinin üst düzey pozisyonları ile

Google yönetici pozisyonları arasında ciddi bir geçişkenlik söz konusudur (Lavelle, 2018: 1130).

Başta ticari kaygılar olmak üzere herhangi bir nedenle görünürlüklerini arttırmak isteyen internet siteleri arama sonuçlarında mümkün olduğunca üst sıralarda çıkmak için yatırım yapmaktadırlar. Arama Motoru Optimizasyonu (*search engine optimization*) bilişim sektörünün tüm dünyada oldukça yaygın ve bilinen bir alt kolu haline gelmiştir. 2009'da yapılan bir araştırma kullanıcıların %90'ından fazlasının arama sonuçlarında ilk sayfadan sonrasına bakmadıklarını göstermiştir. Yine bu araştırmaya göre kullanıcıların %50'den fazlası ise ilk üç sonuçtan sonrasına bakmamaktadır (Deursen & Dijk, 2009).

Arama motorları, özellikle Google, ABAD'ın 2014 yılında, bir İspanyol vatandaşın ismi aratıldığında çıkan sonuçlardan belli bir gazete içeriğinin çıkartılması gerektiği hükmünü verdiği kararının ardından unutulma hakkı tartışmalarının merkezine oturmuştur. Google'ın arama piyasasındaki üstünlüğü Google'ın "ağda kazananları ve kaybedenleri belirleyen" bir şirket olarak görülmesine neden olmaktadır (Hoboken, 2012: 2).

Arama motorlarının bilgiye erişmede temel bir aracı olup olmadığı sorusu da unutulma hakkında çatışan hakların dengesinin kurulması açısından kritik bir noktada durmaktadır. Daha sonra detaylı olarak incelenecek *Google Spain* kararında ABAD, Google'ın ticari menfaatleri ile kişilik hakları arasında kişilik haklarının her zaman ağır basacağını belirtmiştir. Oysa arama motorları eğer günün sonunda birer ticari girişim olan ancak demokratik tartışmaya yaptıkları katkı

nedeniyle ifade özgürlüğü korumasından geniş bir şekilde faydalanan gazeteler gibi ifade özgürlüğünün temel bir aracı kabul edilseydi; söz konusu dengenin çok daha titiz bir şekilde kurulması gerekecekti (Post, 2018: 1016).

Arama motorları günümüzde internette bilgiye erişmenin en temel araçlarından biridir. Arama motorları dışındaki internet evreninin neredeyse görünmez kalması, dünya arama motoru piyasasının birkaç niş pazar dışında büyük kısmına tek bir şirketin hakim olması, arama motorlarına yükümlülük getirerek içerik düzenlemeleri yapmayı daha çekici kılmaktadır. Özellikle ABAD'ın 2014 yılında verdiği *Google Spain* kararının ardından unutulma hakkı tartışmaları neredeyse tamamen arama motorları üzerinden yapılır hale gelmiştir. Arama motorları hem farklı kaynakların sunduğu bilgiye ulaşılmasına aracılık ederek hem de bu bilgileri sunarken çeşitli editoryal tercihler yaparak bilgi ile iki farklı şekilde ilişki kurmaktadır. Unutulma hakkının doğru şekilde değerlendirilebilmesi için her iki rol de önemlidir.

1.2.4. Teknoloji Jeopolitiği ve Unutulma Hakkı

Dünyada sanayi devriminden başlayarak gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler ayrımının oluştuğu, iki ülke grubu arasındaki ayrımın temel nedenlerinden birisinin ise gelişmiş ülkelerin teknolojik üstünlüğü olduğu bilinmektedir. Söz konusu teknolojik fark gelişmiş ülkelerin önce iletişimde sonra diğer teknolojilerde sayısal sistemlere geçmesi ile birlikte katlanarak artmaktadır. Sayısal uçurum (digital divide) adı verilen bu olayın fazla çalışılmamış bir boyutu ise gelişmiş

ülkeler arasında da dünya çapındaki eşitsizliğe benzeyen bir durumun bulunuyor olmasıdır. 1960'lar ve 1970'lerden itibaren bilgi teknolojileri sektöründe ileride olan ABD ile dünyanın geri kalanına göre ileride olsa da ABD'nin takipçisi ve teknolojilerin sahibinden ziyade kullanıcısı konumunda kalan Avrupa ülkeleri arasında bilgi akışı ve veri koruma konularında ciddi farklar ortaya çıkmıştır. ABD'ye nazaran çok daha ağır olan Avrupa veri koruma kuralları, ABD tarafından korumacılıkla suçlanırken, ABD'nin sınıraşan veri konusundaki hassasiyeti de ifade özgürlüğünden ziyade ABD veri işleme endüstrisinin menfaatlerinin korunması olarak görülmüştür (Busch, 2010: 12).

Günümüzde büyük teknoloji ve internet şirketlerinin çok büyük bir kısmı ABD orijinlidir. ABD dışında ortaya çıkıp büyüyen büyük internet şirketleri ise ya büyük Amerikan şirketleri tarafından satın alınmakta ya da merkezlerini ABD'ye taşımaktadır. Bu durum ise AB aleyhine hem ekonomik hem de istihbari bir eşitsizlik oluşmasına neden olmaktadır (Murphy vd., 2019).

Brezilya, Hindistan, Çin gibi yükselen ülkelerin bilgi teknolojileri sektöründe yeteneklerini artırması ve sayısal dünyada veri işlemenin öneminin artması gibi ögeler de küresel mahremiyet standartlarının kimin öncülüğünde koyulacağına dair ABD ve AB arasında rekabete neden olmaktadır (Busch, 2010: 16).

İnternet şirketlerinin jeopolitik konumlanmasındaki bu eşitsizlik zaman zaman Avrupa ülkelerinin aldığı regülatif tedbirlerin ABD tarafından Amerikan karşıtı olmakla itham edilmesine sebep

olmaktadır. Unutulma hakkı kapsamında Avrupa'da ilk mahkeme kararlarının bir Amerikan şirketi olan Google'a karşı alınması da unutulma hakkının, Avrupa'nın ABD'ye karşı mevcut teknolojik eşitsizlikten hoşnutsuzluğunu göstermek üzere kullanıma soktuğu bir araç olarak görülmesine neden olmuştur. İki taraf arasında özellikle AB pazarlarında faaliyet gösterecek şirketlerin tabi olacağı veri koruma kurallarına ilişkin tartışmalar veri koruma kapsamında düzenlenmek istenen unutulma hakkı tartışmalarına eklemlenmiş ve veri koruma konusunda bir ticaret savaşı olarak yorumlanmıştır (Zanfir, 2013: 4).

AB tarafından ilk unutulma hakkı düzenlemesi taslakları kamuoyu ile paylaşıldığında ABD Dışişleri Bakanlığı meselenin bir "ticaret savaşı" olarak görüldüğünü belirtmiştir (Pinsent Masons, 2013).

Unutulma hakkı bu bağlamda ABD-AB arasındaki tekno-politik güç mücadelelerinin hak-temelli argümanlarla desteklenen bir yansıması olarak görülebilecektir.

> İki taraf da kendisinin sıradan insanların haklarını koruduğunu düşünmektedir. AB kurumsal internet devlerinin ezici kuvvetine karşı; ABD ise Avrupalı regülatörlerin aşırı ve kontrolcü heveslerine karşı… (Bernal, 2014b: 61)

2014 yılında ABAD *Google Spain* kararı ile Google'ın bir İspanyol vatandaşı hakkındaki kimi içerikleri arama sonuçlarından çıkartması gerektiğine karar verdiğinde söz konusu karar Avrupa'nın "teknofobik" ve "anti-Amerikancı" eğilimlerinin yeni bir örneği olarak görülmüştür (Jarvis, 2014). Ayrıca 2013 yılında Edward Snowden adlı Ulusal Güvenlik Ajansı çalışanının itirafları ile ortaya çıkan ve ABD'nin istihbari amaçlarla Google, Facebook, Apple gibi büyük teknoloji

şirketlerinin sunucularına ulaşabildiğini gösteren (Franceschi-Bicchierai, 2014) skandalın da *Google Spain* kararını alan "yargıçların zihinlerinde" yer etmiş olabileceği de tartışılmıştır (Pavli, 2014).

Sonuç olarak teknoloji şirketlerinin ABD'deki baskınlığı ile buna karşıt AB'deki reaksiyoner tepkinin unutulma hakkının ifade özgürlüğü karşısında nasıl dengelendiğine ilişkin iki farklı yaklaşım oluşmasında önemli bir etken olduğu görülmektedir.

1.3. Farklı Eylemler, Tek Bir İsim

Unutulma hakkı kavramının altı, yazında pek çok farklı şekilde doldurulmuş veya unutulma hakkı alt başlıklara ayrılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Farklı sorunların çözümü için öne sürülen unutulma hakkı kimi zaman bir içeriğin kaynaktan çıkartılması, kimi zaman sosyal medya paylaşımlarının paylaşan tarafından istediği zaman silinmesi, kimi zaman ise arama sonuçlarında belli bir haberin gösterilmemesi gibi farklı uygulamalar olarak sunulmaktadır. Bu da unutulma hakkı üzerine yapılan çalışmaları bulandırmaktadır. Zira unutulma hakkının her varyasyonu farklı bir pratik ve farklı bir teorik arka plan gerektirmekte; aynı şeyden bahsetmeyen pek çok farklı çalışmanın ele aldığı konuyu unutulma hakkı olarak sunması birbirini anlamayan, birbirinin üzerine akademik bir katkı koymayan çalışmaların var olmasına veya kimi çalışmaların yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Fleischer (2012) unutulma hakkının "başarılı bir politik slogan" olduğunu; her bakanın kendi görmek istediği şeyi

gördüğünü belirtmekte ve unutulma hakkını Rorschach testine benzetmektedir.

Bu nedenle bu kısımda, yazında unutulma hakkı ana çatısı altında atıf yapılan pratiklerin bir dökümünün yapılması ve bu tezde ele alınan unutulma hakkı ile neyin kastedildiğinin tam olarak ortaya konulması hedeflenmektedir.

1.3.1. İsimlendirme Sorunu

Unutulma hakkı üzerine yapılan çalışmaların üzerinde hemfikir oldukları nadir konulardan birisi unutulma hakkının kötü ve kullanılmaması gereken bir isim olduğudur. Pek çok çalışma unutulma hakkı yerine listelenmeme hakkı, silme hakkı gibi farklı isimler önermiştir. Dolayısı ile "herkesin unutulma hakkı kendine" demek yanlış olmayacaktır. Ancak şu ana kadar oluşan yazın ve konuyu geniş kitlelere duyuran basın "unutulma hakkı" ifadesini güçlü bir şekilde benimsemiş olduğundan bu ismin artık değişmesi kolay olmayacaktır. Bunun yerine unutulma hakkı kavramı ile neyin kastedileceği üzerinde uzlaşmak daha tercih edilir bir seçenek olarak görünmektedir.

Unutulma hakkı kavramının kökeni 1.1.'de belirtildiği üzere Fransızca "droit à l'oubli" kavramından gelmektedir. Bernal (2014b: 63) Fransızca ve İtalyancadaki hali ile kavramın "unutulmak"tan çok "unutmak" üzerinde yoğunlaşmış olduğunu ve kavram İngilizceye çevrilirken orijinal anlamından uzaklaşıldığını belirtmektedir. İnternet öncesinde Fransızcadaki kavramın kimi zaman "right to oblivion" olarak da çevrildiği görülmektedir (Voss & Castets-Renard, 2016: 284).

Sözüer "right to be forgotten" ve "right to oblivion" kavramlarının her ikisinin de Türkçede "unutulma hakkı" olarak karşılanacağını ve bu ayrımın Türkçe bakımından önem arz etmediğini belirtmektedir (2017: 4-5). Ancak bu çalışmada, Türkçede hem unutulma, hem kayıtsızlık hem de genel af anlamlarına gelebilen ikinci kavramın "nisyan hakkı" olarak çevrilmesi tercih edilecektir.

Orijinal halinde "droit à l'oubli" hüküm giymiş suçlular cezalarını çektikten sonra; söz konusu suçların unutulması ve medya ile potansiyel işverenler tarafından da buna uygun davranılması anlamına gelmektedir. Bernal (2014b) yeni anlayışıyla "right to be forgotten"ın ise sadece hükümlülerin değil herkesin istediği veriyi sildirebilmesi anlamında kullanıldığına dikkat çekmektedir.

Lindsay "droit à l'oubli" kavramını "right to oblivion" olarak kullanmaktadır. Türkçeye "nisyan hakkı" olarak çevrilebilecek right to oblivion kişinin yargısal veya cezai geçmişinden azade olması anlamına gelecektir. Terwangne de nisyan hakkı kavramını internet kullanıcılarının farkında olmadan arkalarında bıraktıkları sörf analizleri, IP adresleri ve çerezler de dahil olacak şekilde geniş kapsamlı olarak kullanmaktadır (2012: 118).

Tiberi (2017) ise unutulma hakkı şemsiyesinin altında nisyan ve unutma (*forget*) haklarının aynı hakkın iki farklı özelliği olarak bulunduğunu iddia etmektedir.

Weber unutulma hakkının yeni üretilmiş bir terim olduğunu belirtmektedir. Weber'e göre, unutma hakkı (*right to forget*) ile unutulma hakkının (*right to be forgotten*) birbirine karıştırılmaması

gerekmektedir. Unutma hakkı üzerinden zaman geçmiş tarihi bir olayın tekrar canlandırılmaması iken, unutulma hakkı belli verilerin üçüncü kişiler tarafından keşfedilemeyecek şekilde silinmesi anlamına gelmektedir (2011: 120).

Powles, ABAD kararının ardından kamuoyunda arşivler, tarih ve hafıza çalışmaları açısından oluşan endişelerin sebebinin hakkın yanlış isimlendirilmesi olduğunu, hakkın unutmaktan ziyade veri silme, düzeltme ve karartma olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir (2015: 584). Kuner ise arama sonuçlarından kimi bağlantıların çıkartılmasını yok etme hakkı (right to suppression) olarak isimlendirmektedir (2015: 7).

Son olarak, halihazırda dünyada unutulma hakkını açıkça düzenleyen ilk ve en bilinen hukuki metin olan ve 2016 yılında kabul edilen AB Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR)'nde de ilgili maddenin "Right to Erasure ('right to be forgotten')" başlığını taşıdığı ve maddenin içinde de iki kavramın açıklamalarının verilmesinden kaçınıldığı görülmektedir. Tüzüğün giriş kısmında ise "çevrimiçi ortamda unutulma hakkını güçlendirmek için silme hakkının genişletilmesi…" ifadesinden yola çıkılarak düzenlemede unutulma hakkının daha geniş ve kapsayıcı, silme hakkının ise daha uygulamaya dönük olduğu düşünülebilmektedir. Ancak söz konusu düzenlemede dahi her iki kavramın birlikte kullanılması, söz konusu kavramların henüz tam anlaşılmadığını açık bir şekilde göstermektedir.

1.3.2. Unutulma Hakkını Uygulama Yöntemleri

Unutulma hakkının isimlendirilmesindeki karmaşıklık kaçınılmaz olarak uygulamada farklı pratiklerin birbirine karıştırılmasına yol açmaktadır. İkinci bir terim olarak kullanılacak "silme hakkı" (*right to erasure*) ise veri koruma hukuku kapsamında kişisel verilerin kaldırılması veya silinmesi anlamına gelmektedir. Bu iki hakkın ardından sayılan üçüncü bir hak olarak "unutulma hakkı" (*right to be forgotten*) ise sosyal medya siteleri veya arama motorlarından çevrimiçi kişisel verilerin çıkartılması anlamına gelecektir (Lindsay, 2014: 292).

Sözüer unutulma hakkını çevrimiçi unutulma hakkı ve sildirme hakkı olarak ikiye ayırmaktadır. Çevrimiçi unutulma hakkını ise arama motorları ve sosyal medya olmak üzere ikiye ayırmıştır (2017: 29-30). Yavuz (2018) ise "İnternet'teki Arama Sonuçlarından Kişisel Verilerin Kaldırılması" üst başlığını taşıyan çalışmasında unutulma hakkı'nı oldukça dar bir kapsamda tartışmıştır.

1.3.2.1.Silme Hakkı

Unutulma hakkının alt kırılımlarından birisi olduğu veya unutulma hakkının bizatihi kendisi olduğu iddia edilen silme hakkının unutulma hakkından ayrı bir hak olarak görülmesi gerekir. Zira silme hakkı kişinin internette kendi arzusu ile paylaştığı içerikleri yine kendi arzusu ile silmek istemesidir. Silme hakkını kişi internette paylaşım yaptığı, içerik ürettiği herhangi bir yerde, yine ifade özgürlüğünün bir parçası olarak kullanabilir.

Eğer internette paylaşılan tüm düşüncelerin, tüm içeriklerin ifade özgürlüğü kapsamında olduğu değerlendirilirse bu içeriklerin paylaşan kişi tarafından geri çekilmesini de ifade özgürlüğü kapsamında saymak gerekecektir. Rengel, sosyal medyanın kamuoyuna açıklığına ABD mahkemelerinden çeşitli örnekler vermektedir. Bir davada mahkeme Twitter'da paylaşım yapmayı "pencereden dışarı bağırmaya" benzeterek makul bir mahremiyet beklentisinin olamayacağına karar vermiştir. Bir başka örnekte ise MySpace sayfasının kamuya açık olduğuna karar verilmiştir (2014: 46-47). Bir başka örnekte ise Facebook'taki beğen tuşuna basılmasının korunmaya değer bir ifade olduğu karara bağlanmıştır (Siry, 2014: 334).

Günümüzde siyasetçiler, devlet adamları ve ünlüler kadar normal vatandaşların da sosyal medya yoluyla kamuoyunu ilgilendiren meselelerde görüşlerini belirtmeleri veya kamuoyuna açık bir şekilde kurumlara veya kişilere seslenmeleri alışılagelmiş bir uygulamadır. Söz konusu görüşler paylaşılabildikleri gibi kimi zaman geri de çekilebilmektedir. Kimi zaman siyasetçilerin belli bir konudaki paylaşımlarını silmeleri de bir görüş değişikliğini ortaya koyması açısından kıymetli olmaktadır. Dolayısı ile silme hakkında unutulma hakkında olduğu gibi çatışan haklar söz konusu değildir. Bir bireyin önceki ifadesini değiştirmesi söz konusudur. Bu nedenle silme hakkını unutulma hakkı kapsamında değil ayrı bir hak olarak düşünmek gerekmektedir.

ABD'nin Kaliforniya eyaletinde kabul edilen bir düzenlemede ise internette hizmet veren şirketlerin 18 yaşından küçüklere ait içerikleri

talep etmeleri halinde silmesine yönelik bir hak kabul edilmiş ancak düzenlemenin zaten neredeyse her çevrimiçi hizmette silme seçeneği bulunduğu için anlamsız olduğu yorumu yapılmıştır (Ferenstein, 2013).

Unutulma hakkının silme hakkı olarak yeniden isimlendirilmesini savunan Bernal'e (2011) göre, bir veri ya unutulacak ya da silinecektir. Unutmak, bir veri yahut hikayenin bulunmasını zorlaştırmakta yahut imkansız kılmaktadır. Silmek ise veriyi tamamen kaldırmak olduğundan daha güçlü bir kavramdır (2014: 6).

1.3.2.2.Sildirme Hakkı

Kişinin kendisi hakkındaki ifadeleri, örneğin bir başkası tarafından paylaşılan ve kendisinin de bulunduğu bir fotoğrafı veya bir haberi sildirmek talebinde bulunması şeklinde anlaşılabilecek sildirme hakkında ise biraz daha karmaşık bir durum söz konusudur. Bir başkası tarafından yapılan paylaşımda genel kişilik hakları ve özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirme yapılarak eğer kişinin bu haklarından birisi ihlal edildi ise gereğinin derhal yapılması gerekmektedir. Söz konusu durumun anlaşılmaması kişilik ve mahremiyet hakkı kapsamında düzenlenmiş pek çok konunun yanlış bir şekilde unutulma hakkına bağlanmasına neden olmaktadır. Örneğin 1.2.1.1. numaralı başlıkta değinilen intikam pornografisi için unutulma hakkının kullanılabileceği iddia edilmiştir (Siry, 2014: 336; Fiedler, 2014: 183). Oysa kişilerin kendi rızaları dışında yayımlanan mahrem görüntülerini unutulma hakkında olduğu gibi belli bir süre sonra değil, hemen ve özel hayatın gizliliği kapsamında engelletebilmeleri

mümkündür. Bir başka örnekte ise şiddet mağduru kadınlar hakkında basında çıkan ve mağdurlarla ilgili ikinci bir mağduriyet yaşatabilecek derecede detaylı tasvirler veya görüntüler içeren haberler için unutulma hakkının kullanılabileceği iddia edilmiştir (Küpeli, 2017). Oysa söz konusu içeriklere kişilik hakkı ihlalleri bağlamında her zaman önlem alınabilmesi mümkündür.

Ancak ilk paylaşıldığı anda kişi hoşnut olmasa dahi, kişilik ve mahremiyet hakları açısından yayımlanmasında engel olmayan ve hatta kamuoyunu ilgilendiren, bir başka deyişle haber değerini haiz, içerikler için üzerinden zaman geçmesi ile birlikte öneminin değiştiği ve kişinin haklarının artık kamuoyunun bilgi edinme hakkına nazaran ağır bastığı savıyla unutulma hakkı mekanizması işletilerek içerik sildirme veya erişim engelleme kararı alınması istenebilmektedir.

Ayrıca sildirme hakkı kapsamında bir kişinin devlet zoruyla internetteki çevrimiçi arşivden bir haberi kaldırtması unutulma hakkı gerekçe gösterilerek ifade özgürlüğüne yapılacak en ciddi müdahale çeşidini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu yöndeki taleplerin unutulma hakkı kapsamında eleştirel bir değerlendirmeye dahil edilmesi gerekmektedir.

1.3.2.3.Anonimleşme Hakkı

Medyanın özellikle kamuoyuna mal olmamış kişileri ilgilendiren haberleri aktarırken kişilerin isimlerini anonimleştirmeleri sıklıkla başvurulan bir uygulamadır. Bu anonimleştirme isim yerine bir rumuz belirlenmesi ile olabileceği gibi ismin ve soy ismin sadece baş

harflerinin yazılması yolu ile de yapılabilir. Unutulma hakkının uygulanmasına ilişkin teorik tartışmalarda fazla üzerinde durulmayan bu seçeneğe zaman zaman uygulamada başvurulabilmektedir. İkinci bölümde 1.3.1. numaralı başlıkta tartışılacağı üzere listelenmeme hakkına ilişkin bir akıl yürütme gerekçe gösterilerek bir haberde geçen ismin anonim hale getirilmesi istenebilmektedir. Yahut yine ikinci bölümde 2.1. numaralı başlıkta değinileceği üzere önce açık isimlerle yayımlanan bir haberin daha sonra anonimleştirilmesi kişisel verilerin korunması açısından gerekli dengenin sağlanması için yeterli görülebilmektedir. Özellikle ikinci örnekte gazetenin arşivinin bütünlüğünün ve tarihsel doğruluğunun değişiyor olması bilgiye erişim hakkı açısından bir sorun oluşturmaktadır.

1.3.2.4.Listelenmeme Hakkı

Arama sonuçlarından belli bağlantıların çıkartılması anlamındaki, yazında listelenmeme hakkı (*right to be delisted*) olarak anılan uygulama ise neredeyse unutulma hakkı ile eşanlamlı kullanılmaktadır. Bir içeriğin arama sonuçlarında görülmemesi içeriğin asıl kaynaktan sildirilmesine ihtiyaç bırakmamaktadır. Zira en bilinen ve en çok kullanılan arama motoru olan Google'da görünmeyen sonuçlar pratik bir karanlığa, bir başka deyişle nisyana gömülmektedir. ABAD'ın *Google Spain* kararının ardından Avrupa'da arama motoru şirketleri tarafından başlatılan uygulamalarda bireyler unutulma hakkı talepleri için önce arama motoruna, arama motoru talebi uygun bulmazsa veri koruma otoritesine veya yargıya başvurmaktadırlar. Eğer arama motoru

talebi uygun bulup ilgili bağlantıyı sonuçlarından çıkartırsa, diğer arama motorlarında aynı içeriğin durup durmadığının doğrulamasını kişinin kendisi hariç kimse yapamamaktadır. Kişiler eğer sadece Google'a başvuruyor veya tüm arama motorlarına yönlendirdikleri talepleri, sadece Google tarafından uygun bulunduğunda bununla yetiniyor iseler uygulamada aynı anda farklı arama motorlarının belli bir sorgulama için farklı sonuçlar vermesi sonucu doğabilmektedir. Elbette farklı arama motorları, ticari tercihleri ve algoritmik yetenekleri farklı olduğu için farklı sonuçlar vereceklerdir. Ancak bu durumda farklı sonuçlar arama motorlarının dışındaki bir sebepten kaynaklanmaktadır.

Unutulma hakkı olarak yazında ele alınan farklı uygulamalar gözden geçirildiğinde nisyan hakkının tam olarak tanımı yapılamamış ve kimi zaman unutulma hakkı ile eşanlamlı, kimi zaman ise unutulma hakkının alt kırılımlarını açıklamak için kullanılmış bir hak olduğu görülmektedir. Silme hakkı ise bireylerin kendi ifade özgürlüklerinin bir parçası olarak kullanabilecekleri ve herhangi bir hak karşılaşmasına sebebiyet vermeyen bir kavramdır. Dolayısı ile unutulma hakkı çerçevesinin dışında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu tezde eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulacak unutulma hakkı; silme hakkını kapsamamakta, sildirme hakkının ancak başka haklar kullanılamadığı için unutulma hakkı üzerinden talep edildiği durumları ve anonimleşme hakkı ile listelenmeme hakkını kapsamaktadır.

2. Unutulma Hakkının Teorik Çerçevesi

2.1.Unutulma Hakkının Düşünsel Temelleri

2.1.1. Birey Açısından

Unutmanın birey üzerindeki sağaltıcı etkilerine unutulma hakkının temelleri oluşturulurken sıklıkla değinilmektedir. Bireyin geçmişteki bir hatasına takılıp kalmaması, yeniden toplumla uyumlu bir şekilde hayatına devam edebilmesi için unutmanın zaruri olduğu, topluma da bu noktada unutmayı kolaylaştırma görevinin düştüğü belirtilmektedir. Bu noktada genellikle "hata" olarak anılan eylemler kümesinin içinde suçların da bulunduğu hatırda tutulmalıdır.

Bu düşünceye göre internet öncesinde norm olan unutmak, internetle birlikte pahalı ve istisnai bir durum haline gelmiştir. Bu nedenle unutmayı, unutabilmeyi internet çağında yeniden sağlamak gerekmektedir. Unutulma hakkının Avrupa'daki babalarından birisi olarak anılan (Dowdell, 2017: 314) Mayer-Schönberger unutulma hakkının en temel argümanlarının savunulduğu *Delete the Virtue of Forgetting in the Digital Age* adlı çalışmasında unutmanın insan zihnindeki sinirsel ve biyolojik süreçlerini detaylı olarak ele almaktadır (2009: 19-20).

Sözüer de her detayın hatırlandığı bir hayatın yaşanabilir olmadığı, günümüzde aşırı bilgi akışına karşı (*information overload*) korunmak için unutma yetisinin önemli olduğunu belirtmektedir (2017: 14-15).

Ancak bir kişinin zihnindeki unutma işlemi ile unutulma hakkı arasındaki bağlantıyı kurmak düşünüldüğünden daha zordur. Zira unutulma hakkı bir kişinin geçmişteki hatasını unutması değil, bir

kişinin geçmişteki hatasıyla ilgili bilgilerin başkaları tarafından erişilebilir olmasını engellemesidir. Bir başka deyişle unutulma hakkında özne unutmamakta, sadece başkalarından geçmişini saklamak istemektedir. Bu nedenle bireyin unutup hayatına devam edebilmesi üzerinden geliştirilen unutulma hakkını temellendirme girişimleri yetersizdir. Unutmak fiili ile unutulma hakkının ilişkilendirilmesi unutulma hakkının talihsiz isim seçiminin doğurduğu olumsuz ve yanlış anlaşılmalara yönelik sonuçlardan biridir.

Birey açısından unutulma hakkı ancak bireyin hayatına devam edebilmesi veya yeniden başlayabilmesi üzerinden desteklenebilmektedir. Burada da bireyin hatasından ders alarak ve rehabilite olarak hayatına devam etmesinin garanti aldığına alınmadığı görülmektedir. Unutulma hakkı her bireyin her hatadan sonra bu hatadan ders aldığını ve tekrarlamayacağını varsayan bir düşünce temelinden gelmektedir. Uygulamada ise hata sanki hiç işlenmemiş, hiç varolmamış gibi bir görüntü doğurmaktadır. Oysa gerçek rehabilitasyon hatanın kabullenilmesi, hata ile yüzleşilmesi ve tekrarlanmaması için gerekli süreçlerden geçilmesi ile gerçekleşebilecektir.

İnternet öncesi çağda insanların başlarına gelen kötü bir olaydan sonra şehir değiştirerek, örneğin bir başka kıtaya göç ederek yeni bir hayata başlamaları örneği unutulma hakkı için sık sık verilmektedir. Hatta ABD'nin kuruluş temellerinde ilk göçmenlerin yeni bir hayata başlama isteğinin olduğu ve bu isteğin unutulma hakkına paralel olduğu savunulmaktadır (Ambrose vd., 2012: 102).

Bu tip benzetmelerde şehir, ülke, kıta değiştirmenin kişiler için çok ciddi bir bedel olduğu gözden kaçırılmaktadır. İnsanlar yeni diller öğrenirken, yeni coğrafi şartlara uyum sağlarken, belki de öncekinden daha düşük bir toplumsal sınıfta sıfırdan başlarken bir yandan da yeni hayatlarının bedelini ödemektedirler. Önceki hayatlarını olumlu yanları da dahil olarak bırakarak bütüncül bir yenilenme yaşamaktadırlar. Unutulma hakkında ise kişinin herhangi bir bedel ödeyip ödemediğine bakılmaksızın sadece kendi istediği kısımları kendisine ilişkin bilgiler arasından çıkarttırıp mevcut hayatına devam etmesi söz konusudur. Bu nedenle unutulma hakkının yeni bir hayata başlama noktasında temellendirilmesi de sorunludur.

Solove rehabilitasyonun insanlara kendilerini reforme etmeleri için bir fırsat vermek anlamına geldiğini, ancak rehabilitasyonla toplumun bilgilenme hakkı arasındaki dengenin nasıl kurulacağına karar vermenin de topluma bırakılması gerektiğini belirtmektedir. İnsanların daha önce suç işlemiş bir insanın tekrar işleme ihtimalini değerlendirmesi akla yakın ve doğal olandır (2003: 1056-1057).

Unutulma hakkı tartışmalarından önce mahremiyet hakkının ihlalleri üzerine yazındaki en temel çalışmalardan birini kaleme alan Posner, geçmişteki suçu yeniden yayımlamanın eğer suç gerçekten artık ilgisiz ise kişiye zaten bir zararının olmayacağını, eğer suç hala ilgi çekiyorsa yayımlanmaya değer olduğunu belirtmiştir. Posner'a göre rehabilitasyon tekrar suç işleme oranlarını düşürebilir ancak aynı anda cezalandırma maliyetlerini de düşürmektedir. Bu nedenle rehabilitasyonun bulunduğu bir sistemde suç oranlarının ne yönde

seyredeceği belli değildir. Son olarak geçmişteki suçun gizlenmesi ilgili kişiyle temas kuran kişiler açısından da haberdar olmadıkları bir riske sebep olmaktadır (1977: 415-416).

Diğer yandan unutulma hakkının özellikle suç niteliği taşıyan hatalarda cezaların caydırıcılığı üzerindeki etkisi belirsizdir. Bölüm 1.1.'de belirtildiği üzere kimi suçlarda unutulma hakkının tam zıddı bir anlayışla çevrede yaşayanların bilgilendirilmesi gibi uygulamalar görülmektedir. Bundan da ayrı olarak geçmişindeki hataları kolayca bağışlanan bir insanın tekrar aynı hataları yapması kuvvetle muhtemeldir.

2.1.2. Toplum Açısından

Unutulma hakkı bireysel hafızadan ziyade kolektif, toplumsal hafıza ile ilgilidir. Baudrillard günümüz toplumlarının revizyonistleştiğini belirtmektedir. Her şey yeniden düşünülmekte, suçlar, skandallar aklanmakta, amaca destek verecek hale getirilmektedir (1994: 22). Günümüzde istenilen "şimdi" için geçmişi şekillendirmek, tarihe müdahale etmek normal bir hal almıştır. Unutulma hakkının düşünsel temelinde, işte bu geçmişi ihtiyaca göre şekillendirme isteğinin yattığı düşünülmektedir.

Hoskins İngiltere pop müzik tarihinde önemli bir yeri olan bir sunucunun, Jimmy Savile'in ölümünün ardından tacizci olduğunun ortaya çıkması ile yaşanan süreci ele alır. Tacizci olduğu ortaya çıkana kadar müzik dünyasında çok sevilen sunucu BBC'nin en meşhur programlarından Top of the Pops'ın 20 yıldan fazla sunuculuğunu

yapmıştır. Savile bu sırada konumunu kullanarak 60 yıl boyunca büyük kısmı 18 yaşından küçük 200'den fazla insana tacizde bulunmuştur. Ölümünün ardından ortaya çıkan skandal sonucunda Savile'in ismini taşıyan hayır kurumları kapatılır, mezar taşı ve heykelleri yerinden kaldırılır. Tacizci olması söz konusu sunucunun yıllarca İngiltere'de en çok izlenen programlardan birini yirmi yıldan fazla sunmadığı anlamına mı gelmektedir? Hoskins söz konusu silme isteğinin bir yandan da kolektif suçluluk duygusunun örtülmesi için bir araç olduğunu belirtmektedir (2014: 58-60).

Ambrose (2012), unutulma hakkını bağışlayıcılık ile ilişkilendirmektedir. Bağışlayıcılığın hayatın pek çok yerinde ve hatta Amerikan hukuk sisteminde de bulunduğunu ileri sürerek 1.1. numaralı başlıkta değinilen kredi başvuru sistemini örnek vermektedir. Bağışlayıcı olmayan bir toplumun sağlıklı bir toplum olamayacağını ileri sürmektedir. Blanchette ve Johnson (2002) da sosyal unutkanlığın (*social forgetfulness*) kişilere ikinci şans verirken toplumlara da fayda sağladığını iddia etmektedir. Bu görüşe göre affedilenler gönüllü çalışmalar, hayırseverlik faaliyetleri gibi farklı şekillerde de topluma katkıda bulunmaktadır (Ambrose vd., 2012: 109). Mayer-Schönberger sadece bireyin unutmadığını, toplum olarak da unuttuğumuzu ve böylece bireylere ikinci bir şans verdiğimizi belirtmektedir (2009: 17). Toplumsal hafızanın bireylere ikinci şans vermesi her zaman geçmişte yaşananları unutmuş olmayı gerektirmemektedir. Unutmak ile hatırlamak gibi ikiliklerin karşı karşıya konulması konunun derinliğinin yeterince anlaşılmamasına neden olmaktadır.

Bir kişinin zihnindeki unutma süreçlerinin unutulma hakkı açısından yorumlanmasında yanlış çıkarımlara yol açan bir başka nokta da bireyin zihninde zamanla gerçekleşen unutmanın toplumda da olduğu ve/veya olması gerektiği inancı ile unutulma hakkına dayanak oluşturulmasıdır. Bu düşünceye göre zihinde bilgiye ilişkin üç süreç vardır. Dağıtım süreci, kayıt süreci ve vade süreci (*expiration phase*). Bilgi, vade sürecinde yavaş yavaş bağlamından kopmakta ve önemini yitirmekte; nihayet unutulmaktadır (Ambrose, 2012: 140). İşte bu sürecin toplumsal hafızada da benzer bir şekilde çalışması gerektiği ifade edilmektedir. Oysa toplumsal hafızanın dinamiklerinin çok daha farklı okunması gerekecektir. Toplumun içindeki tüm bireylerin ortak hafızasının silinmesi çok daha zordur (O'Hara vd., 2016: 2).

Unutulma hakkı gibi geçmişi silmeye yönelik girişimler başta olmak üzere genel olarak mahremiyet kurallarının Holokost mağdurlarının gerçeklere ulaşmasının önünde bir engel olduğu da belirtilmektedir (Onitiu, 2019).

Tirosh (2017) da unutulma hakkının unutma kavramı üzerinde yaptığı vurguyu eleştirmekte ve hakkın aslında her insana kendi anlatısını kendi istediği gibi kurma imkanı sağladığını belirtmektedir. Tirosh bireysel ve kolektif geçmiş algılarının bir toplamı olan hafızayı unutulma hakkının karşısına koyarak "hafıza hakkı" kavramını oluşturmaktadır. Son on yıllarda neyin nasıl hatırlanacağına ilişkin yasal düzenlemeler dünyada çoğalmaktadır. Holokost'un inkârının cezalandırılması, Avustralya'da Aborjinlerden resmen özür dilenmesi, İsrail'de Filistinlilerin Nakba'yı kamu fonları kullanarak anmasının

yasaklanması gibi örnekler çoğalmaktadır. Mars ve O'Callaghan unutma yükümlülüğünün özellikle totaliter rejimlerde çok rastlanan bir uygulama olduğunu belirtip Kızıl Kimerlerin sıfırıncı yıl uygulamalarını örnek vermektedir (2016: 258).

Diktatörlük ve baskı rejimlerinden sonra özellikle Latin Amerika ülkelerinde kurulan Hakikat Komisyonlarının görevi de unutulanı tekrar hatırlatmak, suçların toplumsal hafızadan silinmesine izin vermemek olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Batı tarzı demokrasilere geçen Çekoslovakya ve Polonya gibi ülkelerde de "*lustration*" (yıkama) süreçlerinde kamunun eski rejimin izlerinden arındırılmasında kullanılan yöntemlerden biri gizli polisle işbirliği yapan kamu görevlileri hakkındaki bilgilerin yayımlanması yöntemi olmuştur (Popova & Post, 2014).

Unutulma hakkının internet öncesinde zaten var olan bir pratiği internete uygulamak olduğu yönündeki argümanlar gerçeği yansıtmamaktadır. Unutulma hakkını bireyin unutma süreçleri ile ya da toplumun bağışlayıcılığı ile ilişkilendirmek de unutulma hakkı açısından tatmin edici sonuçlar vermemektedir. Unutmak bağışlayıcılığın sebebi değil engelidir. Bireylerin başkaları hakkında kanaatlerini oluştururken bütüncül bir bilgi edinmeleri ve eğer istiyorlarsa geçmişteki hataları görmezden gelerek bağışlamayı kendilerinin seçmeleri gerekir. Olumsuz bilgileri saklayarak unutulma hakkı bağışlama seçeneği bireylerin elinden almaktadır (Article 19, 2016: 16).

Sonuç olarak unutulma hakkının özellikle isminden kaynaklanan yanlış anlamalar nedeniyle sağlam düşünsel temellere oturtulamadığı görülmektedir.

2.2.Bir Türev İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı

Unutulma hakkının insan hakları normlarında asıl değil türev bir hak olduğu açıktır. Ancak unutulma hakkının hangi haktan devşirildiği konusunda yazında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Kimi istisnai örnekler unutulma hakkının kişisel verilerin korunması ve mahremiyet haklarından bağımsız bir hak olduğunu savunmaktadır (Yavuz, 2018: 55). Sözüer (2017) ise unutulma hakkının kimi zaman itibarın korunmasına, kimi zamansa özel hayatın gizliliğine dayanılarak işletilebileceğini söylemektedir.

Daha önceki bölümlerde gösterildiği üzere unutulma hakkı kavramı ile farklı anlayışlar ve farklı uygulamalar kastedilirken, unutulma hakkının farklı haklara dayandırılması da şaşırtıcı değildir. Bu nedenle unutulma hakkının ifade özgürlüğü ile arasındaki denge sağlanırken söz konusu dengenin alışılmış mahremiyet-ifade özgürlüğü dengesi olduğunu söylemek mümkün değildir. Böyle bir dengeyi sağlamak için unutulma hakkının dayandığı farklı üç alanın hepsini göz önünde bulundurmak gerekecektir.

Boyar & Kama Işık (2019), teknolojik ve bilimsel gelişmelerle ortaya çıkan insan onuruna yönelik yeni tehditlere cevaben oluşan dördüncü kuşak haklara değinirken mahremiyet hakkının anlamının teknoloji ile birlikte dönüştüğünü belirtmekte ve dördüncü kuşak

haklara veri koruma hakkını örnek vermektedir. Böyle bir sınıflandırmanın yaygın kabul görmesi durumunda unutulma hakkının da dördüncü kuşak hak sayılması gerekecektir.

2.2.1. Mahremiyet Hakkı

Mahremiyet yahut özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı insan hakları yazınına diğer haklara nazaran sonradan katılmıştır (Emerson, 1979). Ancak günümüzde temel insan haklarından birisi olarak kabul edilmekte ve hem uluslararası sözleşmelerde hem de anayasalarda korunmaktadır. Bir ABD mahkemesinin mahremiyet hakkı ile ifade özgürlüğü arasında denge kurulması gereken 1975 tarihli *Cox Broadcasting v. Cohn* kararında dediği gibi, "yüzyıl mahremiyet hakkı lehine güçlü bir gelgit deneyimlemektedir". 1890 yılında daha sonra ABD yüksek yargıçlığına kadar yükselecek Louis D. Brandeis ile Samuel D. Warren'ın yazdıkları Right to Privacy başlıklı makale Harward Law Journal'da yayımlanmıştır. Ancak bu kavramın temelleri İngiltere örf hukukundaki "bir adamın evi onun kalesidir" sözü üzerinden mülkiyet anlayışına bağlanmaktadır (Eltis, 2011: 77-79). Mahremiyet hakkı ifadesinin (*right to privacy*) ilk anılışı her ne kadar ABD'de olsa da, mahremiyet hakkı daha çok Avrupa değerleri ile ilişkilendirilen bir haktır.

Warren ve Brandeis tarafından yazılan makalenin teknolojik gelişmeler nedeniyle özel hayatın gizliliğinin tehdit altında olduğu argümanıyla başlaması anlamlıdır. O zamana kadar fotoğraf çektirmek için bir fotoğraf makinesinin karşısına geçip yeteri kadar hareketsiz

beklenmesi gerekiyordu. Geliştirilen anlık fotoğraf makineleri ile anlık olarak çekilen fotoğrafların eşlik ettiği dedikodu haberleri toplumda bir mahremiyet endişesine sebep olmaktadır. O zamana kadar sözlü olarak yapılan ve fazla yayılmayan dedikodu hem bilginin yayılma hızı hem de saklanma kapasitesi bakımından boyut atlamıştır. Söz konusu makale de yazarlardan Warren'ın evinde verdiği partilerin dönemin tabloid basınında yer bulmasına tepki olarak yazılmıştır (Solove, 2007: 107-109). Mahremiyet çalışmalarının çıkış noktasını oluşturan makalede mahremiyet hakkı, "rahat bırakılma hakkı" (*right to be let alone*) olarak tanımlanmaktadır.

Regan, mahremiyetin bireye itibarını koruması ve ilişkiler geliştirmesi için imkan sağlamanın ötesinde toplum açısından da faydalı olduğunu çünkü bireyler mahremiyetlerini korudukça toplumun da iyiye gittiğini ifade etmektedir (1995: 221). Ancak diğer yandan mahremiyetin toplumda tartışılması gereken kimi konuları ört bas etmeye yaradığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Solove, 2003: 1046). Bernal ise "Sansürün hüsnütabiri" olduğu söylenen mahremiyetin aslında ifade özgürlüğü ile çatışmadığını, baskıcı rejimlerde yaşayanların, muhbirlerin (*whistleblower*), kırılgan insanların konuşabilmek için de mahremiyete ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir (2014a: 51-52).

Mahremiyet hakkı özellikle basın özgürlüğü anlamında ifade özgürlüğüne karşı her zaman tepkisel çıkışların dayanak noktası olmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin mahremiyet hakkını çok geniş yorumladığı 2004 tarihli *Von Hannover* kararında 1997'de

paparazzilerle yaşanan bir kovalamaca sırasında trafik kazasında hayatını kaybeden Lady Diana'nın etkisini görmezden gelmek imkânsızdır. Karara mutabık görüş yazan Yargıç Zupančič, "neyin mahrem ve mahfuz, neyin umumi ve korumasız olduğu arasında sarkacın farklı bir noktada denge kurmasının zamanı geldi." derken kastettiği zamanın ruhu da yine ifade özgürlüğüne karşı olumsuz örneklerin verdiği tepki ile hareket etmektedir.

Amerikan hukukunda mahremiyet hakkının temellerini oluşturan ikinci metin; Prosser tarafından 1960'ta yayımlanan ve o zamana kadar mahkemelerce alınan kararları derleyip kategorize eden makale olmuştur. Bu makale ile mahremiyet hakkı ihlalleri 4 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler: 1) kişinin yalnızlığı veya inzivasına tecavüz, 2) kişinin ismi, kılığı veya kişiliğini ticari amaçlarla kendine mal etme, 3) kişiyle ilgili mahrem utandırıcı gerçeklerin kamuya açıklanması ve 4) kişiyi kamuoyuna yanlış şekilde tanıtan yayın olarak sıralanmıştır.

Söz konusu kategorilerden üçüncüsünün unutulma hakkını önceliediği iddia edilmektedir. Sözüer de özel yaşamın korunmasının bir alt başlığı olarak şöhretin korunması başlığında Prosser'in söz konusu sınıflandırmasını unutulma hakkına benzetmektedir (2017: 57-58).

Ancak söz konusu mahremiyet tanımı internet dünyasında yeterli görülmemektedir. Terwangne internet mahremiyeti kavramındaki mahremiyetin görünmezlik (*intimacy*) veya gizlilik (*secrecy*) olarak anlaşılmaması gerektiğini söylemektedir. Bu mahremiyet "bireysel otonomi, seçim yapma kapasitesi, bilinçli kararlar alma, bir başka deyişle kişinin hayatının farklı yönlerini kontrol altında tutması" olarak

anlaşılmalıdır (2012: 110). Iglezakis (2016) de Warren & Brandeis tarafından yapılan tanımın zamanının geçtiğini, mahremiyetin bireyin hangi bilgiyi nerede açıklayıp açıklamayacağını seçme otonomisi olarak yeniden tanımlanması gerektiğini belirtmektedir.

Mahremiyet hakkının en yoğun şekilde çatıştığı hak öteden beri ifade özgürlüğü olagelmiştir. AİHS'de mahremiyet hakkı ve ifade özgürlüğü eşit seviyede bulunmaktadırlar. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda da mahremiyet "Özel ve Aile Yaşamına Saygı" başlıklı 7. Maddede korunurken ifade özgürlüğü "Bilgi ve İfade Özgürlüğü" başlıklı 11. Maddede yine eşit seviyede korunmaktadır. ABD'de ise ifade özgürlüğü anayasanın birinci tadili ile korunurken mahremiyet hakkı açıkça anayasal güvence altında bulunmamaktadır. Bu nedenle unutulma hakkının ABD'de mahremiyet hakkından türetilerek ifade özgürlüğüne denk bir seviyeye gelmesinin zor olduğu görülmektedir.

Bennett, ABD ve AB'nin mahremiyet konusunda farklı geleneklerden geldiğini söylemektedir. AB mahremiyeti devlet eliyle korumaya daha eğilimli iken ABD'de mahremiyet yamalı bir görüntü vermekte ve ifade özgürlüğünün daha üstün bir hak olduğu sık sık vurgulanmaktadır (2012: 168-169). Avrupa içinde de farklı ülke geleneklerinde mahremiyet hakkının korunmasında farklı yaklaşım ve uygulamalar bulunmaktadır. Söz konusu yaklaşım farklarına özellikle bu tezin ikinci bölümünde unutulma hakkının farklı ülke pozitif hukuklarında nasıl korunduğu incelenirken değinilecektir.

2.2.2. Veri Koruma Hakkı

Mahremiyet hakkından türemiş ancak özellikle Avrupa'da mahremiyet hakkından bağımsız bir korumaya kavuşmuş olan veri koruma hakkına yazında sık sık unutulma hakkının kaynağı olarak atıf yapılmaktadır. Veri koruma hakkı uluslararası sözleşmelerde ve AİHS'de doğrudan anılmamakta olup mahremiyet hakkı kapsamında güvenceye alındığı düşünülebilir. 2009 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda ise "Özel ve Aile Yaşamı" 7. maddede, "Kişisel Verilerin Korunması" 8. maddede düzenlenmektedir. 11. maddede düzenlenen "Bilgi ve İfade Özgürlüğü" ile birlikte düşünüldüğünde Avrupa Birliği'nde veri koruma hakkının mahremiyetten ayrı ve ifade özgürlüğüne denk bir konuma ulaştığı görülmektedir. Ancak veri koruma kavramının halen bağımsız bir hak olarak oturtulamadığı ve "anlamını, amacını ve kıymetini" değerlendirmek için mahremiyete geri dönmek gerektiğini belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Tzanou, 2013). Lynskey de AB mahkemelerinin mahremiyet ile kişisel verilerin korunmasını sürekli birbirine bağlayarak suyu daha da bulandırdığını belirtmektedir (2015: 8).

AB'de kişisel verilerin korunması konusundaki hassasiyet 2. Dünya Savaşı sonrasına kadar uzanmaktadır. Hollanda'da vatandaşlara daha iyi hizmet sunabilmek için etnik köken ve din, mezhep gibi verileri çok detaylı tutan kayıtlar; Nazi işgalinde Yahudiler ve Çingeneler gibi grupların tespit edilip toplama kamplarına gönderilmesinde önemli rol oynamıştır (Mayer-Schönberger, 2009: 84). Bunun sonucu olarak

kişisel verilerin gerekmedikçe işlenmemesi, ilgili görevliler dışında kimse tarafından erişilememesi ve işlenmesini gerektiren ihtiyaç ortadan kalktıktan sonra kayıtların yok edilmesi gibi kimi ilkeler geliştirilerek bugüne gelmiştir. İlki 1970'te Almanya'da kabul edilen veri koruma düzenlemeleri mahremiyet hakkına atıf yapılarak temellendiriliyordu (Tzanou, 2013: 90). 1981'de imzaya açılan Avrupa Konseyi Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi de "temel hak ve özgürlüklere, özellikle mahremiyete saygı hakkı"na atıf yaparak başlamaktadır.

Kişisel verilere ilişkin Avrupa'da yapılan düzenlemelerde unutulma hakkı ifadesi internet öncesi dönemde zaman zaman kullanılmış ise de kastedilen unutulmanın kamu otoriteleri tarafından tutulan resmi kayıtların belli bir süre sonra silinmesi olduğu görülmektedir. 1995'te kabul edilen Veri Koruma Direktifi'nin (DPD) veri kalitesine ilişkin 6. maddesi verilerin doğru, gerekli ve güncel olması gerektiğini, toplanmasındaki amaçların gerçekleştirilmesi için yeterli olan süreden daha fazla tutulmaması gerektiğini söylemektedir. Söz konusu madde ABAD'ın meşhur *Google Spain* kararının da dayanağını oluşturmuştur. GDPR ise "silme hakkı (unutulma hakkı)" başlıklı 17. madde ile unutulma hakkını açıkça veri koruma kapsamında düzenlenmektedir.

1995 tarihli DPD'de "temel hak ve özgürlüklere, özellikle mahremiyet hakkına" atıf yapılırken, GDPR'da "kişisel verilerin korunması hakkı başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin" korunması için söz konusu düzenlemelerin yapıldığı belirtilmektedir.

ABD'de kişisel verilerin düzeltilmesi, erişilmesi ve ihtiyaç ortadan kalkınca silinmesi gibi düzenlemeler 1973 gibi erken bir tarihe kadar gitmektedir (Lindsay, 2014: 306).

Kişisel verilerin ihtiyaç ortadan kalktığında yok edilmesi, yani işlenen verilerin vadesinin olması ilkesinden unutulma hakkı türetilmektedir.

Önceleri en büyük veri işleyici olan devletin; vatandaşlarının verilerine ilişkin yükümlülüklerini tespitten ibaret olan veri koruma düzenlemeleri zamanla veri işleyicilerin artıp çeşitlenmesi ile daha detaylı ve daha birey odaklı bir hale gelmiştir. Veri sahibinin hangi verisinin kimler tarafından nasıl işleneceğini, kimlerle paylaşılacağını ve kimlere açıklanacağını belirlemesi, verilerinin düzeltilmesini veya silinmesini isteyebilmesi gibi çeşitli haklar tanınmaya başlamıştır.

Veri koruma düzenlemelerinin birey odaklı hale gelmesi özellikle büyük internet şirketlerinin iş modelleri düşünüldüğünde olumludur. "Bilgi toplumundan veri-güdümlü topluma (Hildebrandt, 2015: 46)" dönüşürken her türlü verinin, özellikle de kişisel verilerin ticari değeri artmaktadır. Günümüzde özel sektörün elinde devletten daha fazla kişisel veri toplanmakta ve işlenmektedir (Cannataci, 2016: 5). İnternet üzerinden ücretsiz hizmet sunan çoğu şirket iş modellerini kullanıcılarının kişisel verilerini işleyip özelleştirilmiş reklamlar göstermek ya da verileri üçüncü taraflara satmak üzerine kurmuştur. Veri koruma düzenlemelerinin internet şirketlerine titizlikle uygulanması herhangi bir hak çatışmasına yol açmamaktadır.

Ancak veri tabanlarında işlenen kişisel verilere ilişkin hususları düzenlemek için geliştirilen veri koruma hakkının basına uygulanması sorunludur. Zira basında yer alan içerikler kişiler hakkında belli bir bağlam içinde ve haber değeri taşıdığı için kamuoyunun bilgisine sunulan bilgilerdir. Bilgi, doğası gereği kişisel veriler içerebileceği gibi kişisel verilerden arındırılmış veya anonimleştirilmiş olarak da sunulabilir. Ancak her halükarda bilgi anlamlandırılmış verilerden üretilmiş ayrı bir içeriktir. Örnek vermek gerekirse bir kişinin internetteki arama geçmişi kişisel veri iken konuşmacı olarak katıldığı bir etkinliğe ilişkin haber ise bilgidir. Dolayısıyla birincinin kişisel verileri koruma kapsamında değerlendirilmesi gerektiği açıkken ikincisinin kişisel verilerin korunmasından ziyade bilgi ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir.

2.2.3. Kişi Onuru ve İtibarı Hakkı

Kişi onuru ve itibarını korumaya yönelik düzenlemeler önceleri Avrupa'da, daha sonra Amerika kıtasında yaygınlaşan düello kültürünün önünü almak üzere geliştirilmeye başlanmıştır. İtalya'da 1500'lü yıllarda doğan düello, Batı toplumlarında hem kilise hem de devlet tarafından yasaklanmasına rağmen yüzyıllar boyunca hakarete uğrayan kişilerin itibarlarını kurtarmak için başvurabilecekleri tek mekanizma olarak kalmış ve yaygın şekilde kullanılmıştır. Mahremiyete ilişkin düzenlemeler ve kişiye hakaretin yasa yoluyla cezalandırılması ile ilk kez düelloya alternatif bir mekanizma oluşturulmuştur (Solove, 2007: 114-117; Robinson vd., 2014).

Klasik itibar koruma düzenlemeleri kişinin itibarının hakaret ya da iftira, karalama gibi doğru olmayan bilgiler yoluyla lekelenmesi halinde devreye girmektedir. Dolayısı ile kişinin geçmişi ile ilgili doğru bilgileri karanlığa gömmesi için itibara ilişkin düzenlemelerin daha geniş yorumlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada Alman Federal Anayasa Mahkemesi tarafından 1983 yılında telaffuz edilen "enformasyonel kendi kaderini tayin" (*informational self-determination*) kavramı bu yönde yorumlanmaktadır (Rouvroy & Poullet, 2009: 45). Enformasyonel kendi kaderini tayin kavramının çok açık bir tanımı olmamakla birlikte kişinin kendisini üçüncü taraflara kendi istediği şekilde sunabilmesi ve hangi bilgilerin ne seviyede başkaları ile paylaşılabileceğini belirlemesi olarak tanımlanmaktadır. Mahkeme kavramı genel kişilik haklarından çıkarmakta ve gerekçesinde modern gelişmeler ile insan kişiliğine karşı oluşan yeni tehditlere atıf yapmaktadır (Larson III, 2013: 104).

Korenhof & Koops (2014) cinsiyet değiştiren hayali bir kişinin durumunu ele alarak unutulma hakkının istenmeyen bilginin yeni ve gelecekteki kitlelere ulaşmasının engellenmesi için kullanılabileceğini iddia etmektedir. Buna göre cinsiyet değiştiren kişi unutulma hakkından faydalanarak ebeveynlerinin çocukluğunda kendisi için açtığı internet sitesi, sosyal medyadaki fotoğrafları gibi geçmişinden kalan ögelerden kurtularak yeni kimliğini inşa edebilecektir.

Bu bağlamda unutulma hakkının bir kişilik hakkı olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde kimi görüşler yazında yer almıştır. Örneğin Andrade (2012), mahremiyet hakları ile kişilik haklarının aynı

DNA'yı paylaştığını ancak nisyan hakkının mahremiyetten ziyade kişinin daha önce olduğundan farklı birisi olabilmesinin sağlanması bağlamında kişilik hakkı olarak tanımlanması gerektiğini belirtmektedir.

Akkurt ise unutulma hakkının Türk hukukundaki karşılık geldiği maddeler ışığında kişilik hakkı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (2016: 2613). Ancak Sözüer AİHM'in *Mater v. Türkiye* kararı göz önüne alındığında "kendi eylemlerinin neticesinde şöhret kaybına uğrayan kişilerin unutulma hakkını şöhrete saygı hakkına dayandırmasının mümkün olmayacağını belirtmektedir (2017: 95).

Kişinin itibarını korumak için hakkındaki kimi gerçekleri saklamasını mahremiyet hakları kapsamında değerlendiren Posner'ın eleştirileri unutulma hakkının kişilik ve itibar haklarına dayandırılmasında da geçerlidir. Posner itibarın başkalarının bir kişi hakkında ne düşündüğü olduğunu, eğer bir yanıltmaca varsa bunu ortaya çıkarmanın meşru bir görev olacağını, nasıl bir satıcının malını olduğundan iyi göstermesi kabul edilmiyorsa kişilerin de kendilerini olduklarından farklı göstermesinin kabul edilemeyeceğini belirtmektedir (1977: 395-399).

2.3.Unutulma Hakkının Diğer Haklarla Karşılaşması

Unutulma hakkının medyada yer alan haberlere uygulanması elbette doğrudan ifade özgürlüğü ile unutulma hakkının karşılaşması ve ikisi arasında hassas bir denge kurulması ihtiyacını gözler önüne sermektedir. Söz konusu dengenin her vakada ayrı ayrı ve her vakanın

özel şartları göz önünde bulundurularak kurulması gerekmektedir. Bir sonraki bölümdeki ele alınacak farklı hukuk anlayışlarındaki vakalarda da görüleceği üzere hukuk sisteminin temellerinde bulunan ifade özgürlüğü anlayışı da kurulan dengede hangi tarafın ne kadar ağır basacağını etkilemektedir.

İfade özgürlüğü Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 19. maddesinde korunmaktadır. Maddenin birinci fıkrası "Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir." hükmü ile bilgiye erişmek ve bir kanaate sahip olmak için müdahalelerden azade bir ortamı sağlamayı amaçlamaktadır. Maddenin ikinci fıkrası herkesin düşüncelerini açıklama hakkına sahip olduğunu ve araçtan bağımsız olarak düşüncelerini "araştırma, edinme ve iletme" özgürlüğü olduğunu belirtmektedir. Üçüncü fıkrada söz konusu özgürlüklerin, başkalarının haklarına ve şöhretlerine saygı bakımından veya ulusal güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı ve genel ahlak açısından kısıtlanabileceği belirtilmektedir.

AİHS'de de 10. maddede ifade özgürlüğünün kanaat özgürlüğü ve haber ve görüş alma ya da verme özgürlüğünü kapsadığı belirtilmektedir. İfade özgürlüğünün yine çeşitli sebeplerin yanı sıra başkalarının şöhret ve haklarının korunması amacı ile kısıtlanabileceği belirtilmiştir. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda ise 11. maddede "Bilgi ve ifade özgürlüğü" başlığı ile düzenlenen hakkın kanaate sahip olma, bilgi ve görüş alma ve vermeyi kapsadığı belirtilmektedir. Anayasamızda da "Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" başlıklı

26. madde "haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de" kapsamaktadır.

İfade özgürlüğünün başlıca teorisyenlerinden olan ve ifade özgürlüğünü demokrasi için vazgeçilmez sayan Meiklejohn, konuşmaya değer her şeyin konuşulması şeklinde özetlenebilecek yaklaşımı ile kitle iletişimi temelli bir ifade özgürlüğü çerçevesi çiziyordu (Aliyev, 2018: 112). Oysa günümüzde yeni teknolojiler kitle iletişiminin ekonomik ve teknik bariyerlerini ortadan kaldırmış, her bireyin sesini duyurabilmesine olanak sağlayan daha çoksesli ve daha demokratik bir ortamın doğmasını sağlamıştır. Böyle bir ortamda hangi fikirlerin seslendirilmeye değer olduğuna karar vermek mümkün olmayacaktır. Ayrıca yeni teknolojilerden faydalanarak kendini ifade etmek isteyen bireyleri kısıtlamak her bir birey açısından ayrı ayrı kabul edilemez olacaktır zira günümüzde ne kadar sıradan olursa olsun her birey için kendini gerçekleştirmenin önkoşullarından biri çevrimiçi ifade özgürlüğünden faydalanmaktır.

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Konseyi başta olmak üzere pek çok BM organı çevrimdışı dünyada korunan ifade özgürlüğünün çevrimiçi dünyada da korunması gerektiğini müteaddit defalar tekrarlamıştır.

Unutulma hakkının medya başta olmak üzere tüm toplumun kanaate sahip olma, haber ve görüş alma ve verme hakları ile çatıştığı görülmektedir. Elbetteki günümüzde ifade özgürlüğünün kısıtlanmasından en çok etkilenecek aktör medya olacaktır. Bir haber yapıldığı dönemde hukuka uygun ise unutulma hakkına başvurulması

mümkün değildir. Ancak üzerinden zaman geçmesi ile özel alanın artık daha ağır bastığı iddiası ile unutulma hakkına başvurulabilmektedir. 1.2.'de değinildiği üzere internette içerikler düşünüldüğünden daha hızlı değişmektedir. Saygın ve köklü gazetelerin arşivleri hem arama sonuçlarında üst sıralarda çıktığı hem de uzun yıllar boyunca değişmeden saklandığı için hem yakın ve uzak tarih için eşsiz bir kaynak, hem de geçmişinden kurtulmak isteyen bireyler için öncelikli bir hedeftir. Dolayısı ile unutulma hakkının arama motorlarına karşı talep edildiği pek çok durumda asıl hedefin gazetelerin içeriklerinin görünürlüğünü yok etmek olduğu görülmektedir.

AB'de unutulma hakkını yasal düzenlemeye kavuşturan GDPR'da da 17. maddede "silme hakkı (unutulma hakkı)"nın bilgi ve ifade özgürlüğü ile kamu yararına, bilimsel veya araştırma amaçlı arşivleme çalışmalarında uygulanmayacağı belirtilmiştir. Aynı Tüzüğün 85. maddesinde ise daha genel olarak tüzüğün uygulanmasında gazetecilik amaçları ile akademik, sanatsal ve edebi amaçlarla veri işleme hallerine ilişkin hükümlerin saklı tutulduğu belirtilmektedir.

Diğer yandan geçmişe ilişkin ve belli bir bağlam içinde anlamlı olan bir bilginin; paylaşılması genel anlamda suç teşkil etmese bile bağlamı dışında sırf bir kişiyi aşağılamak için gündeme getirilmesinin unutulma hakkına konu olabileceği belirtilmektedir. Dolayısı ile unutulma hakkı ile medya özgürlüğü arasında ciddi bir çatışma söz konusudur. Medya için doğru bilgiyi vermek yeterli olmayacak, doğru bağlamda ve kötü niyetlerden azade olarak yayın yaptığını da ispatlamak zorunda kalacaktır.

Arama motorlarının bilgiyi erişilebilir kılmadaki rolü de medyaya yakınsayarak ifade özgürlüğü tarafından korunabilir hale gelmektedir. Bu nedenle arama sonuçlarına ilişkin unutulma hakkı kararlarında da bilgi ve ifade özgürlüğü ile karşılaşma söz konusudur. Günümüzde arama motorları bilgi arayanlar ile bilgi yaratan ve paylaşanlar arasındaki "hayati bağlantı" rolünü oynamaktadır (Kaye, 2016: 7). Arama motorunda yer almak bilgi sağlayıcıların düşüncelerini yaymak ve hedef kitlelere ulaşmasını sağlamak haklarını etkin bir şekilde kullanmaları açısından da önemlidir (Hoboken, 2013: 350). Bu noktadan hareketle arama motorlarının geleneksel basına benzer bir rol oynadığını belirten görüşler de bulunmaktadır (Post, 2018: 74). Arama motorları basit bir aracı olarak görülse dahi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 1990 tarihli *Autronic Ag v. Switzerland* kararı ışığında ifade özgürlüğü sadece ifadenin içeriğini değil ifade özgürlüğünden faydalanmada kullanılan araçları da kapsadığından yine de ifade özgürlüğü korumasından faydalanması mümkün olacaktır.

Unutulma hakkı medya organlarını olduğu kadar bilgiye ulaşmaya çalışan bireylerin bilgiye erişim haklarını da olumsuz etkilemektedir. İnternette araştırma yapmanın ve bilgiye ulaşmanın temel yolu haline gelen arama motorlarının bir araştırmada normalde çıkacak kimi sonuçları listelememesi bilgiye erişim hakkının kısıtlanması anlamına gelmektedir. Bilgiye erişim hakkı sadece ifade özgürlüğünden faydalanan ifade için değil daha genel anlamda tüm ifadeler için de ileri sürülebilir. Örneğin bir reklam ifade özgürlüğü anlamında şirketin

kendini gerçekleştirmesi sayılmazken tüketicilerin bilgilenme hakkı kapsamında korunması mümkündür (Aliyev, 2018: 109).

Tüm uluslararası metinlerde korunan ve kişinin itibarı ile kişisel verilerinin korunması da dahil olarak değerlendirilebilecek mahremiyet ile ifade özgürlüğü mutlak haklar olmayıp açık sosyal sebepler karşısında kısıtlanabilmektedir. Unutulma hakkının ifade özgürlüğü karşısında kıymetlendirilmesi için tezin bir sonraki bölümünde unutulma hakkının pozitif hukukta nasıl ele alındığına bakılacak, ardından ifade özgürlüğünü mümkün olan en az şekilde ihlal eden bir unutulma hakkının hangi ögelere dikkat edilerek ve hangi durumlarda oluşabileceği üçüncü bölümde tartışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

UNUTULMA HAKKININ POZİTİF HUKUKTA KORUNMASI

1. Karşılaştırmalı Hukukta Unutulma Hakkı

Bu bölümde farklı hukuk sistemlerinde unutulma hakkının nasıl korunduğuna bakılacaktır. Unutulma hakkı uluslararası insan hakları sözleşmelerinde açıkça koruma altına alınmamıştır. Aşağıda değinilecek AB örneği dışında henüz yasal düzenlemelerde de unutulma hakkı çoğunlukla tanınmamaktadır. Ancak dünyanın pek çok yerinde mahkemeler tarafından unutulma hakkı, birinci bölümde değinilen mahremiyet, kişisel verilerin korunması ve kişi ve itibar hakkı düzenlemelerine dayanılarak tanınmaktadır. Bu nedenle bu bölümde değinilecek örneklerin pek çoğunu mahkeme kararları oluşturmaktadır. Bu bölümde unutulma hakkının ifade özgürlüğü ile dengesinin sağlanmasında kritik bir değeri olan kamuoyunu ilgilendirme ve zamanla haberin kıymetinin azalması gibi hususların çeşitli ülkelerde mahkemeler tarafından nasıl yorumlandığına bakılacaktır. Her ülkede mahkemelerin hukuk sistemlerinin ve ülke geleneklerinin farklı olması unutulma hakkına farklı yaklaşılmasına sebep olmaktadır. Ancak özellikle internete ilişkin kimi konularda bir "yargısal diyalog" söz konusu olabilmekte ve yeni yargısal fikirler dünya çapında göç edebilmektedir. Söz konusu göç özellikle Avrupa'dan diğer yönlere gerçekleşmektedir (Kowalik-Bańczyk & Pollicino, 2016: 319-323). Abril & Lipton ise Avrupa'da unutulma hakkı anlayışının doğuşunu ABD'de 1931'de görülen *Melvin v. Reid* davasına bağlayan görüşler bulunduğunu belirtmektedir (2014, s. 367-368).

Özellikle Avrupa'da bu hakların birbirine eşit kabul edilmesi "yeterince zengin bir emsal havuzu" oluşana kadar vaka bazlı dengeleme yapmayı gerektirmektedir (Christie, 2011: 115). Henüz internet çağındaki unutulma hakkına ilişkin yeterli bir emsal havuzu bulunmadığından "unutulma hakkı" lafzen geçmeyen ve *Melvin v. Reid* örneğindeki gibi unutulma hakkı tartışmaları açısından belirleyici olan internet öncesi kimi kararlar da incelenecektir.

1.1.Avrupa Birliği'nde Unutulma Hakkı

1.1.1. AB Müktesebatında Unutulma Hakkı

AB'de unutulma hakkı veri koruma hakkı çerçevesinde korunmaktadır. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda mahremiyet hakkından ayrı bir hak olarak koruma altına alınan veri koruma hakkı unutulma hakkının da çıkış noktasını oluşturmaktadır. Dolayısı ile veri koruma düzenlemeleri ve kişisel veri korumakla sorumlu kurumlar unutulma hakkı tartışmalarında kritik bir rol oynamaktadır. Unutulma hakkı ismen 2016 yılında kabul edilen GDPR ile tanımlanmıştır. Ancak 1995 yılında kabul edilen ve GDPR'ı önceleyen DPD'nin veri kalitesine ilişkin 6. maddesi unutulma hakkına doğrudan atıf yapmamakla birlikte dolaylı olarak AB'de unutulma hakkının çıkış noktasını oluşturmuştur. Söz konusu maddede kişisel verilerin;

a) adil ve hukuka uygun işlenmesi,

b) açık, meşru ve belli amaçlarla toplanması ve bu amaçlarla uygun olmayan şekilde işlenmemesi; ancak gerekli önlemler Üye Devletler

tarafından alındığı takdirde tarihi, istatiksel ve bilimsel amaçlarla işlenmesinin uygunsuz sayılmayacağı,

c) toplandığı ya da işlendiği amaca ilişkin olarak yeterli, konuyla ilgili olması ve aşırı olmaması,

d) doğru olması, gerekmesi halinde güncel tutulması, eksik veya hatalı verilerin silinmesi veya düzeltilmesi,

e) amaçların sağlanması için ihtiyaç duyulandan daha fazla saklanmaması ve tarihi, istatiksel ve bilimsel çalışmalar için yine bir ayrıcalık tanınabileceği hususları düzenlenmektedir.

Özellikle kamunun elindeki veri tabanlarında bulunan kişisel verilerin korunması için oluşturulan DPD'nin medyaya ilişkin bir düzenleme olmadığı açıktır. Ancak DPD'nin bu maddesi ABAD'ın *Google Spain* kararına dayanak olmuştur.

DPD henüz internet kullanımı toplumda yaygınlaşmamış ve unutulma hakkı tartışmalarının en önemli oyuncularından biri olan Google bile kurulmamışken yürürlüğe girmiştir. Her ne kadar DPD 80. maddesi ile "gazetecilik amaçları ile sanatsal ve edebi ifadeler" için bir ayrıcalık tanısa da bloglar, vatandaş gazeteciliği, alışveriş sitelerindeki kullanıcı yorumları gibi yenilikler karşısında yetersiz kaldığı için eleştirilmiştir (Bernal, 2014b: 66). Bu nedenle DPD'nin yeni teknolojiler ışığında güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur. Unutulma hakkı da ilk kez DPD'nin yerini alacak yeni düzenlemenin taslakları Avrupa Komisyonu tarafından kamuoyuyla paylaşıldığında özellikle veri koruması hakkı bağlamında tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle Avrupa Parlamentosu'nda yaşanan uzun tartışmaların (Laçin, 2014)

ardından "silme hakkı (unutulma hakkı)" bir ödünleşme sonucunda mevcut haliyle GDPR'da yer bulmuştur. Söz konusu tartışmalar sırasında unutulma hakkına ilişkin GDPR'a konulacak bir düzenleme ile halihazırda AB müktesebatında zaten olan bir hakkın mı güçlendirildiği yoksa yeni bir hakkın mı tanımlandığı konusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Nys, 2011: 472). Diğer yandan Direktifler üye devletlerin ilgili hükümleri kendi iç hukuklarına aktarmalarını gerektirmekte, bu şekilde devletlere daha çok esneklik sağlamaktadır. Tüzükler ise doğrudan tüm üye ülke hukuklarında uygulanmaktadır. Bir başka deyişle DPD'den GDPR'a geçiş kişisel verilerin korunması konusunda AB'nin üye devletler üzerinde ağırlığını artırmasını da göstermektedir.

2016 yılında kabul edilen GDPR'da "silme hakkı (unutulma hakkı)" başlıklı 17. madde ile söz konusu hakkı düzenlemekte ve kapsamına sadece veri tabanlarını değil yayınları da almaktadır.

Söz konusu madde şu şekildedir:

> 1. Veri sahibinin kendisi ile ilgili kişisel verilerin herhangi bir gecikmeye mahal verilmeksizin silinmesini kontrolörden talep etme hakkı bulunur ve, aşağıdaki hallerden birinin geçerli olması durumunda, kontrolörün kişisel verileri herhangi bir gecikmeye mahal vermeksizin silme yükümlülüğü bulunur:
> (a) kişisel verilerin toplanma veya işlenme amaçlarıyla ilişkili olarak artık gerekli olmaması;
> (b) veri sahibinin 6 (1) maddesinin (a) bendi veya 9 (2) maddesinin (a) bendine göre işleme faaliyetinin dayandığı izni geri çekmesi ve işleme faaliyetiyle ilgili başka bir yasal gerekçe bulunmaması;
> (c) veri sahibinin 21(1) maddesi uyarınca işleme faaliyetine itirazda bulunması ve işleme faaliyetine yönelik ağır basan meşru bir gerekçe bulunmaması ya da veri sahibinin 21(2) maddesi uyarınca işleme faaliyetine

itirazda bulunması;

(d) kişisel verilerin yasa dışı biçimde işlenmiş olması;

(e) kontrolörün tabi olduğu Birlik veya üye devlet hukukundaki bir yasal yükümlülüğe uygunluk sağlanması amacı ile kişisel verilerin silinmesinin zorunlu olması;

(f) kişisel verilerin 8(1) maddesinde atıfta bulunulan bilgi toplumu hizmetlerinin sağlanması ile ilgili toplanmış olması.

2. Kontrolörün kişisel verileri kamuya açıklamış olduğu ve 1. paragraf uyarınca kişisel verileri silmek zorunda olduğu hallerde, kontrolör, mevcut teknoloji ve uygulama maliyetini göz önünde bulundurarak, veri sahibinin talep etmiş olduğu kişisel verileri işleyen kontrolörleri söz konusu kişisel verilere yönelik her türlü bağlantı veya bu verilerin her türlü nüshası ya da çoğaltmasının söz konusu kontrolörlerce silinmesi hususunda bilgilendirmek üzere teknik tedbirler de dahil olmak üzere makul adımları atar.

3. 1 ve 2. paragraflar işleme faaliyeti aşağıdaki amaçlar doğrultusunda gerekli olduğu ölçüde uygulanmaz:

(a) ifade ve bilgi edinme hakkının kullanılması;

(b) kontrolörün tabi olduğu Birlik veya üye devlet hukuku çerçevesinde işleme faaliyeti gerektiren bir yasal yükümlülüğe uygunluk açısından veya kamu yararına gerçekleştirilen bir görevin yerine getirilmesi veya kontrolöre verilen resmi bir yetkinin uygulanması açısından;

(c) 9 (2) maddesinin (h) ve (i) bentlerinin yanı sıra 9 (3) maddesi uyarınca halk sağlığı alanındaki kamu yararı sebeplerinden dolayı;

(d) 1. paragrafta atıfta bulunulan hakkın ilgili işleme hedeflerinin yakalanmasını imkansız hale getirmesi veya yakalanmasına ciddi şekilde zarar vermesinin muhtemel olduğu ölçüde, 89 (1) maddesi uyarınca kamu yararına arşivleme amaçları, bilimsel veya tarihi araştırma amaçları ya da istatistiki amaçlar doğrultusunda veya

(e) yasal iddialarda bulunulması, bu iddiaların uygulanması veya savunulması açısından (KVKP, 2018).

Görüleceği üzere GDPR'ın 17. maddesi bu tezin ele aldığı unutulma hakkından ziyade; kişisel verilerin, veri sahibinin arzu etmesi halinde

silinmesini düzenleyen bir hak oluşturmaktadır. Dolayısı ile hakkın parantez içindeki kafa karışıklığı yaratan ifade kaldırılarak sadece "silme hakkı" olarak tanımlanması çok daha doğru olacaktır. Söz konusu düzenleme arama motorlarından veya internetteki haber siteleri gibi farklı kaynaklardan unutulma hakkı kapsamında bir içeriğin çıkartılıp çıkartılamayacağına ilişkin yeterli rehberliği sunmamaktadır.

GDPR'ın "işleme ve ifade ve bilgi özgürlüğü" başlıklı 85. maddesi ise şu şekildedir:

> 1. Gazetecilik amaçları ve akademik, sanatsal veya edebi anlatım amaçları doğrultusunda işleme de dahil olmak üzere, üye devletler bu Tüzük uyarınca kişisel verilerin korunması hakkı ile ifade ve bilgi edinme özgürlüğü hakkını kanunla bağdaştırır.
> 2. Gazetecilik amaçları veya akademik, sanatsal veya edebi anlatım amacıyla gerçekleştirilen işleme faaliyeti açısından, üye devletler, kişisel verilerin korunması hakkı ile ifade ve bilgi edinme özgürlüğünü bağdaştırma amacıyla gerekli olmaları durumunda, Bölüm II (ilkeler), Bölüm III (veri sahibinin hakları), Bölüm IV (kontrolör ve işleyici), Bölüm V (kişisel verilerin üçüncü ülkeler veya uluslararası kuruluşlara aktarılması), Bölüm VI (bağımsız denetim makamları), Bölüm VII (işbirliği ve tutarlılık) ve Bölüm IX (spesifik veri işleme durumları) ile ilgili olarak muafiyetler veya derogasyonlar sağlar.
> 3. Her üye devlet 2. paragraf uyarınca kabul ettiği kanun hükümlerini ve bunları etkileyen sonraki değişiklik kanunu veya değişiklikleri, herhangi bir gecikmeye mahal vermeksizin, Komisyon'a bildirir (KVKP, 2018).

Hoboken maddenin çevrimiçi medya olanaklarına ilişkin yeterince rehberlik sağlamamasının endişe verici olduğunu; unutulma hakkının uygulamada kapsamı ve ifade özgürlüğü ile nasıl dengelendiğinin bu madde üye devletler tarafından yorumlandıkça ortaya çıkacağını belirtmektedir (2013: 29). Ancak şu ana kadar GDPR'ın 17. maddesi

ile 85. maddesi arasında bir dengeleme mekanizması kuran idari veya hukuksal bir karara rastlanmamıştır.

Bu nedenle AB'deki unutulma hakkı tartışması başta *Google Spain* kararı olmak üzere ABAD'ın emsal niteliğindeki kararları üzerinden yürümektedir. Bu nedenle ABAD kararlarının bağlamına oturtularak daha detaylı incelenmesi gerekmektedir.

1.1.2. ABAD Kararlarında Unutulma Hakkı

1.1.2.1. *Google Spain* Kararı

Temel belgelerinde 2007 yılına kadar insan haklarına doğrudan bir atıf olmayan AB'de, insan haklarının Topluluk hukukuna girmesini sağlayan kurum ABAD olmuştur. ABAD bunu yaparken AİHM içtihadına sık sık atıf yapmıştır (Ata, 2013: 59). Ayrıca Ata, ABAD'ın kurucu antlaşma ve mevzuatın yorumlanmasında amaca yönelik yorum yaptığını belirtmektedir (2013: 21). *Google Spain* kararı ABAD'ın unutulma hakkı tartışmaları açısından, hatta genel olarak internet hukuku açısından, oldukça sorunlu hükümlere vardığı bir karar olarak öne çıkmaktadır.

2010 yılında Mario Costeja González adlı bir İspanyol vatandaşı İspanyol veri koruma otoritesi AEPD'ye İspanya'nın köklü gazetelerinden La Vanguardia ve Google hakkında bir başvuru yapar. González, Google'ın ABD'de bulunan ve arama motoru hizmeti sunan merkez şirketi ile İspanya'da bulunan ve reklam hizmeti sunan Google Spain adlı şirketlerinin ikisi için de ayrı ayrı başvuru yapmıştır. Başvuru González'in 1998 yılında sosyal güvenlik borçları yüzünden

el konulan gayrimenkulünün devlet tarafından açık artırma ile satışına ilişkin La Vanguardia'da iki farklı günde çıkan ilanlarla ilgilidir. González aradan geçen zamanda maddi tüm sorunlarının çözüldüğünü ve söz konusu ilanın artık hayatıyla ilgisiz (*irrelevant*) olduğunu, La Vanguardia'nın söz konusu sayfaları kaldırması ya da değiştirmesi gerektiğini; Google'ın ise kendisine ilişkin aramalarda La Vanguardia'nın söz konusu bağlantılarını sonuçlar arasında göstermemesi gerektiğini belirtir.

AEPD aynı yıl içinde verdiği kararda; Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı tarafından açık artırmaya mümkün olan en çok sayıda istekliyi çekmek için verilen ilanın hukuka uygun olduğu gerekçesi ile gazeteye ilişkin talebin reddedilmesine karar verir. Ancak AEPD'ye göre Google, bir bilgi toplumu aracısı ve DPD kapsamında bir veri sorumlusu olarak, veri koruma hakkı ve kişilerin itibarının korunması kapsamında istenen veriyi kaldırmakla yükümlüdür. Veri koruma ve daha genel anlamda kişilerin itibarı, bir kişinin belli bir bilginin üçüncü taraflarca bilinmemesi konusundaki dileğini de kapsamaktadır. Bu yükümlülük, bilginin orijinal kaynakta hukuka uygun olarak durmaya devam etmesinden etkilenmeyecektir.

Google ve Google Spain İspanyol Yüksek Mahkemesi'nde karara itiraz ederler. Yüksek Mahkeme ise DPD'nin yayımından sonra ortaya çıkan arama teknolojisinin getirdiği sorunlara uygun olarak yorumlanması için ABAD'a başvurur. İspanyol Yüksek Mahkemesi'nin ABAD'a yönelttiği sorulardan bir kısmı Google'ın arama hizmeti ile reklam hizmetini birbirinden ayırması ve ABD'de

kurulu bir şirketten İspanya'ya hizmet sunması gibi internette yargı yetkisi başlığı altında incelenmesi gereken sorunlara ilişkindir. Bu nedenle giriş bölümünde de belirtildiği üzere söz konusu kararın yargı yetkisine ilişkin kısımları bu çalışmanın dışında tutulmaktadır. Bu tezin amaçları açısından yalnızca, arama hizmetinin hangi ülkeden sunulduğundan bağımsız olarak AB müktesebatına tabi olacağı hükmüne vardığını belirtmek yeterlidir.

ABAD kararından internette üçüncü taraflarca yayımlanan bilgiyi bulma, geçici olarak saklama ve internet kullanıcılarına sunma gibi arama motoru faaliyetlerinin kişisel verilerin işlenmesi olarak görülmesi gerektiğini, dolayısıyla Google'ın da veri sorumlusu yükümlülüklerini taşıdığını belirtmektedir.

ABAD arama motoru sonuçlarında kişilerle ilgili görünen ve başka türlü ulaşılmayacak şekilde düzenli sunulan bilgilerin kişilerin özel hayatlarına bir müdahale oluşturduğunu ve bu müdahalenin arama motorunun ekonomik menfaatleri ile dengelenmesinin mümkün olmayacağını belirtmiştir. Genel bir kural olarak veri öznesinin hakları internet kullanıcılarının haklarından da üstün olacaktır. Ancak belli durumlarda, özellikle veri öznesinin kamusal hayatta oynadığı role bağlı olarak, kimi bilgilerin niteliği söz konusu dengeyi değiştirebilecektir. Kararda DPD'nin gazetecilik faaliyetleri için verdiği imtiyazdan arama motorlarının faydalanamayacağı belirtilmektedir. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın hem mahremiyet hem de veri koruma hakkına ilişkin maddelerine atıf yapan ABAD, kişilerin artık kendileri ile ilişkilendirilmesini istemedikleri

bilgiler için yaptıkları isteklerin arama motorlarının ekonomik menfaatleri ve kamunun o bilgiye ulaşmasındaki menfaat karşısında ağır basacağını belirtmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında González'in talebinin uygun bulunması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Ancak ABAD'ın kararının büyük yankı bulması González'in istediği unutulma ve yeniden başlangıca ulaşmasını engellemiştir. Zira González bu defa Google'a karşı mücadelesi ile medyanın ilgi odağı olmuştur. Bu sırada unutturmak istediği mali sıkıntıları da kamusal bir tartışmanın temel ögelerinden biri haline gelmiştir. González bu defa isteği dışında bir hukuki tartışmanın içerisinde isminin anılmasından duyduğu rahatsızlık nedeniyle AEPD'ye başvurmuştur. Ancak AEPD, González'in başvurusu ve ABAD kararına giden tüm safahatın kamuoyunu ilgilendirdiğine karar vererek González'in başvurusunu reddetmiştir (Peguera, 2015).

1.1.2.2.*Google Spain* Kararının Değerlendirilmesi

Google Spain kararı kamuoyu tarafından unutulma hakkı kararı olarak bilinse de aslında metnin karar kısmında unutulma hakkı ifadesi geçmemektedir. Unutulma hakkı ifadesi İspanyol Yüksek Mahkemesi'nin ABAD'a yönelttiği soruda "nisyana bırakılmak" (*consigned to oblivion*) ifadesi ile birlikte geçmektedir. Karar sonuçları açısından oldukça belirleyici olmuş ve gerek AB üyesi ülkelerin ulusal hukuk sistemlerinde gerekse dünyanın pek çok yerinde benzer

taleplerle veri koruma otoriteleri veya mahkemelere başvurulmasına sebep olmuştur.

Karar değerlendirilirken en çok atlanan husus silinmesi talep edilen içeriğin bir haber yahut görüş yazısı olmamasıdır. Çeşitli kaynaklarda reklam, duyuru, ilan gibi kelimelerle anılan içerik, Bakanlığın açık arttırma duyurusudur. Dolayısı ile sorulması gereken ilk soru, bir açık arttırma duyurusunda satılacak malların sahibinin ismini ve söz konusu mallara el koyulmasının sebebini belirtmenin gerekli olup olmadığı olmalıdır. Dolayısı ile 2010 yılına kadar beklemeden, 1998 yılında da söz konusu ilanın içeriğinde kişilik haklarının ihlali nedeniyle itiraz edilmesi mümkün olabilecektir. Ancak karar metninde ilanın hukuka uygun olduğu belirtildiğinden bu seçeneğin sorgulanmadığı veya İspanyol hukuk anlayışı içinde doğal kabul edildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu ilan 16 yıl önce maddi sıkıntıdaki kişinin ismine yer verilmeden veya isim kısaltılarak verilseydi hem ilanın amacına ulaşacağı hem de González'in yaşamını etkilemeyeceği açıktır.

Google Spain Kararı pek çok açıdan yetersiz ve eksik olduğu için eleştirilmiştir. Kararın ABAD tarafından daha önce alınan kimi kararlarla da çeliştiği görülmektedir. Daha önce pek çok kararında veri koruma hakkının mutlak bir hak olmadığını ve topluma faydası bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini söyleyen Mahkeme *Google Spain* kararında veri koruma hakkını çok daha geniş yorumlamıştır (Pease, 2015, s. 3). Ayrıca 2008 tarihli *Satamedia* kararında ABAD gazeteciliğin geniş yorumlanması gerektiğini ve klasik medya anlayışının yeterli olmayacağını belirtmiştir. Belirleyici olan kullanılan

araç değil yayının amacı olmalıdır. Buna göre kamuya bilgi, görüş veya fikir aktarmaya yarayan tüm paylaşımlar söz konusu korumadan yararlanabilecektir (Hoboken, 2013: 19).

ABAD'ın Google'ı veri sorumlusu kabul etmesinin normal olduğu görülmektedir. Daha önce açıklanan arama motorlarının bilgi ile ilişkisi düşünüldüğünde arama motorlarının veri ile aracılık ötesinde bir ilişki kurduğu sonucuna varmak kaçınılmazdır. Ancak hem arama motorlarının günümüzde bilgiye ulaşmada çok önemli bir araç olduğunu söyleyip hem de arama motorlarının ifade özgürlüğünden faydalanamayacağı tespitine varmak *Google Spain* kararının en zayıf tarafı olmuştur. Kararın arama motorlarını sadece ticari menfaat açısından değerlendirmesi yetersizdir. İfade özgürlüğünün korumasından en klasik anlamda faydalanan gazete ve televizyonların da nihayetinde ticari birer girişim oldukları; yine ifade özgürlüğünden geniş bir şekilde faydalanan sanatsal ve edebi eserlerin de çoğu zaman aynı zamanda ticari bir meta olduğu hatırda tutulmalıdır.

Post, ABAD'ın, Google gibi büyük ve zengin bir şirketin kararın emsalleri ile birlikte yaratacağı yükün altından kalkabileceği inancını yansıttığını belirtmektedir. Ancak Google'ın arama motoru piyasasındaki hâkimiyeti tıpkı klasik medya anlayışında olduğu gibi rekabet hukukunun konusu olmalıdır. İfade özgürlüğünü ilgilendiren böyle bir konuda Google'ın, günümüzde bilgiye ulaşmadaki rolü açısından değerlendirilmesi gerekmektedir (2018: 97).

Arama motorunun ifade özgürlüğünden faydalanamayacağı sonucuna çok hızlı varan ABAD kamuoyunun bilgilenme özgürlüğü

üzerinde nispeten daha fazla durmuş ancak burada da veri sahibinin haklarının internette bilgiye ulaşmaya çalışan üçüncü tarafların haklarından daha üstün olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşımın birinci bölümde 2.2.3. numaralı başlıkta yer verilen enformasyonel kendi kaderini tayin yaklaşımının bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Kararda veri öznesinin ancak kamuoyuna açık bir rolü olması durumunda ifade özgürlüğü ile bir dengenin gözetilmesi gerektiği belirtilmiş ancak bunun şartları ve kriterleri belirtilmemiştir. Bu açıdan ABAD kararının benzer durumlarda çok daha detaylı analizler yapan AİHM kararlarına göre oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Karar genel olarak AİHM kararlarına atıf yapmaması açısından da eleştiri konusu olmuştur (Rivero, 2017: 21; Frantziou, 2014: 767).

Yine kararın bir başka zayıf noktası ise veri öznesinin sadece kendisi için zararlı olduğu telakki edilen bilgiler için değil, istediği her bilginin silinmesini isteyebileceği sonucuna varmasıdır. Bu kadar geniş bir hak kamuoyuna açık olmayan veriler için geçerli olabilir. Ancak bir kere kamuoyuna açıklanmış bir bilginin sadece veri sahibi, bir başka deyişle bilgide ismi geçen bir kişi, basitçe öyle istiyor diye karartılması üzerinde çok daha fazla düşünülmesi gereken bir durumdur. *Google Spain* kararındaki bilginin bir açık arttırma ilanı olduğu göz önünde bulundurularak haklı bulunması söz konusu olabilecektir. Ancak bu durumda da söz konusu kararın basın organlarının yaptığı haberler veya yer verdiği görüşler için bir örnek oluşturmaması gerektiği açıktır. Ancak pratikte karar internette yer alan tüm bilgiler için, özellikle de gazetelerin çevrimiçi arşivlerinde ulaşılabilir durumda bulunan tüm

haberler için uygulanabilir olarak anlaşılmıştır. Bu açıdan da ABAD'ın elindeki meseleyi yeterince detaylandırıp tartışmadan ve yanlış anlaşılmalara çok müsait bir biçimde karara bağladığı görülmektedir. Kuner de mahkemenin geleneksel minimalist tarzını bu kararda devam ettirdiğini ve aldığı kararın internet açısından anlamını yeterince kavramadığını belirtmektedir (2015: 2).

Her halükarda *Google Spain* kararını; genel bir unutulma hakkı anlayışı ihtiva etmek yerine orijinal kaynakta durmaya devam eden bilgilerin arama motorundan çıkartılmasını isteme hakkına ilişkin bir hüküm olarak anlamak gerekmektedir (Mars & O'Callaghan, 2016: 261). Dolayısıyla *Google Spain* kararı aslında bir listelenmeme hakkı örneği oluşturmaktadır.

1.1.2.3. *Google Spain* Kararının Sonuçları

Google Spain Kararı özellikle medya tarafından genel bir unutulma hakkı yaratıldığı şeklinde yansıtılmıştır (Kuner, 2015: 7). Kararın emsal niteliği nedeniyle AB üyesi ülkelerden Google'a arama sonuçlarından içerik çıkarmaya ilişkin başvurular yağmaya başlamıştır. Google gelen taleplere cevap verebilmek için hukuk asistanı (paralegal) olarak tanımlanan ve gerekli yetilere sahip olduğu belirtilen çalışanlardan (LoCascio, 2015: 310) bir ekip kurarak kararları incelemeye ve uygun bulduğu taleplere istinaden kimi içerikleri arama sonuçlarından çıkarmaya başlamıştır. Çıkartılan içeriklere ilişkin olarak ise artık arama sonuçlarında görünmeyecek bilginin yayımcısına e-posta ile bilgilendirme yapılmaktadır. Ancak söz konusu bilgilendirmede kimin

talebine istinaden işlemin yapıldığı belirtilmemektedir. Dolayısı ile örneğin üç kişinin isminin geçtiği bir haberin arama sonuçlarından kim için çıkartıldığını yayımcı bilmemektedir. Ancak elbette haberde ismi geçen üç kişinin isimlerini arama motorunda tek tek deneyerek başvurunun kime ait olduğunu anlamak mümkün olacaktır. Bu arada eğer talep sahibi aynı talebi diğer arama motorlarına da yapmazsa veya bir arama motorunun kabul ettiği talebi bir başkası uygun bulmazsa aynı içerik bir arama motoru üzerinden ulaşılabilir, bir diğerinden ise ulaşılamaz olarak kalacaktır.

Arama motorları ABAD'ın *Google Spain* kararından önce de telif haklarına istinaden içerik çıkarma konusunda uzmanlaşmış durumdadır. Örneğin Google 2016 yılına kadar 1.75 milyar bağlantıyı telif hakkı nedeniyle arama sonuçlarından çıkarmıştır (Pot, 2016). Ancak unutulma hakkı olarak ifade edilen söz konusu başvurularda telif haklarına göre çok daha ince bir denge gözetilmesi ve her vakanın ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Gelen başvuruların incelenmesinde Google kendisine talep sahibi tarafından sunulanların ötesinde bir bilgi ve belge araştırması yapmamaktadır (Yavuz, 2018: 150). Dolayısı ile sistem sahte, yanlış, eksik veya yanıltıcı bilgi ve belgelerle başvuru yapanların suistimaline de açıktır. Ayrıca Google, içerikleri görünmezliğe mahkum edilen taraflar için bir itiraz mekanizması da oluşturmamıştır (Wechsler, 2015: 142).

Şu ana kadar kimi örneklerde sahte beraat kararı ile veya yanlış beyanlarda bulunarak hakkındaki haberleri kaldırtan kimi kişiler tespit

edilmiş ve haklarındaki içerikler tekrar arama sonuçlarında dahil edilmiştir. Google söz konusu bilgileri çevrimiçi Şeffaflık Raporu (*Transparency Report*)'nda yayımlamaktadır. *Google Spain* kararının yayımlandığı Mayıs 2014'ten bu yana toplam 3,441,161 farklı URL adresi için başvuru yapılmış olup bu başvuruların 2018 yılı Şubat ayı sonuna kadar değerlendirilen URL adreslerinin %43.8'i arama sonuçlarından kaldırılmıştır. Gelen başvuruların yaklaşık %20'si haber sitelerine ilişkin olmaktadır (2019).

Bu noktada yeni uygulamadan faydalanan kimi örneklerin farklı şekillerde de talep edebilecekleri mahremiyet veya kişilik haklarının ilk kez farkına varan ve sadece arama motoruna başvuru yapmanın kolaylığından faydalanan kişiler olduklarını gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu tip durumlarda aslında belki de asıl kaynaktan da çıkması gereken bilgi görünmez kılınmaktadır. Bir başka deyişle; eğer bir kişi mahremiyet veya kişilik hakları üzerinden de sağlayabileceği bir önlemi *Google Spain* kararı üzerinden sağlıyorsa; bu, doğrudan *Google Spain* kararının iyi veya gerekli olduğu anlamına gelmeyecektir. Söz konusu başvuruları internette mahremiyeti ve kişilik haklarını güvence altına alan başka mekanizmaların bulunmamasının doğal bir sonucu olarak görmek ve unutulma hakkı tartışmalarından ayrı tutmak gerekecektir.

Google uygun bulduğu talepleri önce sadece başvurunun yapıldığı ülkenin özelleştirilmiş sayfasında, örneğin Almanya'dan yapılan başvuruları sadece "google.de" için, uygulamaya başlamış ancak kamuoyunun ve veri koruma otoritelerinin tepkileri sonucunda

uygulamayı AB sınırları içinde tüm Google uzantılı adresler için geçerli olacak şekilde genişletmiştir.

Diğer yandan kimi gazeteler de görünürlüğü azalan yayınları nedeniyle rahatsızlık duymuş ve arama sonuçlarından çıkartılan haberlerinin listelerini yayımlamaya başlamışlardır. Örneğin BBC çevrimiçi arşivinin bütünlüğünü korumak ve kamuoyunda unutulma hakkına ilişkin tartışmalara bir katkı sağlamak amacıyla böyle bir liste yayınladığını açıklamıştır (McIntosh, 2015). Bu sırada genel olarak arama motorlarından çıkartılan sonuçları yayımlayan kimi siteler de kurulmuştur. Üstelik doğrudan içeriği yayımladığı halde bu siteler halen yasaldır. Zira *Google Spain* kararı içeriğin sadece arama sonuçlarından çıkartılmasına hükmetmiştir. (Esposito, 2017: 6).

Arama motoruna yaptığı başvuru sonuçsuz kalan bir kişi ikinci başvuru mercii olarak ülkesinin veri koruma otoritesine başvurabilmektedir. Veri koruma otoritesinin ardından ise sırasıyla ulusal ve uluslararası mahkemelere başvurabilmektedir. Örneğin Hollanda Veri Koruma Otoritesi *Google Spain* kararından sonraki ilk 6 ay içinde Google tarafından reddedilen 30 kişiden başvuru aldığını belirtmiştir. Otorite başvuruların ikisi için Google'dan listelememe talebini uygulaması, üçü için ise Google'ın ret kararını yeniden değerlendirmesini istemiştir. Otorite diğer başvurular için yorum yapmak yerine mahkemeye başvurmaları gerektiğini söylemiştir. Başvuruculların çoğunluğu eski siyasetçiler veya finans, sağlık gibi sektörlerde çalışan profesyonellerden oluşmaktadır (Kulk & Borgesius, 2015: 10).

Google söz konusu mekanizmaları oluştururken bir yandan da bağımsız bir danışma grubu oluşturmuştur (Powles, 2014). İnternet dünyasının tanınmış isimlerinden oluşan danışma grubu Avrupa'daki çeşitli başkentlerde paydaşlarla bir araya gelerek unutulma hakkını tartışmış ve Google'ın ABAD kararını nasıl uygulayacağına ilişkin tavsiye niteliğinde bir de rapor yayımlamıştır.

AB'nin DPD'nin uygulanmasındaki sorunları tartışmak için kurduğu ve üye ülkelerin veri koruma otoritelerinden uzmanlardan oluşan 29. Madde Çalışma Grubu da kimlerin kamuoyuna mal olmuş kişi sayılacağı gibi hususlarda çeşitli rehber dokümanlar oluşturmuş ancak kararın sınırlarına ve kapsamına ilişkin gerçek bir politika geliştirmemiştir (Lindsay, 2014: 2). Zaten kararın uygulanmasında yol gösterici olması gereken kurumlar çalışmalarını tamamlayana kadar Google 100.000'den fazla başvuruyu değerlendirmiş ve kendi bağımsız danışma grubu ile uyacağı ilkeleri ve pratikleri belirlemiştir (Powles, 2015: 594). Asıl karar verici olarak Google kendi kriter ve yöntemlerini oluşturmuş ve *de facto* bir mahkeme gibi ifade özgürlüğü ile unutulma hakkı arasında vaka bazlı dengeleme yapmaya başlamıştır.

1.1.2.4. Diğer ABAD Kararları

ABAD tarafından alınan diğer unutulma hakkı kararları, *Google Spain* kararının gölgesinde kalan ve kısmen *Google Spain* kararının yanlış anlaşılmalarını düzeltici imalar taşıyan kararlar olmuştur. Ancak genel olarak unutulma hakkının doğası ve uygulanmasına yönelik

karmaşıklığı çözmek açısından söz konusu kararların da yeterli olduğunu söylemek zordur.

İtalyan Yüksek Mahkemesi'nin ön karar talebi üzerine ABAD'ın önüne gelen Manni başvurusunda iş adamı Salvatore Manni, 2007 yılında 1992'de tek yöneticisi olduğu şirketin iflasına ilişkin bilgilerde yer alan isminin ticaret odası kayıtlarından çıkartılmasını istemiştir. Manni'ye göre 2005 yılında tasfiye edilen şirkete ilişkin bilgilerin, kendisine ilişkin kayıtlarda gözükmesi ticari itibarını olumsuz yönde etkilemektedir. Manni'nin başvurduğu ilk derece mahkemesi Manni'yi haklı bularak Lecce Ticaret Odası'nın söz konusu bilgileri anonimleştirmesine ve Manni'ye uğradığı zarar için tazminat ödemesine hükmeder. Lecce Ticaret Odası'nın kararı temyiz ettiği üst mahkeme ise ön karar için ABAD'a başvurur.

Bu sefer ABAD'ın önündeki soru asıl bilgi kaynağına ilişkindir ancak bilginin kayıttan silinmesi değil "daha az erişilebilir" hale getirilmesi meselesi sorulmaktadır (Voss & Castets-Renard, 2016: 327). ABAD, 2017 yılında verdiği kararda vakayı değerlendirirken; tutulan kaydın amacına bakılması gerektiğini söyleyerek söz konusu kayıtların üçüncü taraflara bilgi vermek amacıyla kurulmuş olduğunu, bir şirket kapandıktan uzun yıllar sonra bile hakkında bilgiye ihtiyaç duyulabileceğini belirtmiştir. Bu nedenle mahkeme, üçüncü tarafların söz konusu bilgilere erişim hakkının korunması gerektiğine karar vermiştir. Ancak yine de kimi özel durumlarda kayıtların silinebileceğini; veri öznesinin üçüncü tarafların menfaatlerinden daha ağır basan sebepleri olabileceğini not düşerek asıl kaynaktan bilgilerin

silinmesine açık bir kapı bırakmıştır. Böyle bir durumda aradan geçen zaman ve veri öznesinin gerekçeleri gibi ögeleri göz önünde bulundurarak ulusal mahkemelerin ABAD'ın bu kararının aksi yönünde karar verebileceği belirtilmiştir.

Bir başka ABAD kararında ise Fransız Veri Koruma Otoritesi (CNIL), aldığı listelenmeme kararlarının sadece AB'de değil tüm dünyada uygulanması gerektiğini belirterek Google'a para cezası uygulamıştır. Google'ın itirazı üzerine konu Fransız Danıştayı'nın ön karar talebi ile ABAD'ın önüne gelmiş ve 2019'da karara bağlanmıştır. Aslen yargı yetkisine ilişkin olduğundan tezin kapsamının dışında kalması gereken bu karar ABAD'ın arama motorlarına ilişkin yaklaşımındaki nüans değişimlerini göstermek amacıyla burada kısaca ele alınmaktadır.

Daha önce incelenen ABAD kararları DPD'ye göre ele alınmışken bu kararda hem DPD hem de 2016'da kabul edilip 2018'de yürürlüğe giren GDPR göz önünde bulundurulmuştur. Listelenmeme işlemi için de *Google Spain* kararında geçmeyen atıf çıkarma (*de-reference*) ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. Kararda ABAD, Google'ın dünya çapında listelememe yapmasına gerek olmadığına hükmederken arama motorlarına yaklaşımında da küçük birkaç değişiklik yapma fırsatı bulmuştur. Bu sefer ABAD, kişilerin mahremiyet ve kişisel verilerin korunması haklarının internet kullanıcılarının haklarından genellikle üstün olacağını ancak bilginin niteliği, veri öznesinin özel hayatına ilişkin hassaslığı ve kamuoyunun menfaatleri gibi farklı ögelerden de etkileneceğini belirtmiştir. Eğer arama motorları internet

kullanıcılarının bilgiye erişim haklarının ağır bastığına karar verirse listelenmeme taleplerini reddedebileceklerdir.

Diğer yandan kamuoyunun bilgiye erişmedeki menfaati ülkeden ülkeye bile değişebileceğinden bu hususta veri koruma otoritelerinin daha fazla takdir payı kullanmaları gerekmektedir.

CNIL kararı ile aynı gün yayımlanan *GC vd.* kararında ise ABAD arama motorlarının dengeleme kurmakla görevli ilk derece organı imajını güçlendiren bir hüküm vermiştir. Bu kararda dört farklı bireyin CNIL'a farklı nedenlerle yaptığı başvurular reddedilmiş, bunun üzerine bu kişiler Fransız Danıştay'ına başvurmuştur. Fransız Danıştayı da ön karar için ABAD'a başvurmuştur.

GC, siyaset yaptığı dönemde Youtube'da yayımlanmış bir fotomontaj için başvurmuştur ve şu an herhangi bir siyasi rolü bulunmamaktadır. AF, Scientology kilisesinin bir yetkilisi olarak basına açıklama yaptığı bir haberin arama sonuçlarından çıkartılmasını istemektedir. BH, bir siyasi partinin finansmanı ile ilgili olarak açılan ve kendisi açısından takipsizlikle sonuçlanan bir soruşturmaya ilişkin haberlerin arama sonuçlarından çıkartılmasını istemektedir. ED ise 15 yaşından küçük çocuklara cinsel saldırıdan aldığı suçlara değinen iki haberin listelenmemesini talep etmektedir.

ABAD, *GC vd.* kararında arama motorlarının veri sorumlusu olduğu ancak bilginin sahibinden farklı bir konumda olduğu yönündeki pozisyonunu korumuştur. Ancak ön karar istenen 4 başvurunun birlikte değerlendirilmesi mümkün olmayacak kadar farklı olması nedeniyle daha önceki içtihadını tekrarlamak ve biraz genişletmekle yetinmiştir.

Kararda arama motorlarının listelememe kararlarını verirken hem veri öznelerinin haklarını hem de internet kullanıcılarının menfaatlerini gözeterek dengeleme yapmaları gerektiği söylenerek arama motorlarının birinci başvuru mevkii rolü güçlendirilmiştir. Arama motorları örneğin bir yargılamaya ilişkin tüm aşamaların arama sonuçlarında görünmesinin kamuoyunun bilgiye erişme menfaatine uyduğuna karar verebileceklerdir. Ancak böyle bir durumda arama sonuçlarında daha güncel bilgilerin daha üstte görünmesini sağlamaları gerekmektedir. Diğer yandan AİHM içtihadına ilk kez ve internetin bilgiye erişimdeki rolü bağlamında atıf yapılması da anlamlıdır. Söz konusu kararla ABAD'ın *Google Spain* kararını kısmen tadil etmeye çalıştığı görülmektedir.

1.2.Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Unutulma Hakkının Korunması

AİHS'de daha önce de değinildiği gibi mahremiyet hakkı ve ifade özgürlüğü eşit şekilde korunmaktadır. Haklar arasında dengeleme kurma konusunda da ABAD'a nazaran daha deneyimli olan AİHM, unutulma hakkını sadece bir başvuruda ele almış ve doğrudan unutulma hakkının özüne girmeden hükme varmıştır. Ancak AİHM'in içtihat hukuku ABAD'la kıyaslandığında unutulma hakkı ile diğer haklar arasında makul bir denge kurmak için daha fazla fikir vermektedir. Tekrarlardan kaçınmak amacıyla bu kısımda unutulma hakkı kavramına en yakın AİHM kararları ele alınacaktır. Doğrudan

unutulma hakkı ile ilgili olmayıp tartışmaya tek bir açıdan katkı yapan kimi kararlara ise üçüncü bölümde kısaca değinilecektir.

AİHM kamu otoriteleri tarafından tutulan verilerin amacına uygun ve açık bir kamu yararı bulunduğu müddetçe saklanmasında sorun görmemektedir. Ancak kimi durumlarda bireylerin mahremiyet ihtiyacının kamuoyunun bilgi edinme hakkından daha ağır bastığı durumlar da olabilmektedir. AİHM, *B.B. v. France* ve *Gardel v. France* davalarında cinsel suçlara ilişkin kayıtların 20-30 yıl gibi çok uzun süreler tutulmasını, işlenen suçların ciddiyetini de göz önünde bulundurarak ihlal kabul etmemiştir. Diğer yandan *Brunet v. France* davasında artık devam etmeyen suçlamaların 20 yıl boyunca kayıtlarda tutulmasının AİHS'nin mahremiyet haklarını koruyan 8. maddesinin ihlali olduğuna karar verilmiştir (AİHM, 2015, s. 12-14). Yine de bu kararı yeni ve ABAD kararından daha ileri bir unutulma hakkı kararı olarak görenler olmuştur (Bartolini & Siry, 2016: 234). Ancak bu örneklerin ifade özgürlüğünden ziyade klasik anlamda kamu otoritelerinin veri koruma politikalarının orantılılığı sorusu ile ilgili olduklarının altını çizmek gerekmektedir. Bu nedenle bu kararları, ifade özgürlüğü ile unutulma hakkı arasında denge gözeten kararlar olarak görmek mümkün değildir.

AİHM, internetin demokratik toplumdaki önemini pek çok farklı kararında vurgulamıştır. Ancak 2011 tarihli *Case Of Editorial Board Of Pravoye Delo And Shtekel V. Ukraine* kararında, internetin mahremiyet ve kişilerin itibarının korunması konularında, geleneksel medya araçlarından çok daha fazla tehdit barındırdığı belirtilmektedir. Bu

nedenle internette söz konusu tehditlerin bertaraf edilmesi için farklı önlemler alınmasını doğal saymak gerekmektedir.

2015 tarihli *Delfi AS v. Estonia* kararında aracıların sorumluluğu meselesini inceleyen AİHM bir internet sitesinin okur yorumları kısmındaki kişilik hakkı ihlallerinden internet sitesinin sorumlu tutulması gerektiği hükmüne varmıştır. Site yöneticilerinin bütün okur yorumlarını sisteme girdiği anda okuyup editoryal bir bakışla değerlendirmesini istemek gerçekçi değildir. Ancak bu, siteyi yönetenlerin kişilik haklarını ihlal eden bir durumla özel olarak karşılaştıklarında müdahale etmesini veya düzenli kontroller yapmasını da engellememektedir. Söz konusu karar arama motorları veya diğer internet aracıları açısından düşünüldüğünde; içerik sağlayan gibi ilk andan başlamamakla birlikte yine de içeriğe ilişkin kaçınamayacakları bir sorumluluğun bulunduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla unutulma hakkından arama motorlarının sadece aracı oldukları argümanı ile kurtulması AİHM içtihatlarına göre de mümkün değildir.

AİHM internet arşivlerinin de demokratik toplum açısından önemini tanımış ve değiştirilmelerinin tarihi silmek anlamına geleceğini belirtmiştir. Diğer yandan basının arşivlerini tarihi doğru bir şekilde yansıtacak şekilde tutma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu nedenle ifade özgürlüğü arşivde yer alan bilgilere güncelliklerini yitirdiklerine ilişkin bir not düşülmesine engel değildir. *Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom* davasında 1999'da gazetenin basılı versiyonunda çıkan ve aynı gün internet sitesinde yayımlanan haberlere bir karalama davası kapsamında yayından sonraki güncel durumu açıklayan not

düşülmesi zorunluluğu getirilmiştir. Haberde ismi geçen bir kişi gazetenin karalama fiilinin haberin internette bulunduğu her gün tekrarlandığını savunmuştur. Bu zorunluluğun ifade özgürlüğünü kısıtladığını savunan gazeteyi AİHM haklı bulmamıştır. Zira haberlerin tamamen yok edilmesi istenmediğinden haberlere not düşülmesi orantısız bir müdahale sayılmamaktadır.

AİHM'in 2013 tarihli *Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland* kararına göre kamuoyunun bilgiye erişiminin kısıtlanması için güçlü sebeplere ihtiyaç vardır. Söz konusu yaklaşımın ifade özgürlüğüne öncelik verdiği ve ABAD'la kısmi bir çelişki taşıdığı söylenebilir. Zira ABAD mahremiyet ve kişisel itibara ilişkin hakların kural olarak bilgiye erişme özgürlüğünden üstün olduğunu; ancak kişinin kamusal alanda oynadığı rol gibi istisnai sebeplerle ikinci hakkın daha ağır bastığı durumlar oluşabileceğini söylüyordu. AİHM de ise bilgiye erişimin esas alındığı ve istisnai durumlarda mahremiyet ve kişisel itibarın ağır basacağının söylendiği görülmektedir. İki mahkeme arasında bir yaklaşım farkının olduğu şüphesizdir. Ancak bu farkın uzlaştırılamaz bir fark olduğunu söylemek mümkün değildir. İki mahkemenin yargı yetkisini kullandığı coğrafyanın büyük ölçüde örtüştüğü de göz önünde bulundurulduğunda oldukça dikkatli kelime seçimleri ve yorumlamalarla her iki yaklaşımın hukuki bir çıkmaza sebebiyet vermeden birlikte var olabilmesi mümkündür.

Satamedia v. Finland davası ise unutulma hakkına ilişkin verdiği ipuçları açısından hayli ilginç bir örnektir. Finlandiya AB'de vergi bilgilerinin kamuoyuna açık olduğu az sayıdaki ülkeden biridir.

Satamedia adlı şirket kamuya açık arşivlerdeki vergi bilgilerini önce internet sitesinde yayımlayarak, sonra da SMS üzerinden kişi ismi ile sorgulamaya açarak erişilebilirliklerini artırmıştır. Finlandiya kamu otoriteleri ise bu uygulamaların mahremiyet ihlali olarak değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir. AİHM önüne gelen başvuruda AİHS'nin ihlal edilmediğine karar verirken unutulma hakkının aracılık ve alenileştirme hususlarına ilişkin ipuçları vermiştir. Enformasyonel kendi kaderini tayin kavramına da atıf yapan kararın mantığı unutulma hakkına uygulanacak olursa, bir bilginin bir şekilde kamuya açık olması, o bilginin bir aracı tarafından daha da kolay erişilebilir hale getirilmesini her zaman haklı kılmayabilir. Zira bir bilginin kamusal alanda bulunması 8. madde korumasından çıktığı anlamına gelmemektedir. Kamuya açık vergi kayıtları gibi fazla yaygın olmayan uygulamalarda devletlerin takdir yetkisi doğal olarak daha geniş olacaktır.

AİHM'in unutulma hakkını ele aldığı tek karardan da böyle bir sonuç çıkmıştır. M.L. ve W.W. Almanya'da ünlü bir oyuncuyu 1991 yılında öldürmekten 1993 yılında ömür boyu hapse mahkum olmuş; davanın yeniden görülmesini sağlamak için yaptıkları başvurular, en sonuncusu 2005'te olmak üzere reddedilmiştir. Davacılar sırasıyla 2007 ve 2008'de şartlı tahliye ile salıverilmişlerdir. 2000 yılında, cinayetin yıldönümünde konuya ilişkin bir yayın yapan bir radyo kanalı yayının deşifresini de internet sayfasından yayımlamıştır. Başvurucular söz konusu yayının anonimleştirilmesini talep etmektedir. Davacılar ayrıca Der Spiegel dergisinin internet arşivinden ücret karşılığı erişilebilen ve

olaya ilişkin kendileri açısından mahrem detaylar da içeren 5 sayıya karşı da benzer taleplerle dava açmıştır. Ayrıca davacılar başka bazı gazeteler hakkında da benzer gerekçelerle şikayetçi olmuştur. Örneğin dava konusu olan bir başka internet haberinde ise davacıların cinayet davasının tekrar görülmesi talebinin reddedilmesi haberleştirilmiştir. Davacılar AİHM başvurusunu AİHS'nin mahremiyete ilişkin 8. maddesinin ihlali gerekçesi ile yapmışlardır. Başvurunun yapıldığı tarihte henüz *Google Spain* kararı bulunmadığı için unutulma hakkından bahsedilmemiş ve arama motorlarına ilişkin bir talepte bulunulmamıştır. Ancak şikâyetçi olunan yayınların arama motorları aracılığıyla geniş kitlelere ulaştığından bahisle topluma yeniden entegre olmalarının engellendiği iddia edilmiştir.

AİHM kararında GDPR'ın unutulma hakkı maddesi ile ifade özgürlüğüne geniş bir ayrıcalık tanıyan 85. maddesini ve ABAD'ın *Google Spain* kararını da göz önünde bulundurmuştur.

AİHM anonimleştirmenin silmeye göre daha az kısıtlayıcı bir önlem olduğunu kabul etmiş ancak hangi detayların ne seviyede yayımlanacağını meslek etik ilkelerine uygun şekilde en iyi gazetecilerin bileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla AİHM üye ülke yargı sistemlerine tanıdığı takdir yetkisinin bir benzerini medyaya tanıdığını ima etmektedir.

Kararda AİHM arama motorlarının bilginin yayılmasını kolaylaştırıcı etkisi olmadan da davaya konu durumun aynı şekilde oluşabileceğini, arama motorlarının ana menfaatinin bilgiyi yayımlamakta değil bir konudaki mümkün olan her bilgiyi sunmakta

olduğunu, dolayısıyla kurulacak haklar dengesinin bir medya kuruluşu söz konusu olduğunda farklı bir arama motoru söz konusu olduğunda farklı olabileceğini belirtmiştir. Böylece kararın ABAD'ın *Google Spain* kararı ile çelişen bir görüntü vermemesi sağlanmıştır. Diğer yandan arama motorlarının medya kuruluşlarının faydalandığı tüm korumalardan faydalanamayacağı da dolaylı yoldan söylenmiş olmuştur.

Mahkeme başvuruculari reddederken yaptığı dengeleme testinin sonunda cinayete ilişkin davanın kamuoyunu halen ilgilendirdiğini, başvuru konusu haberlere yayımlandıkları ilk anda itiraz edilmediğini, cinayet davasının yeniden görülmesi için yaptıkları başvurular sırasında davacıların medyaya kendi istekleri ile bilgi verdiğini ve anonimleştirme hafif bir tedbir olsa da yine de medya üzerinde soğuma etkisi yaratabileceğini belirtmiştir.

1.3.Çeşitli Ülke Hukuklarında Unutulma Hakkı

1.3.1. Avrupa Ülkelerinde Unutulma Hakkı

Çeşitli Avrupa ülkelerinde, medya organlarının geçmişte işlenen suçları üzerinden zaman geçtikten sonra tekrar haberleştirmesinin ifade özgürlüğü tarafından korunmadığı örnekler bulmak mümkündür.

Unutulma hakkının temel ögelerinin tartışıldığı davaların özellikle 2000'li yıllarda yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bunun iki temel sebebi olabilir. Öncelikle gazeteler 1990'ların sonlarından itibaren arşivlerini çevrimiçi erişime açmaya başlamışlardır. İkincisi arama motorlarının yaygınlaştığı 2000'lerde daha önce çevrimiçi olsa dahi

özellikle aranmadıkça bulunması çok zor olan içerikler kolayca erişilebilir hale gelmiştir. Diğer yandan unutulma hakkı başvurularına konu olan eylemlerin ise genellikle 1990'lı yıllarda gerçekleşip medyaya konu olan olaylar olduğu görülmektedir. Bunun da 1990'lı yıllarda hayatta aktif yerler alan pek çok insanın hala hayatta olması ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Daha erken zamanların, örneğin 1950'lerin gazete arşivleri çevrimiçi erişime açılsa ve arama motorları tarafından listelense bile bu haberlerden rahatsız olacak insanlar artık hayatta değildir. Dolayısı ile unutulma hakkı söz konusu olmamaktadır.

ABAD'ın *Google Spain* kararının ardından pek çok AB üyesi ülkeye arama motorlarında listelenmeme yönünde başvurular yapıldığı görülmektedir. Ulusal mahkemelerin ise haklar arasında dengenin kurulmasında zaman zaman ABAD'dan daha hassas kararlar alabildikleri görülmektedir.

Hollanda'da görülen bir davada KPMG adlı meşhur danışmanlık şirketinin bir yöneticisi evinin tadilatını yapan müteahhit ile yaşadığı anlaşmazlık ve bir süre evinin bahçesinde prefabrik evde yaşaması nedeniyle basına konu olmuştur. Haberlerin üzerinden 2.5 yıl geçtikten sonra ise haberlerin profesyonel yaşamını değil özel yaşamını ilgilendirdiği ve üzerinden geçen zamanda önemini yitirdiği gerekçeleri ile mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme ise yaptığı dengeleme testinde *Google Spain* kararından farklı olarak arama motorlarının ifade özgürlüğü hakkını da göz önünde bulundurmuş ve KPMG yöneticisinin taleplerini haksız bulmuştur (Kulk & Borgesius, 2015: 16).

Hollanda'da görülen bir başka davada ise; 10 yıl önceki bir cinayet davasından hüküm giyen ve cezasını kısmen çekip serbest bırakılan bir kişi Google'a, *Google Spain* kararı kapsamında listelenmeme hakkı için başvuru yapmış ve başvurusu Google tarafından uygun bulunmuştur. Ancak kurbanın babası durumdan haberdar olunca yeniden konuya ilişkin yayın yapmaya başlamış ve arama motoru aramalarında konuya ilişkin yeni yayınlar ilk sıralarda çıkmaya başlamıştır. Bunun üzerine hüküm giyen kişi unutulma hakkını kullanmak üzere mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme cinayetin üzerinden sadece 10 yıl geçmiş olmasını, ilgili kişinin halen yaptıklarına ilişkin bir anlayış ve pişmanlık göstermediğini, ciddi suçlardan sonra suçluya ilişkin negatif yayınlar yapılmasının doğal olduğunu göz önünde bulundurarak talebi reddetmiştir (Jurjens, 2015).

Yine Hollanda'da görülen benzer bir davada ise bir kişi *Google Spain* kararı kapsamında unutulma hakkından faydalanmasının ardından ismi aratıldığında Google arama sonuçlarının sonunda bazı sonuçların çıkartılmış olabileceğine ilişkin bir not düşülmesinin haklarını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca Google'ın oto-tamamlama (auto-complete) özelliği nedeniyle ismi kısmen yazıldığında isminin tamamının arama motoru tarafından önerilmesinin de aynı şekilde haklarını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Mahkeme hüküm giyilen bir suçun hükümlünün yakın çevresi tarafından bilinmesinin kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunun altını çizmiştir. Talepleri reddeden mahkeme, *Google Spain* kararının bireylere internetteki tüm hoşlanmadıkları yayınları çıkarttırmaları hakkını tanımadığını, bu sınırlı haktan

faydalanmak için ilgisiz, aşırı ve gereksiz şekilde karalayıcı ifadelerin uzun zaman rahatsızlık vermesi gerektiğini belirtmiştir (Spauwen, 2014).

Bir başka kararda ise Hollanda mahkemesi aynı durumdaki iki kişiden birisinin talebini pişmanlık gösterdiği için kabul ederken diğeri kamuoyunu yanıltmaya devam ettiği için talebini reddetmiştir (Grierson & Quinn, 2018).

Son olarak yine Hollanda'da görülen bir davada malpraktis nedeniyle önce meslekten men edilen ancak daha sonra hakları iade edilen bir cerrah yayımlandığı tarihte doğru olan ancak daha sonra yanlışlanan bilgilerin arama sonuçlarından çıkartılmasını talep etmiştir. Mahkeme cerrahın talebini haklı bulmuştur (Boffey, 2019).

Tüm sonuçlar birlikte incelendiğinde Hollanda'da unutulma hakkından istifade edebilmek için bilgilerin doğruluğunun birincil derecede önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca ceza çekilmiş olsa dahi kişinin geçmişteki fiiline ilişkin gösterdiği pişmanlık derecesi de etkili olmaktadır.

Belçika'da görülen bir davada ise 1994'te alkollü araç kullanarak ölümlü kazaya sebebiyet veren bir kişi çevrimiçi arşivdeki haberin unutulma hakkı kapsamında anonimleştirilmesini istemiştir. Mahkeme 1994'teki trafik kazasına ilişkin yayının haber değerinin kalmadığını, ilgili kişinin ismine yer verilmeden de haberin alkollü araç kullanımına ilişkin kamuoyu tartışmasına yeterli katkı yapacağını belirterek talebi haklı bulmuştur. Karar *Google Spain* kararına atıf yaparak bir çevrimiçi

arşivin değiştirilmesine cevaz veren ilk örnek olmuştur (Tomlinson, 2016).

İtalya'da görülen bir davada İtalyan Anayasa Mahkemesi iki buçuk yıllık bir sürenin ardından bilginin de tıpkı "yoğurt, süt ya da dondurma gibi" bir raf ömrünün olduğuna hükmetmiştir (Tiberi, 2017: 9). Kararın çevrimiçi yayımlanan haberlerin bir son kullanma tarihi olabileceği yaklaşımı tartışma yaratmıştır.

Google Spain kararının doğrudan birincil bilgi kaynağına uygulanması talep edilen bir başka örnekte ise Fransız mahkemesi düşürülen tecavüz suçlamalarına ilişkin haberin unutulma hakkı kapsamında arşivden kaldırılması veya anonimleştirilmesi talebini reddetmiştir. Mahkeme kararını, yayının yargı sisteminin nasıl çalıştığını ve ciddi suçlara ilişkin süreçlerin nasıl yürütüldüğünü göstererek kamuoyu tartışmasına katkı yapmasına dayandırmıştır (Umhoefer & Chancé, 2015).

Kararlar birlikte incelendiğinde *Google Spain* kararının Avrupa ülkelerinde bir uygulama ve anlayış birliği yaratmaktan uzak olduğu görülmektedir. Ayrıca kararların çoğunlukla gazetelerin çevrimiçi arşivlerinin yayımlanması üzerine yapılan başvurularla ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Gazetecilik etiğinde çevrimiçi dünyaya uyum sağlayacak değişimler yaşandıkça; örneğin hükümlülerin adını anonimleştirme, zamanla güncelliğini yitiren haberleri arama motorlarına endekslememe veya güncel gelişmeleri uygun bir şekilde not düşme gibi uygulamalar arttıkça söz konusu taleplerin azalması beklenebilecektir.

1.3.2. ABD'de Unutulma Hakkı

İfade özgürlüğü ve mahremiyet arasındaki dengenin Avrupa'ya nazaran çok daha farklı bir şekilde kurulduğu ABD'de unutulma hakkı yasal metinlere girmemiştir. Ancak geçmişten beri unutulma hakkını anıştıran kimi hükümler daha önce değinildiği üzere kredi başvuruları gibi spesifik konularda bulunmaktadır. ABD'de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi kişisel verileri korumakla görevli bir kurum da bulunmamaktadır. Bu açıdan ABD hukuk sisteminin mahremiyet açısından eyalet ve federal yasalarda dağınık halde bulunan çeşitli haklarla yamalı bir görünüm sergilediği belirtilmektedir (Stupariu, 2015: 52). Diğer yandan anayasal bir korumaya sahip olan ifade özgürlüğü kapsamında Bilgiye Erişim Kanunu (Freedom of Information Act) medyaya kamu kaynaklarından bilgi alma konusunda geniş imkanlar sağlamaktadır.

ABD'de unutulma hakkı olarak değerlendirilebilecek davaların geçmişi Avrupa'dan daha geriye gitmektedir. Ancak ABD'de basın mahremiyet konusunda çok daha geniş bir ayrıcalıktan faydalanmaktadır. 1975 tarihli *Cox Broadcasting Corp. v. Cohn* davasında bir tecavüz kurbanının isminin gazetede yayımlanması üzerine başlayan süreçte ABD Yüce Mahkemesi Georgia eyaletinin tecavüz kurbanlarının isimlerinin yayımlanmamasına ilişkin düzenlemesini ifade özgürlüğüne aykırı bulmuştur. *Florida Star v. B.J.F.* davasında ise yanlışlıkla basın odasına bırakılan bir polis raporundan alınan tecavüz mağdurunun isminin yayımlanması hukuka uygun bulunmuştur.

Genel olarak bir kere kamuya açılanın her şekilde kamuya açık olarak kalacağı yönündeki yaklaşım AİHM'in yukarıda değinilen *Satamedia* kararı ile çelişmektedir. Bu açıdan, sabıka fotoğraflarını (*mugshot*) kamu kaynaklarından alarak yayımlayan ve ABD'de ifade özgürlüğü kapsamında korunan internet sitelerinin Avrupa'da faaliyet gösterdiğini hayal etmek zordur. Ancak ABD emsal kararları arasında bir kere kamuya açılan bilginin yayılmasının kısıtlandığı örnekler de bulmak mümkündür. 1989 tarihli *DOJ v. Reporters for Freedom of the Press* davasında mahkeme kişilerin adli sicillerine ilişkin kamuoyuna açık bilgilerin Bilgiye Erişim Kanunu kapsamında basınla paylaşılmasını reddetmiştir. Mahkeme zamanın geçmesi ile ilgili kişilerin mahremiyetlerinin ağır bastığını belirtmiştir. Kamuoyunu ilgilendiren meselelerde zaman ögesi de oldukça geniş ele alınmaktadır. 1940'ta karara bağlanan *Sidis v. F-R Publishing Corp.* davasında gençliğinde çocuk deha olarak basında yer bulan ancak daha sonra sade bir hayat yaşamaya başlayan William James Sidis'in yetişkinliğindeki garip alışkanlıklarına ilişkin haber, kamuoyunu ilgilendirdiği gerekçesi ile hukuka uygun bulunmuştur.

Diğer yandan ABD'de 1931 yılında görülen bir dava hem unutulma hakkının en erken uygulamalarından birisi olarak hem de bu bölümün başında değinildiği üzere Avrupa'da tanımlanan unutulma hakkının çıkış noktalarından birisi olarak görülmektedir. *Melvin v. Reid* davasında cinayetten yargılanıp beraat etmiş eski bir fahişe, eski yaşamını geride bırakarak toplumsal beklentilere uygun yeni bir hayata başlamıştır. Ancak gerçek ismi kullanılarak yapılan bir film yeni

çevresine eski yaşamı hakkında unutmak istediği bilgileri aktarmaktadır. Kaliforniya Mahkemesi tarafından haklı bulunan talep mahremiyet hakkına değil "mutluluk ve emniyet arama hakkı"na dayandırılmıştır (McNealy, 2012: 129). Prosser kararın kişinin gerçek isminin paylaşılmasına mı yoksa düzgün bir hayat yaşamaya çalışan bir insanın geçmişinin hatırlatılmasındaki ahlaki sebeplere mi dayandığının belli olmadığını; bu nedenle kararın yeterince yol gösterici olmadığını belirtmektedir (Prosser, 1960: 419).

ABD'de unutulma hakkının kişilerin değişebilme ve hayata yeniden başlayabilme hakkına dayanarak tanınabileceğini iddia eden görüşler de bulunmaktadır (Tutt, 2014). Lavelle de, kişinin şöhreti ve itibarına dayanan bir unutulma hakkının, itibarın ekonomik değeri nedeniyle ABD'de kabul edilmesinin daha kolay olacağını savunmaktadır (2018: 1133). Ancak ABD'de daha önce değinilen *Langdon v. Google* kararı ile arama motoru sonuçları da Avrupa'nın aksine ifade özgürlüğü kapsamında kabul edilmektedir. Bu nedenle ABD'de yakın bir zamanda *Google Spain* kararına benzer bir kararın alınmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır.

2. Türkiye'de Unutulma Hakkı

Türkiye'de unutulma hakkı hukuki metinlerde açıkça anılmamaktadır. Ancak Anayasa ve yasalardaki çeşitli hükümlerle 2.2. numaralı başlıkta sayılan hakları koruyan düzenlemelere dayanılarak unutulma hakkının uygulanması talep edilebilmektedir. Anayasanın 17. maddesi "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve

geliştirme hakkına sahiptir" hükmünü haizdir. "A. Özel Hayatın Gizliliği" başlıklı 20. maddesinde ise mahremiyet ve veri koruma hakları birlikte güvence altına alınmıştır. Diğer yandan Anayasa'nın 26., 27. ve 28. maddelerinde sırasıyla düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, bilim ve sanat hürriyeti ile basın hürriyeti korunmaktadır. AİHM'in yargı yetkisini tanıyan ve AB'ye tam üyeliğe aday olan Türkiye'de söz konusu haklar eşit şekilde korunmaktadır. 6698 sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu'nun 7. maddesinde "Bu Kanun ve ilgili diğer kanun hükümlerine uygun olarak işlenmiş olmasına rağmen, işlenmesini gerektiren sebeplerin ortadan kalkması hâlinde kişisel veriler resen veya ilgili kişinin talebi üzerine veri sorumlusu tarafından silinir, yok edilir veya anonim hâle getirilir." hükmü yer almaktadır. AB tam üyelik müzakereleri kapsamında DPD ile uyumlaştırılan Kanun henüz GDPR ile uyumlaştırılmamıştır. Bu nedenle kanunda unutulma hakkına değinilmemektedir. AB'de DPD örneğinde olduğu gibi 7. maddeye dayanarak unutulma hakkı talep edilmesi mümkün olmakla birlikte Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun henüz bu madde ışığında karara bağladığı bir başvuru bulunmamaktadır.

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da ise "içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi" başlıklı 9. maddesinde kişilik hakkı ihlalleri, 9/A maddesinde ise özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi düzenlenmektedir.

Türkiye'de unutulma hakkına ilişkin alınan ilk karar Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun basılı bir materyale ilişkin kararıdır. Ancak bu tezde önce AYM kararları incelenecektir. Daha sonra Yargıtay kararlarından örnekler ele alınacaktır.

2.1.AYM Kararlarında Unutulma Hakkı

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını kullanan N.B.B. rumuzlu kişi, 1998 ve 1999'da uyuşturucu kullanmaktan adli para cezası almasına ilişkin hakkında çıkan haberlerin çevrimiçi arşivlerden kaldırılması için 2013 yılında girişimde bulunmuştur. AYM değerlendirmesine, Anayasa'nın 17. maddesine atıf yaparak başlamıştır. 17. madde kapsamında şeref ve itibara yönelik bir müdahalenin belli bir ağırlık eşiğini aşması ve kişinin kendi eylemlerinin sonucu olmaması gerekmektedir. Ancak internetin kendine has uzun süre saklama, kolay ulaşılabilirlik gibi özellikleri dikkate alındığında; yayımlandığında bu ağırlık eşiğini aşmayan haberlerin zamanla kişilerin şeref ve itibarını zedeleyebileceği belirtilmektedir. Yine internet ortamında kişilerin şeref ve itibarının kişisel verilerin korunması ile ilişkilendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda AYM Anayasa'nın 20. maddesini de göz önünde bulundurmaktadır. 5651 sayılı kanunun 9. maddesine de atıf yapan AYM, "unutulma hakkı bağlamında ifade ve basın özgürlükleri ile şeref ve itibarın korunması hakkı arasındaki dengenin sağlanması açısından 5651 sayılı Kanun kapsamında" önlem alınabileceğini belirtmiştir.

İnternetten önce arşivlerin sadece araştırmacıların veya meraklıların ulaşabileceği yerler olmasının kişilere hayatlarına devam etme olanağı tanıdığını belirten AYM, internetin kendi şartları içerisinde yeni bir anlayışla değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu noktada *Google Spain* kararına da atıf yapan AYM, unutulma hakkının ifade özgürlüğü lehine bozulan dengenin yeniden kurulması için vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğu görüşündedir. Bu bağlamda Anayasa'nın 5. maddesinde yer alan ve devlete pozitif bir yükümlülük yükleyen "insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak" ifadesi hatırlatılmaktadır. Bu bağlamda devletin bireylere "yeni bir sayfa açma" olanağı verme yükümlülüğü de bulunmaktadır.

İnternette yer alan arşivlerin de medyanın gözetleyici görevinin bir parçası olduğunu hatırlatan AYM, güncel haberlere nazaran "ivedilik ve zorunluluk arz etmeyen geçmişe ilişkin haberlerde" daha katı bir yaklaşım benimsenebileceğini belirtmektedir.

Bu bağlamda AYM kişilere unutulma hakkının tanınabilmesi için bir dizi kriter tanımlamaktadır. Bu kriterler aşağıda sayılanlar başta olmak ve bunlarla sınırlı olmamak kaydıyla;

- yayının içeriği,
- yayında kaldığı süre,
- güncelliğini yitirme,
- tarihsel bir veri olarak kabul edilememe,
- kamu yararına katkısı (toplumsal açıdan haberin değeri, haberin geleceğe ışık tutan niteliği)

- habere konu kişinin siyasetçi veya ünlü olup olmadığı,
- haber veya makalenin konusu,
- bu bağlamda haberin olgusal gerçekler ya da değer yargısı içerip içermediği ve
- halkın ilgili veriye yönelik ilgisidir.

Yapılacak değerlendirmenin ardından alınacak önlemin de ölçülü olması gerektiğini belirten AYM, haberden kişisel verilerin silinmesi, anonimleştirilmesi, içeriğin bir kısmına erişimin engellenmesi gibi farklı yöntemler benimsenebileceğini belirtmektedir.

Getirdiği yaklaşımı elindeki somut olaya uygulayan AYM, söz konusu haberlerin gazetenin çevrimiçi arşivi dışında da saklanıyor olduğu, internetten kolayca ulaşılabilir kılınmasının kamuoyu açısından bir faydası olmadığı, haberin geleceğe ışık tutacak bir nitelik taşımadığı mülahazalarıyla söz konusu haberlere erişimin engellenmesi gerektiğine karar vermiştir.

N.B.B. kararında AYM elindeki somut durumda bunun yerine erişimin engellenmesine hükmetmiştir. Bu bakımdan AYM Avrupa'daki örnekler ile karşılaştırıldığında internet arşivlerine daha ciddi bir yaptırım uygulamaktadır. Ancak AYM, Avrupa'daki daha önceki kısımda değinilen tartışmaları da göz önünde bulundurarak anonimleştirme yöntemini de geçerli bir unutulma hakkı yöntemi olarak tanıdığını belirterek erişim engellemenin unutulma hakkını gerçekleştirmede tek yol olmadığını; farklı durumlarda arşivin ulaşılabilir kalmasını sağlayacak daha hafif önlemlerin de alınabileceğini işaret etmektedir. Ancak AYM elindeki vakada

anonimleştirme ile erişim engelleme seçenekleri arasında erişim engellemeyi tercih etmesinin gerekçelerini yeterince temellendirmemiştir. Kararda değinilen kişi açısından oluşmuş mağduriyetlerden hangisinin anonimleştirme ile giderilemeyeceği anlaşılmamaktadır.

AYM'nin *N.B.B.* başvurusuna ilişkin kararında gözettiği zaman ve başvuruculların kamusal hayattaki rolü ögelerine daha sonra ele aldığı başvurularda da özel bir önem verdiği görülmektedir. 04/10/2017 tarihinde karara bağlanan ve başvuruculardan birisinin beraat ettiği, diğerinin ise cezasını tamamlamak üzere olduğu bir cinayete ilişkin haberlere erişim engeli getirilmesi talebinde AYM olayın üzerinden geçen sürenin kısalığını göz önünde bulundurarak haberin güncelliğini ve kamuoyu ilgisini yitirdiğinin söylenemeyeceğini belirtmiştir. Buna göre başvurucular tarafından ilk erişimin engellenmesi talebi yapıldığında beş yıl, AYM'nin başvuruyu karara bağladığı sırada ise sekiz yıla ulaşan süre unutulma hakkı açısından bir değerlendirme yapmak için yeterli değildir.

Yine 04/10/2017 tarihinde karara bağlanan *Asım Bayar ve Veysel Bayar Başvurusu'*nda AYM, siyasetçiler arasındaki bir kavgaya ilişkin haberde yedi yıllık süreyi ve başvuruculların siyasi bir kimlik taşımalarını, ayrıca ilgili haberde başvuru karara bağlandığı sırada kişisel verilerin gizlenmiş olduğunu göz önünde bulundurarak unutulma hakkı açısından bir değerlendirme yapmayı gerektirecek şartların oluşmadığına hükmetmiştir. *G. D. Başvurusu (2)*'de ise AYM, beraat kararı çıkan bir yargılamaya ilişkin haberlere yönelik erişim

engellenmesi talebinde, benzer gerekçelerle başvuruyu unutulma hakkı açısından değerlendirmeyi gerekli görmemiştir.

AYM'nin 2016 yılında verdiği *N.B.B.* kararında yer alan unutulma hakkı bağlamında 5651 sayılı Kanun'dan faydalanılabileceği yönündeki görüşünü ise 26/10/2017 tarihli *Ali Kıdık Başvurusu*'na ilişkin kararında değiştirdiği görülmektedir. Söz konusu kararda 5651 sayılı kanunla sağlanan korumanın bir "tedbir" olduğu, nihai bir hüküm sayılamayacağı belirtilmektedir. Söz konusu mekanizma ancak daha ileri bir araştırmaya ihtiyaç bırakmadan ilk bakışta anlaşılan çıplak resimler gibi ihlallerde ve ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde başvurulabilecek bir yöntem oluşturmaktadır. Bu nedenle "bu yol basın özgürlüğünün ve basın mensuplarının haber verme ve eleştiri haklarının özüne dokunmayacak, aynı zamanda hak sahibinin çıkarlarını koruyacak şekilde kullanılmalıdır." Bu kapsamda AYM 15/03/2018 tarihinde karara bağladığı *C.K. Başvurusu*'nda, 5651 sayılı Kanun üzerinden yapılan ve sonuçsuz kalan bir unutulma hakkı başvurusunu kabul edilemez bulurken başvurucunun çelişmeli bir hukuk davası açması gerektiğini belirtmiştir.

2.2.Yargıtay Kararlarında Unutulma Hakkı

Türkiye hukukuna unutulma hakkı Yargıtay'ın 17/06/2015 tarihli ve 2015/1679 sayılı Kararı ile girmiştir. Ancak söz konusu karar dünyadaki diğer örneklerde olduğu gibi internet yoluyla yapılmış bir yayını değil bir kitabı ilgilendirmektedir. Türk Ceza Kanunu'na ilişkin bir kitapta alıntılanan bir Yargıtay kararında ismi rumuzlanmadan,

aynen kararda olduğu gibi alıntılanan bir mağdur söz konusu yayın nedeniyle yaşadığı olumsuz olayları sakladığı çevresinin geçmişini öğrendiğini, bu nedenle yaşadıklarından dört yıl sonra tekrar bunalıma girdiğini belirterek manevi tazminat talebinde bulunmuştur. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu unutulma hakkını "üstün bir kamu yararı olmadığı sürece, dijital hafızada yer alan geçmişte yaşanılan olumsuz olayların bir süre sonra unutulmasını, başkalarının bilmesini istemediği kişisel verilerin silinmesini ve yayılmasının önlemesini isteme hakkı" olarak tanımlamıştır.

Kararda unutulma hakkının bireyin geleceğini şekillendirebilmesini sağlayacağı gibi toplumun gelişmişlik seviyesini de yükselteceği savunulmuştur. Kararda bilimsel eserin mağdurun açık ismine yer verilmeden de aynı faydayı sağlayabileceği belirtilmiştir. *Google Spain* kararına atıf yapan Yargıtay Hukuk Genel Kurulu unutulma hakkının dijital veriler için düzenlendiğini kabul etmekle birlikte "kamunun kolayca ulaşabileceği yerde tutulan kişisel verilere yönelik olarak da kabul edilmesi gerektiği"ni belirtmiştir. Kararda haklar arasındaki denge kurulurken sadece "bilim ve sanat hürriyeti"ne atıf yapılmıştır. Söz konusu kararın en tartışmalı noktasını basılı bir materyale unutulma hakkını uygulamaya çalışması oluşturmaktadır. Unutulma hakkı kavramına başvurmadan mağdurun ihlal edilen kişilik hakları ve özel hayatının gizliliği üzerinden manevi tazminat talebinde bulunulsaydı da aynı sonuca ulaşılabilecekti. Akyüz Bilge de somut olayın "özel yaşamın bir parçası olan kişilik hakkı ihlali" olduğunu belirtmektedir

(2019: 194). Sadece manevi tazminattan oluşan bir yaptırımın o güne kadar satılan kitapların okunmasını engellemeyeceği de ortadadır.

Unutulma hakkı daha sonra kimi Yargıtay kararlarında internet bağlamında da ele alınmıştır. Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 05/05/2017 tarihli ve 2017/5325 sayılı Kararı'na konu olan davada ise mağdurlar nihayetinde beraat ettikleri bir davaya ilişkin kimi gazetelerin internet arşivlerinde bulunan 2007 yılına ait haberlere ilişkin olarak 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesine istinaden 2016 yılında erişim engelleme talebinde bulunmuşlardır. Yargıtay haberlerde mağdurları hedef alan, küçük düşüren, aşağılayan bir ifade yer almadığının altını çizmiştir. Ancak mağdurların beraat etmiş olması nedeniyle Yargıtay, "güncel olmasa bile sadece gerçekleri yorumsuz biçimde yazan haberlerin erişiminin engellenip engellenemeyeceği" sorununu ele almaktadır. İfade ve basın özgürlüğü ile "kişisel verilerin korunması bağlamında unutulma hakkı"nı detaylı olarak ele almıştır. Unutulma hakkı öncelikle Anayasa'nın 5. maddesine, daha sonra ise 17. ve 20. maddelerine dayandırılmıştır.

Yargıtay, AYM'nin *N.B.B.* Kararı'na ve Yargıtay'ın 2015/1679 sayılı Kararı'na da atıf yaparak başvuruculların unutulma haklarını tanıyan mahkeme haberlerin yayında kalmasının kamuoyu açısından da bir katkısının olmadığını belirtmiştir.

Nalbantoğlu, unutulma hakkı kapsamındaki işlemlerin ancak bireyin talebi üzerine gerçekleşebileceğini, ölen kişi adına mirasçılarının talepte bulunması durumunun halen tartışıldığını belirtmektedir (2018: 589). Yargıtay'ın 19. Ceza Dairesi'nin 2019/7563 sayılı kararında ise

intihar eden bir kamu görevlisine ilişkin asılsız haberler nedeniyle çeşitli olumsuzluklar yaşayan ailesi 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesi kapsamında erişim engellenmesi talebiyle mahkemeye başvurmuştur. Aile haberlerin güncelliğini yitirdiğini ve kamu yararının kalmadığını öne sürmüştür. Yargıtay konuyu unutulma hakkına bağlayarak "kişilik haklarının ihlali, kişisel veriler ve unutulma hakkı kapsamında erişimin engellenmesine karar verilmesi" gerektiğini belirtmiştir. Bu örnekte ölmüş bir kişi için haberlerde geçmeyen kişilerin yaptığı ve unutulma hakkına atıf yapılmayan bir başvurunun unutulma hakkı bağlamında ele alındığı görülmektedir.

Yargıtay'ın 2019/6882 sayılı Kararında ise 2016 yılında terör örgütü üyeliğinden gözaltına alınan ancak yürütülen soruşturma neticesinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı alınan bir kişinin gözaltına alınması ile ilgili haberlere 2018 yılında erişim engellenmesi talebinin unutulma hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği hükmüne varılmaktadır.

Avrupa örneklerinden farklı olarak Türkiye'deki örneklerde unutulma hakkı birincil kaynaktaki bilgiye erişim engeli getirilmesi şeklinde kullanılmaktadır. Erişim engelleme arama sonuçlarında listelenmemeye veya anonimleştirmeye göre oldukça ağır ve dengelemesi daha zor bir tedbirdir. Arama sonuçlarında listelenmeme bir haberi tek bir kişi açısından karanlığa gömerken erişimin engellenmesi haberi herkes için yok etmektedir.

Son olarak incelenen AYM ve Yargıtay Kararlarında kimi yaklaşım farklılıkları bulunmaktadır. AYM bir suça ilişkin haberlerde beraat kararı alınmasını unutulma hakkı açısından bir değerlendirme yapmak

için yeterli görmezken Yargıtay yeterli görmektedir. AYM unutulma hakkı açısından olayın üzerinden yedi yıl geçmesini yeterli görmezken Yargıtay iki yıl geçmesini dahi yeterli görebilmektedir. AYM unutulma hakkının 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesi kapsamında korunabileceği yolunda 2016 yılında verdiği kararı 2017 yılında değiştirmişken Yargıtay'ın halen unutulma hakkı kararlarını bu kapsamda uyguladığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UNUTULMA HAKKI İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ DENGESİNİ SAĞLAMAK

1979'da ABD'de ifade özgürlüğünün mahremiyet nedeniyle hangi şartlar altında kısıtlanabileceğini inceleyen Emerson, bir gün mahkemelerin doğru bir bilgi için gazeteleri cezalandıracağına inanmanın zor olduğunu belirtmektedir. "Basın güçlü, sağlıklı ve iyi organize olmuş, mahremiyeti tehlikede olan bireylerse dağınık ve zayıf. Basın özgür olmaya devam edecek (1979: 360)." Günümüzde ABD'de basın özgürlüğü Avrupa'ya nazaran halen ayrıcalıklı bir konumda dursa da; dünyanın her yerinde unutulma hakkı yasalar ve kurumlarca korunarak ifade özgürlüğünün önünde yeni kısıtlar oluşturmaktadır.

Unutulma hakkı taleplerinin yapay zeka kullanılarak yerine getirilmesini araştıran bir çalışma söz konusu dengeyi sağlamak için yapay zekanın yeterli olmayacağı sonucuna varmıştır (Villaronga vd., 2017). İfade özgürlüğünün unutulma hakkı ile dengesini sağlamak için yeterince içtihat henüz oluşmamıştır. Diğer yandan özellikle AİHM kararlarında mahremiyet hakkı ile ifade özgürlüğü arasında unutulma hakkı tartışmaları açısından fikir verebilecek örnekler mevcuttur.

Von Hannover (No: 2)'de AİHM, aşağıda değinilen *Axel Springer* başvurusunda da kullanacağı 6 maddelik bir dengeleme testi hazırlamıştır.

AİHM önündeki davayı şu açılardan tek tek ele almıştır:

- Genel bir tartışmaya katkı
- Kişinin şöhreti ve haberin konusu
- Kişinin daha önceki davranışları

- Bilginin elde edilme şekli ve doğruluğu
- Haberlerin içerik, şekil ve sonuçları
- Yaptırımların ciddiliği

Bu bölümde önce unutulma hakkının ifade özgürlüğü ile dengelenmesinin sağlanabilmesi için belirleyici bir rolü olan kriterler ele alınacaktır. Ardından unutulma hakkına ilişkin bireylerin taleplerini dayandırdıkları gerekçeler bir sınıflandırmaya tabi tutularak her birinde ifade özgürlüğü açısından nasıl bir müdahale riski olduğu ve dengeleyici bir yaklaşımın nasıl olması gerektiği tartışılacaktır.

1. Dengenin Kritik Ögeleri

İfade özgürlüğünün farklı haklarla özellikle mahremiyet hakkı ile hangi ölçütler göz önünde bulundurularak nasıl dengeleneceği yazında pek çok yerde tartışılmıştır. Ancak unutulma hakkında daha önce fazla belirleyici olmayan "yayın tarihi ile unutulma hakkı talebi tarihi arasında geçen zaman" gibi kimi ögelerin daha detaylı değerlendirilmesinin gerektiği yahut kimi ögelerin internetin getirdiği yeniliklerle farklı bir bakış açısı ile yeniden ele alınmasını gerektiği açıktır.

1.1.Zaman Ögesi

Çevrimiçi arşivlerin getirdiği kapasite ve erişilebilirlik anlamındaki yenilik arama motorlarının bilgiyi araştırma ve sınıflandırmadaki gücü ile birleşince üretilen içeriklerin uzun yıllar sonra bile görünür kalmasını sağlamaktadır. 1.2. numaralı başlıkta değinildiği üzere

internete konulan her içeriğin çok uzun yıllar boyunca kalıcı ve görünür olduğu algısı doğru olmasa da özellikle saygın gazetelerin çevrimiçi arşivleri için bunun geçerli olduğu bir gerçektir. Bu da ifade özgürlüğü ile diğer hakların dengelenmesinde daha önce belirleyici bir değeri olmayan zaman ögesinin daha dikkatle değerlendirilmesi ihtiyacını yaratmaktadır.

Bilginin bir yaşam döngüsü olduğuna değinen Ambrose (2012), zamanla içeriğin doğruluğunu, bağlantısını yitirdiğini ve yaşamını tamamladığını belirtmektedir. Bu çerçevede bir olayla ilgili yeni bir yayın yapılması da yaşam döngüsünü tekrar başlatacaktır (2013: 186-187).

Medya etik kuralları tartışmalarında da oluşturulan içeriğin gazete sayfalarında kaldığı ya da radyoda, televizyonda anlatılıp/gösterilip geçildiği günlere göre yeni bir anlayışa geçilmesi gerektiği yönünde görüşler dillendirilmektedir (Shapiro & Rogers, 2016; Santín, 2017). Örneğin BBC çevrimiçi arşiviyle ilgili mahremiyet ve veri koruma temelli şikayetler artınca editoryal rehberinde bir değişiklik yaparak arşivini mümkün olan en yüksek ölçüde bütüncül tutacak bir şekilde kendi dengeleme mekanizmasını kurmaya çalışmıştır (Jordan, 2014).

Aradan geçen zamanın, diğer ögeler bir kenarda bırakılırsa, unutulma hakkının tanınabilmesi için yeterli olup olmadığına ilişkin bir yargıda bulunmak her zaman olacaktır. Unutulma hakkından faydalanmak isteyen bireyler kimi zaman 16 yıl, kimi zamansa 2 yıl sonra bu hakkı öne sürebilmektedir. İkinci bölümde 1.3.1. numaralı başlıkta değinilen İtalyan Anayasa Mahkemesi'nin bilginin bir raf ömrü

olduğuna ilişkin yaklaşımını kabul etmek elbette ki mümkün değildir. Ancak aradan geçen zamanla terazinin mahremiyet kefesinin daha ağır basmaya başladığı durumlar olabilecektir. Geleneksel olarak bir kere kamuoyuna açılan bilginin kısıtlanamayacağı yaklaşımını benimseyen ABD'de dahi *DOJ v. Reporters for Freedom of the Press* kararında mahkeme aradan geçen zamanın söz konusu dengeyi değiştirdiğini kabul etmiştir.

AİHM'in unutulma hakkı tartışmalarından önce ele aldığı bir davada ise aradan geçen zamanın unutulma hakkı tartışmalarındaki genel kabulün aksine ifade özgürlüğünün ağırlığını arttırdığı kabul edilmiştir. Eski Fransız Cumhurbaşkanı'nın özel hayatına ilişkin bilgiler içeren bir kitabın yayımlanmasını engellemek isteyen akrabalarının taleplerini değerlendiren AİHM, *Editions Plon v. France* kararında zaman geçtikçe kamuoyunun bilgilenme isteğinin artacağını, aradan geçen zamanla yakınların acılarının külleneceğini ve kamuoyunun bilgilenme hakkının ağır basmaya başlayacağını belirtmiştir. Ancak söz konusu kararda artık yaşamayan tarihsel bir şahsiyete ilişkin bilgilerin söz konusu olduğu hatırda tutulmalıdır. Kararın kamusal hayatta rol oynayan kişilerin ve akrabalarının mahremiyet haklarının sıradan insanlara göre daha fazla kısıtlanabileceği ön kabulünün bir sonucu olduğu değerlendirilebilir.

1.2.Bilginin Arşiv Değeri

İnternetin demokratik tartışmaya katkı sağlayarak toplumları geliştirmesinin en temel sebeplerinden birisi bilgiye erişme yollarını

kolaylaştırmasıdır. Geçmişlerini hatırlayabilen, araştırabilen ve bu yolla geçmişten dersler çıkartabilen toplumların hafızasız toplumlara göre daha demokratik ve daha olgun olacağı tartışmasız bir gerçektir. Bu açıdan çevrimiçi arşivler internet ve bilişim teknolojileri sayesinde elde ettiğimiz en önemli kazanımlarından birisi olduğunun teslim edilmesi gerekmektedir. Mantelero internetin günümüzde kolektif bilgi haline gelmeye başladığını ve insanların internetle birlikte bilgileri ezberlemekten ziyade nerede bulabileceğini ezberlemeye başladığını belirtmektedir (2013: 11).

AİHM de *Times Newspapers Ltd. v. UK* kararında internet arşivlerinin kritik rolünü tanımış ve ifade özgürlüğü koruması altında olduklarını vurgulamıştır. Ancak aynı kararda internet arşivlerinin başka haklarla çatışması durumunda devletlere tanınan takdir yetkisinin güncel haberlere nazaran daha geniş olacağı da belirtilmektedir.

Eski Sovyet ülkelerine ilişkin resmi belgeleri yayımlayan Open Society Archives adlı kuruluşa başvuran bir kişi, gençliğinde eski komünist ülkelerden birisinin ordusunda görev yaptığını, şu an bunu öğrenen komşularının kendisini rahatsız ettiğini belirterek kendisine ilişkin belgelerin kuruluşun internet sitesinden kaldırılmasını talep etmiştir. Kuruluş ise bilginin daha önce basılı olarak da yayımlanmış bir rapordan alındığını dolayısıyla gizli olmadığını belirterek talebi reddetmiştir (Szekely, 2014: 40-41). Benzer bir başvurunun unutulma hakkına dayanılarak bir mahkeme önünde yapılması şüphesiz arşivlerin unutulma hakkı ile dengelenmesi üzerine daha fazla düşünmek için iyi bir fırsat olacaktır.

Diğer yandan günümüzün internet arşivlerinin geleceğin tarihçileri için günümüzü anlamak üzere kullanılacak en temel bilgiler olacağı da unutulmamalıdır. Korenhof & Koops, cinsiyet değiştirme operasyonu olduktan sonra önceki hayatına ilişkin tüm bilgileri sildiren hayali bir karakteri ele aldıkları makalede bu senaryonun bilginin arşiv değeri açısından bir açığı bulunduğunu kabul etmektedir. Söz konusu karakter cinsiyet değişikliğinden bağımsız olarak insanlık tarihinde önemli roller oynayan birisine dönüşürse geçmişini araştıran tarihçiler bir karanlıkla karşılaşacaktır. Bu gerçeği kabul eden yazarlar, unutulma hakkı ile tarihi arşiv değeri arasında makul bir denge kurulmasının imkânsız olduğunu belirtmektedir (2014: 120).

Kimi bireylerin çevrimiçi arşivler nedeniyle yaşadıkları olumsuzluklar çevrimiçi arşivlerin ancak bir yan etkisi olarak değerlendirilmelidir.

İfade özgürlüğünün diğer şekli şartlar bir yana, ancak bir "baskın sosyal ihtiyaç" üzerine kısıtlanabileceği yönündeki genel kural, unutulma hakkının ihlali nedeniyle ifade özgürlüğünün kısıtlanmasının gerektiği durumlarda söz konusu olamamaktadır. Bu durumlarda ancak belli bir kişinin haklarının ihlal edilmesinden kaynaklanan bir "baskın bireysel ihtiyaç"tan bahsedilebilecektir.

Bu nedenle bu yan etkiyi giderecek bir dengeleme yapılırken çevrimiçi arşivlere mümkün olan en az müdahaleyi yapmak esas olmalıdır. Bu çerçevede, çevrimiçi arşivdeki habere unutulma kapsamında erişimin engellenmesinin bilgiyi tamamen yok etmediği, bilginin fiziksel arşivlerde durmaya devam ettiği yönünde bir argüman

öne sürülebilir. Ancak bu durumda internet öncesi zamana geri dönülmüş ve teknolojinin demokratik tartışmaya katkı yapma potansiyeli baltalanmış olacaktır. Benzer şekilde bilginin arama sonuçlarından çıkartılmasının çevrimiçi arşivde halen durmakta olan ancak pratik bir karanlığa gömülen bilgi için kesin bir nisyan olmadığı, bu nedenle sonuçlardan çıkarmanın orantılı bir tedbir olacağı savunulabilecektir. Böyle bir durumda özel olarak çevrimiçi arşivin tutulduğu sayfaya gidip o sayfanın kendi kullanımı için sunduğu arama hizmetinden faydalanan bir kişi aynı habere erişebilecektir. Erişim engellemeye göre çok daha hafif olan bu uygulamada da bilginin kamuoyu açısından pratik bir karanlığa gömülmesi ve ancak özel olarak bir konuda bilgiye ulaşmaya çalışan ve nereye bakması gerektiğini bilen meraklılara açık olması sonucu doğmaktadır.

Bilgiyi içinde geçen isim gibi kişisel verileri anonimleştirerek tutmak ise arşivin güvenilirliğini zedeleyebilecektir (Solove, 2003: 1020). Bu nedenle bu tedbire başvurulduğu durumlarda sunulan bilgiye belli bir tarihte belli bir amaçla müdahale edildiğinin de kamuoyunun bilgisine sunulması gerekmektedir.

Belli bir kişi ile ilgili çevrimiçi bilgilerden kişinin memnun olmadıklarını pratik karanlığa gömerken istediklerini erişebilir tutması da arşivin bütünlüğü açısından bir sorun oluşturmaktadır. Kamuoyunun belli bir konuda kanaat oluşturmak için mümkün olan bütün görüş ve bilgilere ulaşabilmesi gerekmektedir. Bu gerçeğin çevrimiçi arşivle oynanarak kısıtlanması kural olarak bilgi ve ifade özgürlüğüne müdahale oluşturacaktır. Bu nedenle çevrimiçi arşivlere müdahale

edilirken kamuoyunun bilgi edinme hakkını en az kısıtlayacak şekilde yapılması esas olmalıdır. Bu da haber değerinin uzun vadeli olarak değerlendirilmesi ile mümkün olabilecektir.

1.3.Haber Değeri

Unutulma hakkına ilişkin kararlarda medyada yer alan bilgilerin artık kamuoyunu ilgilendirmemesi gerekçesi geleneksel ifade özgürlüğü yaklaşımından daha farklı değerlendirilmesi gereken bir başka alandır. Özellikle kamusal hayatta yer almaya veya profesyonel olarak mesleğini icra etmeye devam eden kişiler için hangi bilginin ne zaman anlamlı olacağını kestirebilmek hem medya için hem de dengeleme yapacak yargı organları için en güç meselelerden birisidir. Yaşanmasının üzerinden 10 yıl geçtikten sonra haber değeri olmadığı için ilgi çekmeyeceği düşünülen bir haberin 20 yıl sonra yeniden anlamlı hale gelebileceği hatırda tutulmalıdır.

Medyaya ilişkin olmayan ancak kişisel verilerin uzun süre saklanmasının anlamı üzerine fikir verebilecek bir örnek Brezilya'da yaşanmıştır. 1964'te bir işçi fabrikada geçirdiği iş kazası sonucu bir parmağını kaybetmiş ve malulen emekli olmuştur. Konuya ilişkin mahkeme kayıtları 1980'lerde imha edilmiştir. Yıllar sonra söz konusu işçi Luis Inácio Lula da Silva, Brezilya cumhurbaşkanı olduğunda rakipleri parmağını emekli olmak için bilinçli olarak kestiğini iddia etmişlerdir (Lemos, 2014: 8). Ancak kayıtlar imha edildiği için durumu sarahate kavuşturmak mümkün olmamıştır.

ABD'de tıpkı hangi eserin edebi olup olmadığı üzerine yorum yapmanın mahkemelere düşmediği gibi basının yayımladığı haberlerin de haber değerinin en iyi kendileri tarafından bilineceği yaklaşımı hâkimdir (Post, 2018: 87). ABD'de yayımlanan bir televizyon programında bir trafik kazasının ardından mağdurun kurtarılma görüntüleri kimliği gizlenmeden yayımlanmıştır. Bunun üzerine mağdur aynı yayının kimliği gizlenecek şekilde editoryal değişiklikler yapılarak da gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Ancak mahkeme kararında basının editörlerin yerini alarak programın nasıl çekilmesi gerektiği üzerine fikir beyan edemeyeceğini belirtmiştir (Solove, 2003: 133).

Bir bilginin haber değerinin ne zaman oluşup hangi detaylarla daha kıymetli hale geldiği ve ne zamana kadar korunduğu konusunda yargının kendisini medyanın yerine koyarak karar vermemesi gerekmektedir. 2012 yılında AİHM'in önüne gelen *Axel Springer* başvurusunda medyanın takdir yetkisinin altı çizilmiştir.

Almanya'da popüler bir televizyon dizisinde polis karakterini canlandıran X'in üzerinde 3 gr. kokainle yakalanmasının Bild tarafından Savcılık kaynak gösterilerek haberleştirilmesinin ardından X'in açtığı davada Alman mahkemeleri Bild'in herhangi bir kişi gerçekleştirdiğinde haber değeri taşımayacak bir suçu sırf suçlu ünlü olduğu için haberleştirmesinin X'in mahremiyet hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir. Alman mahkemesi bu kararında Bild'in kaynak olarak savcılığı göstermesinin kendisini sorumluluktan

kurtarmayacağını, Bild'in neyin haber yapılıp neyin yapılamayacağını savcılık görevlilerinden daha iyi bilmesi gerektiğini belirtmiştir.

AİHM ise X'in bir televizyon dizisinde oynamasının ve hayran kulüpleri bulunmasının kendisinin şöhretli bir kişi olduğunu gösterdiğini, dizide polis karakterini canlandırmasının kokainle yakalanmasıyla oluşturduğu tezat nedeniyle haberin daha da çekici hale geldiğini belirtmiştir. AİHM ayrıca Bild'in neyin haber değeri olduğunu savcılıktan daha iyi bilmesi gerektiği konusundaki Alman mahkemesi yorumuna katılmış ancak Bild'in bu konuyu değerlendirip değerlendirmediğinin kararı veren mahkeme tarafından bilinmediği ve dikkate alınmadığını söylemiştir. Nihayetinde Bild, haberi yayınladığına göre söz konusu olayın bir haber değeri olduğuna karar vermiş gözükmektedir.

Bu örnekler ışığında haber değeri kavramına geri dönüldüğünde, unutulma hakkının ancak haber değerinin hiç kalmadığı durumlarda uygulanması gerektiği görülmektedir. Haber değerinin azalması, bir bilginin kamuoyundaki tartışmaya katkı yapamayacağı anlamına gelmemektedir. Yavuz, bir kişi hakkında arama eğilimi artarsa veya kişi sonradan kamusal hayatta önemli bir yer edinirse listelenmeyen bağlantıların yeniden listelenebileceğini belirtmektedir (Yavuz, 2018: 205-206). Ancak bu çözümün uygulanmasının pratikte imkansız olduğu ve ifade özgürlüğüne ilişkin endişeleri gidermeyeceği açıktır.

2. Unutulma Hakkının Uygulanabileceği Muhtemel Durumlar

2.1.Yeni Bir Sayfa Açma

Unutulma hakkı başvurularındaki en temel gerekçelerden birisi hayatında yeni bir sayfa açarken geçmişin olumsuzlarından etkilenmemektir. Geçmişi tarafından kovalanan bir birey kendisini gerçekleştiremeyeceği gibi topluma da uyum sağlayamayacak dolayısıyla kolektif bir soruna sebep olacaktır. İkinci bölümde 2.1. numaralı başlıkta değinildiği üzere Ülkemizde AYM de vatandaşların hayatlarında yeni bir sayfa açmalarını sağlamanın devletin pozitif yükümlülüklerinden birisi olduğunu unutulma hakkına ilişkin *N.B.B.* kararında belirtmiştir.

Yeni bir sayfa açma savı unutulma hakkını eski zamanlardaki olumsuz bir olayın ardından göç ederek yeni insanlar arasında yeni bir hayata başlayanların yaşadıklarına benzetmektedir. Ancak olumsuz olayların ardından özellikle bu olumsuzluklar kişinin kendi eylemlerinden kaynaklanıyorsa ödenmesi gereken bir bedel ve ruhsal olarak yaşanması gereken bir kefaret ve yenilenme süreci olduğu çoğunlukla göz ardı edilmektedir. İşlenen bir suçun ardından suça veya dava sürecine ilişkin haberlerin unutulma hakkı kapsamında gözlerden saklanmasını isteyen bir kişi gerçekten yaptıkları ile hesaplaşmış mıdır; yoksa sadece geçmişin yükünden kurtulmak mı istemektedir? Söz konusu ikilemden çıkabilmek çoğu durumda sübjektif değerlendirmelere bağlı olacaktır. İkinci bölümde 1.3.1. numaralı başlıkta değinilen bir başvuruda Hollanda Mahkemesi benzer durumdaki iki başvurundan birisinde başvurucunun eylemlerine ilişkin

pişmanlık gösterdiğini belirterek unutulma hakkını tanırken diğerinde başvurucuda pişmanlık görmediği için başvuruyu reddetmiştir.

Posner mahremiyet eksikliğinden şikayet eden insanların çoğu zaman rahat bırakılmaktan ziyade kendi zararlarına olan bilgileri başkalarından saklamak ve bu yolla "etraflarındaki dünyayı manipüle etmek" olduğunu hatırlatmaktadır (1981: 234). Posner bu davranışı bir satıcının malını satmak için yanıltıcı reklam yapmasına benzetmektedir (1977: 399). Dolayısı ile bir kişinin hayatında yeni bir sayfa açma amacıyla unutulma hakkından faydalanmak istediği durumlarda kişinin ödediği kefaret, gösterdiği pişmanlık ve değişim, hayatında sosyal ve ekonomik olarak yaptığı değişiklikler gibi sübjektif ögeler detaylı olarak incelenerek bir karara varmak gerekmektedir.

2.2.Güncelliğini Yitiren İthamlar

Ceza davaları veya yolsuzluk iddiaları gibi bilgilere yer verilen haberler sıklıkla unutulma hakkı başvurularına konu olmaktadır. Medya tarafından başlangıçta geniş şekilde yer verilen ve kişilik haklarını hiçbir şekilde ihlal etmeyen haberler takipsizlikle veya beraatla sonuçlandıklarında medya tarafından yeterince ilgi çekici bulunmaması gibi sebeplerle aynı şekilde verilmeyebilmektedir. Yahut kişinin suçsuzluğuna ilişkin haberlere medya tarafından yer verilse dahi arama sonuçlarında daha çarpıcı olan güncelliğini yitirmiş haberler üst sıralarda çıkarak mağduriyete sebep olabilmektedir. Adli süreçlerde masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi ve kişinin haksız şekilde damgalanmamasını teminen "lekelenmeme hakkı" kapsamında

önlemler alınabilmektedir (Akyüz Bilge, 2019: 129). Bu tip durumlarda lekelenmeme hakkı ile zaman geçmeden olumsuz haberlere ilişkin tedbir alınmasının sağlanması kural olmalı, unutulma hakkına ancak istisnai durumlarda başvurulmalıdır.

2.3.Değişen Koşullar

Kamusal yaşamda rolü olmadığı gerekçesi ile kişilere ilişkin bilgilerin haber değerinin olmadığı değerlendirilmesi yapılırken de aceleci olunmamalıdır. Bireylerin siyasi veya başka fikir ve inançlarını değiştirme ve yenilenme hakları vardır. Ancak kişisel yolculukları ile ilgili kamuoyunu yanıltma hakları yoktur. Her bireyin her zaman kamusal yaşamda yeni roller edinmesi, örneğin siyasete atılması mümkündür. Böyle bir adım ön gören, örneğin siyasete atılmayı planlayan bireylerin geçmişlerine ilişkin olumsuz yükleri temizleyerek kamuoyunun önüne steril bir imajla çıkmak için unutulma hakkına başvurmaları da şaşırtıcı olmayacaktır.

Yine benzer gerekçelerle emekli olarak kamusal yaşamdan çekilip daha sakin ve daha mahrem yeni bir hayata başlayacağını belirten bir kişinin de unutulma hakkına başvurması mümkün olmamalıdır. Zira kişilerin yaşadıkları sürece kamusal hayata tekrar katılmaları mümkün olacaktır. Örneğin belli bir siyasal görüşte veya sosyal, dini, sportif grup içerisinde aktif olan bir kişinin herhangi bir sebeple bu gruptan kendisini uzaklaştırmak istediğinde unutulma hakkına başvurarak geçmişini temizlemek istemesi muhtemeldir.

Zaman zaman kişiler tamamen özel yaşamlarına ilişkin yapılan ve yayın tarihinde şikayetçi olmadıkları kimi haberlere ilişkin de benzer başvurular yapabilmektedir. Örneğin 2014 yılında bir dans gösterisinin ardından sahnede evlenme teklifi yapması ile haberleştirilen dansçılara ilişkin habere 2019 yılında 4. Sulh Ceza Hakimliği tarafından "güncel olmadığı ve özel hayata müdahale niteliği taşıdığı" gerekçesi ile erişim engeli getirilmiştir (Bildirici, 2017). Kişilerin geçmişlerini günümüz şartlarına göre istedikleri gibi değiştirebilmeleri çevrimiçi arşivin güvenilirliğini kaybetmesi, internetin sadece olumlu yanlarıyla tanıtılan insanlardan ibaret olması gibi ifade ve bilgi özgürlüğünü ciddi şekilde kısıtlayan sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle kişilerin yayın tarihinde şikayetçi olmadıkları, belki de olumlu olduğunu düşündükleri haberler için özel yaşamlarındaki şartlar değiştiğinde de şikayetçi olmamasını ve habere katlanmasını beklemek gerekmektedir. Medyanın bir kişiyi hakkaniyetli bir şekilde sunma görevi vardır. İnternet arşivinin de aynı şekilde bir kişinin bugün kendisini göstermek istediği imajı değil, kişinin o günkü imajını doğru olarak yansıtma görevi vardır.

İngiltere'de yaşanan bir örnekte genç bir ressam kendisinden övgü ile bahsedilen bir gazete yorumunun arama sonuçlarında listelenmemesi için Google'a *Google Spain* kararı kapsamında başvuru yapmıştır. Zira yoruma eşlik eden resimlerinin kendisini iyi yansıtmadığını ve aradan geçen 5 yılda artık daha iyi bir ressam olduğunu düşünmektedir. Google söz konusu isteği uygun bulmuştur (Greenslade, 2014). Elbette Google'ın unutulma hakkının nerelere

gidebileceğini göstermek üzere bu kararı vermiş olması da muhtemeldir.

Bu kapsamda yayın tarihinde kişiyi rahatsız etmeyen, medya tarafından haber değeri olduğu düşünülmüş bilgilerin istisnai durumlar haricinde unutulma hakkı kapsamında değerlendirilmemesi gerekmektedir.

2.4.Doğrudan İlişkisi Olmayan Haberler

Zaman zaman kişiler doğrudan kendileri ile ilişkili olmayan olumsuz olaylarla ilgili haberlerde isimlerinin anılmasından veya başka türlü kişisel bilgilerinin yer almasından rahatsızlık duyarak unutulma hakkına başvurmak isteyebilirler. Örneğin ikinci bölümde 2.1. numaralı başlıkta da değinilen AYM'ye yapılan *C.K.* başvurusunda başvurucu dava konusu bir olayda sorgulanmasının ve tanık olarak dinlenmesinin kendisini doğrudan bir parçası olmak istemediği olaylarla ilişkiliymiş gibi gösterdiğini belirtmektedir. Bu tip durumlarda kişinin yayından haberi olduğu anda kişilik haklarının ihlali açısından yargı yoluna başvurması daha tercih edilir bir yöntem olacaktır. Ancak haberin güncelliği en üst düzeydeyken kişinin olaylarda oynadığı rolün haberin önemli bir parçası olarak kabul edilmesi ve zamanla haberin güncellik değeri azalırken haberin küçük bir parçasını kaplayan kişinin haber içerisindeki değerinin de daha hızlı azaldığı iddia edilebilecektir. Böyle bir durumda erişim engelleme söz konusu olamayacaktır. Zira kişinin dolaylı olarak yer aldığı kısım açısından unutulma hakkı ağır basarken haberin genel olarak kamuoyu açısından hala haber değeri taşıması

mümkündür. Ancak haberin genel olarak unutulma hakkı açısından değerlendirilmesi yerine sadece kişinin isminin yer alıp almamasına yönelik bir dengeleme yapılması ve anonimleştirme ile listelenmeme haklarından birisinin tanınması orantılı bir tedbir olabilecektir.

2.5.Bağlam Dışı Hatırlatmalar

Geçmişteki bir olayın sırf kişiyi incitmek, zarar vermek gibi amaçlarla hatırlatıldığı durumlarda da unutulma hakkından faydalanılabileceği düşünülmektedir. Geride bırakılmış ve çevrimiçi arşivin bir köşesinde kalmış kimi bilgilerin kişiyi incitecek ya da kamuoyunun sadece merak güdülerine hizmet edecek şekilde gündeme getirilmesi durumlarında diğer kişilik hakları ile birlikte unutulma hakkı da gündeme getirilebilir. Zira yayın tarihi güncel olsa da olayın oluş tarihi ve o günden bu yana geçen haber değerine ilişkin bir dengeleme çalışması yapılması mümkündür.

1971'de Kaliforniya Yüksek Mahkemesi'nin karara bağladığı *Briscoe v. Reader's Digest Association* davasında bir dergi, kamyon hırsızlıkları üzerine derleme bir haber yaparken Marvin Briscoe'nun yayın tarihinden 11 yıl önce kamyon kaçırdığı ve ardından polisle silahlı çatışmaya girdiği olayı da anar. Bunun üzerine Marvin Briscoe 11 yıldır yasalara uyan bir vatandaş olduğunu ve ailesi ile yakın çevresinin geçmişteki suçunu bu haber neticesinde öğrendiğini belirterek gazeteye dava açar. Mahkeme haberin içerik olarak haber değerinin olduğunu ancak özel ismin kullanılmasının mahremiyet

hakkını ihlal ettiğini belirterek Briscoe'yu haklı bulmuştur. Zira Briscoe rehabilite olmuş ve topluma borcunu ödemiştir.

Alman Federal Adalet Divanı da bir kararında geçmişteki suça ilişkin haberin arşivde dururken bir kullanıcının araştırma yaparak o bilgiye ulaşması ile yeni bir yayın yapılarak içeriğin tüm kullanıcılara doğru itilmesinin farklı değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Ambrose, 2013: 185-186).

Diğer yandan bu tip bir talebin sosyal medyada veya basında yapılan "kaç yıl oldu?" ya da "nostalji köşesi" gibi içerik üretme tiplerine karşı da yapılıp yapılmayacağı yeni bir sorun doğuracaktır. Zira söz konusu tarzda içerikler de geçmiş yaşamla bugünkü yaşamı karşılaştırma veya bir kişinin karakter yolculuğunun eski bir aşamasını göstererek ne yönde değiştiğini düşünme fırsatı sağlama gibi faydalar sağlamaktadır. Dolayısıyla bu içerikler de kamuoyu tartışmasına bir katkı sunmaktadır.

Sonuç

İnternetin ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile gündelik yaşamımızda bilgi ile kurduğumuz ilişkide ciddi değişimler yaşanmıştır. Geçmişin gündelik yaşama daha yakın bir noktada durmaya başlaması mahremiyet ve veri koruma gibi konularda ciddi endişeler doğurmuştur. Bu endişelerin sonuçlarından birisi olan unutulma hakkı, çok tartışılan ancak verilerin doğru değerlendirilmediği, kavramların birbirine karıştığı bir tartışma konusu haline gelmiştir. Oysa bu kavraması zor hakkı doğru bir şekilde uygulamak birden fazla hakkın arasında her vakada değişebilecek bir denge sağlamak demektir. Bu tezde insan hakları yazınına yerleşmeye başlayan kimi eksik yaklaşım ve değerlendirmelerle temellendirilen unutulma hakkına eleştirel bir yaklaşım getirilmiştir.

Birinci bölümde internet öncesindeki dönemde unutulma hakkı ele alınarak başlanmış ve sayısal teknolojiler hayatımıza girdikçe unutulma hakkının nasıl yeniden keşfedilip şekillendirildiği tartışılmıştır. İnternet öncesi dönemde kişilere, hayatlarına devam edip toplumla yeniden kaynaşmalarını sağlayacak bir hoşgörü ile davranılması ve geçmiş olumsuzlukların sürekli hatırlatılmamasını temin eden kimi düzenlemeler bulunmaktaydı. Ancak bu tip düzenlemelerde olayın üzerinden çok uzun zaman geçmiş olması, işlenen suçun cinsel saldırı gibi ağır nitelikli bir suç olmaması ve kişinin topluma borcunu ödemiş olması gibi somut kriterlere bağlıydı. İnternetin yaşattığı baş döndürücü değişim sırasında ise unutulma hakkı bambaşka bir şekil verilerek yeniden keşfedilmiştir. Bilginin çok hızlı yayıldığı ve kontrolünün her

zaman mümkün olmadığı internette yaptıkları paylaşımlarla kendi özel yaşamlarına zarar veren, ya da kendi arzuları hilafına alay, nefret objesine dönüştürülen insanlar için bir koruma mekanizmasına ihtiyaç duyulduğu düşünülmeye başlanmıştır. Özellikle insanların çevrimiçi yaşamla gerçek yaşam arasındaki ilişkiyi anlayamadığı bir dönemde yaşanan bu olumsuzluklar aslında günümüzde iki yaşamın birbirinin içine tamamen geçmesi ile büyük ölçüde çözülmüştür. İnsanlar işlerini olumsuz etkileyecek bir fotoğrafı kamuya açık bir siteye koymamayı büyük ölçüde öğrenmiş durumdadır. Arama motorlarının internette gezinmek için temel aracımız olmaya başlaması ile birlikte bu sorun yeni bir boyut almıştır. Zira artık internetin herhangi bir köşesinde duran bir bilgi, ne kadar eski veya ne kadar önemsiz olursa olsun, bir arama sonucunda listelenebilmektedir. Bu da internetin yaşanan her şeyi kaydettiği ve hiçbir şeyi unutmadığı; dolayısıyla insan doğasına aykırı bir özellik taşıdığı, internetin bu olumsuz özelliğinin düzeltilmesi gerektiği tartışmalarına yol açmıştır. Oysa internetin hiçbir şeyi unutmadığı algısı gerçek dışıdır. İnternette yer alan içerikler çok hızlı bir şekilde değişmekte veya ortadan kaybolmaktadır. Çok ziyaretçili saygın internet siteleri kapanabilmekte veya içeriklerini değiştirmektedir. İnternette geçmişten geriye değişmeden kalan en önemli şey saygın ve uzun ömürlü gazetelerin internet arşivleri olmuştur. Unutulma hakkı başvurularında her ne kadar kimi zaman hedef arama motorları gibi gözükse de aslında çoğunlukla gazete arşivleridir.

Bu endişeler arasında yasal olarak internetten kaldırılması talep edilemeyen bilgilerin insanların hayatlarını olumsuz etkilememesini sağlayacak teorik çözümler uygulanırken unutulma hakkı kavramı ortaya çıkmıştır. Ancak unutulma hakkı kavramının içini her teorisyen farklı bir şekilde doldurmuş ve uygulamak için farklı yöntemler önermiştir. Tezin bu kısmında özellikle kişinin kendi arzusu ile koyup kendi arzusu ile herhangi bir hak çatışmasına mahal vermeden, tamamen kendi ifade özgürlüğünün bir parçası olarak faydalandığı silme hakkı ile unutulma hakkı çatısı altında ele alınması gereken diğer uygulamalar birbirinden ayrılmıştır. Unutulma hakkı denince, sildirme hakkı, anonimleşme hakkı ve arama sonuçlarında listelenmeme hakkının anlaşılması gerekmektedir. Böylece tezin ele alacağı hakkın geçmişi, hakkın uygulanacağı ortamın gelişimi ve özellikleri hakkın uygulanma yöntemleri birinci bölümde ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde unutulma hakkının teorik çerçevesi ele alınmıştır. Unutulma hakkı birey açısından unutmanın insan zihnine faydaları savunularak, toplum açısındansa yeniden topluma entegre olan bireylerin topluma da fayda sağlayacağı ve toplumların da kolektif bir unutmaya ihtiyaç duyduğu gibi argümanlarla savunulmaktadır. Oysa unutulma hakkı kelime anlamıyla değil bir kavram olarak ele alınmalıdır. Unutulma hakkı bireyin geçmişte yaşadığı olumsuz olayı kendisinin unutması anlamına gelmemektedir. Sadece bireyin geçmişte yaşadığı olumsuzluğu başkalarının öğrenmesini engelleyerek hayatına bu yük olmadan devam edebilmesi anlamına gelmektedir. Toplumların unutmak yerine hatırlamaktan fayda sağladığı pek çok durum da tezin

bu kısmında tartışılmaktadır. İnsan hakları külliyatına bir türev hak olarak katılan unutulma hakkının mahremiyet hakkına, veri koruma hakkına ya da kişi onuru ve itibarı hakkına dayanılarak türetilebileceği yönünde görüşler bulunmaktadır. Buradan unutulma hakkı üzerindeki teorik tartışmanın henüz yeterli olgunluğa erişmediği anlaşılmaktadır. Hakkın teorik temellerinde en kesin olan şey ise ifade özgürlüğü ile dengelenmesi zor bir karşılaşma yaşadığıdır.

Tezin ikinci bölümünde unutulma hakkının AB hukukunda, çeşitli Avrupa ülkelerinde, ABD'de ve Ülkemizde pozitif hukukta nasıl korunduğu incelenmiştir. Unutulma hakkı konusunda dünyada öncü ve örnek kabul edilen AB, henüz unutulma hakkını kendi içinde kavramsal ve pratik bir çerçeveye oturtabilmiş değildir. Unutulma hakkı AB'de, birisi yasal bir düzenlemede, diğeri ise ABAD'ın içtihadında yer alan iki farklı şekilde korunmaktadır. Yasal düzenlemede yer alan unutulma hakkı aslında büyük ölçüde silme hakkından oluştuğundan bu tezde daha çok yüksek mahkeme kararının üzerinde durulmuştur. ABAD tarafından 2014 yılında alınan *Google Spain* kararı birincil kaynakta durmaya devam eden kimi içeriklerin kişilerin başvuruları üzerine arama sonuçlarında listelenmemesini mümkün kılmaktadır. Söz konusu karar Avrupa çapında binlerce insanın arama motorlarına benzer başvurular yapmasına neden olmuş; ilkeleri, kapsamı ve itiraz usulleri geliştirilmeden uygulamaya geçilmiş yeni bir hak koruma mekanizması ortaya çıkmıştır. Bu yeni mekanizmayı oluştururken ABAD'ın ifade özgürlüğünü ele alıp bir dengeleme yapmaması ve arama motorlarını

ifade özgürlüğü aracı yerine sadece ekonomik menfaatleri olan aktörler olarak görmesi kararın en ciddi eksiklerini oluşturmaktadır.

AİHS kapsamında insan haklarını korumakla yükümlü AİHM ise önüne gelen tek unutulma hakkı başvurusunda birincil kaynaktan içeriğin çıkartılmamasına karar vermiş, ancak gazete gibi birincil kaynaklar ile arama motorları arasında bir ayrıma giderek kararının ABAD kararı ile çatışmamasını sağlamıştır. AİHM'in unutulma hakkı tartışmalarından önce aldığı kararlara bakıldığında ise arama motorlarının ifade özgürlüğünün aracı olarak, internet arşivlerinin ise medyanın gözetleyici rolünün birincil olmasa da parçalarından birisi olarak görülmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

ABAD kararının ardından unutulma hakkı başvurularını ele alan çeşitli Avrupa mahkemelerinin ise bir anlayış ve uygulama birliğinden çok uzak oldukları görülmektedir. Bir mahkeme ABAD kararının yapmadığı ifade özgürlüğü testini yaparak unutulma hakkı talebini reddederken; bir başka ülkede bir başka mahkeme arşivde yer alan bilginin bir son tüketim tarihi olduğunu iddia edebilmektedir.

Türkiye'de mevzuatta açıkça korunmayan unutulma hakkı Yargıtay ve AYM kararları ile tanınmış ve genel çerçevesi tanımlanmıştır. Ancak AYM'nin kabul ve ret ettiği unutulma hakkı başvuruları ile Yargıtay kararları karşılaştırıldığında iki mahkemenin yaklaşımında ciddi farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Her şeyden önce AYM kararlarında yayın ile başvuru tarihi arasında geçen zaman ögesine çok daha fazla dikkat edilmektedir. Ayrıca Yargıtay'ın unutulma hakkını

kişisel verilerin ihlali ile birlikte ele aldığı ve ciddi bir ayrıştırmaya gitmediği anlaşılmaktadır.

Tezin son bölümünde önceki bölümler ışığında unutulma hakkının ifade özgürlüğü ile dengelenmesinde kullanılacak ölçütlerin hangileri olduğu ve nasıl yaklaşılması gerektiği ile unutulma hakkının tanınabileceği durumlar ele alınmaktadır. Unutulma hakkının en önemli ögesini aradan geçen zaman oluşturmaktadır. Genellikle aradan geçen zamanın yayın tarihinde ifade özgürlüğü değeri daha ağır basan bir haberin kişi menfaati tarafının ağır basmasını sağlayacağı savunulmaktadır. Ancak bu zamanın nasıl belirleneceği hususu net olmayıp mahkemenin takdirine bağlıdır. Belirlemesi çok zor olan bir diğer husus ise bilginin arşiv değeridir. İnternet arşivlerinin tarihçiler, araştırmacılar gibi bilgi ve görüş üreten çalışmalar yapanlar için anlamı ortalama bir insandan daha fazladır. Geniş yorumlanan bir unutulma hakkı küçük suçların, olumsuz olayların işlenmediği veya haberleştirilmediği steril bir geçmiş imgesi yaratırsa geçmişten ders almak da mümkün olmayacaktır. Ayrıca yayın tarihinde haber değeri olan bir bilginin kıymetinin ne kadar zaman sonra ne şartlarda azaldığına karar vermek oldukça güçtür. Buna hangi bilginin yeniden kıymet kazanacağını kestirmenin imkansızlığı da eklenince ifade özgürlüğü üzerindeki ciddi tehdit daha iyi anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki ölçütler göz önünde bulundurularak unutulma hakkının uygulanabileceği kimi durumlar tanımlanmaktadır. Unutulma hakkı geçmişte kimi olumsuzluklar yaşamış, ancak bedelini ödemiş ve hayatında yeni bir sayfa açmak isteyen kişilerin hem kendilerini

gerçekleştirebilmesi, hem de toplumla yeniden kaynaşabilmesi için uygulanabilecektir. Unutulma hakkının uygulanabileceği bir diğer alan da beraatle sonuçlanan bir davada gözaltına alınma haberleri gibi yapıldığı tarihte doğru olan ancak daha sonraki gelişmelerle güncelliğini yitiren ve bireyin yaşamını olumsuz etkileyen haberlerdir. Diğer yandan bireylerin özellikle özel yaşamlarıyla ilgili olarak yapıldığında şikayetçi olmadıkları haberler için unutulma hakkına başvurmaları daha çok dikkat isteyen ve dengenin daha çok ifade özgürlüğünden yana olması gereken bir durumdur. Unutulma hakkı tartışmalarında çok fazla ele alınan senaryolar olmamakla birlikte kişiler bedelini ödedikleri kusurlar gibi konularda sırf incitmek ya da itibarsızlaştırmak için bağlamı dışında yapılan hatırlatmalara ve doğrudan kendileri ile ilgisi olmadığı halde dolaylı yoldan parçası oldukları ve haksız yere birlikte anıldıkları olumsuz bilgilere karşı da unutulma hakkına başvurabileceklerdir.

Söz konusu senaryoların her birisinde dengeleme yapılırken mağduriyeti gideren ve aynı anda ifade özgürlüğünü en az kısıtlayan şekilde tedbir koyulması gerekmektedir. Örneğin dolaylı yoldan parçası olduğu bir haber nedeniyle unutulmak isteyen bir kişi haberin tamamen erişime engellenmesine sebebiyet vermemelidir. Haber çevrimiçi arşivde ve arama sonuçlarında sunulmaya devam edilirken sadece bu kişinin isminin anonimleştirilmesi, yahut ismi aratıldığında arama sonuçlarında listelenmemesi yeterli olabilecektir.

Unutulma hakkı son on yılda medya ve internet özgürlüğünün karşılaştığı en ciddi konulardan birisi olup demokratik bir toplumun

temel değerlerine zarar vermeyen bir unutulma hakkının nasıl kurumsallaştırılacağı anlaşılana kadar daha fazla akademik tartışma yapılması gerekmektedir. Örneğin unutulma hakkına ilişkin dengelemenin şu an Avrupa'da ilk başvuru mercii rolündeki arama motoru ve ardından Veri Koruma Otoritesi tarafından yapılması tartışmalı bir durumdur. Söz konusu dengelemeyi yapmaya aday kurumların özel, kamusal rolleri ve uygunlukları ayrı bir çalışmada derinlemesine incelenmelidir. Unutulma hakkı başvurularını en aza indirecek bir yeni medya etiğinin nasıl geliştirilebileceği de iletişim çalışmaları kapsamında ele alınabilecek ayrı bir konudur. Bu tezin dışında bırakılan internette yargı yetkisi tartışmalarının en güzel örneklerinden olan unutulma hakkı uygulamalarının da uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler açısından incelenmesi gerekmektedir.

Son olarak mahremiyet ve kişilik hakkı ihlallerinin zamanında çözüme kavuşturulduğu, medyanın uzun soluklu bir sorumluluk bilinciyle hareket ettiği ve bireylerin geçmişlerini saklamak yerine geçmişlerinin sorumluluğunu alıp, geçmişleri ile barışıp, geçmişlerini aşmayı öğrendiği bir toplumda unutulma hakkına belki de hiç ihtiyaç duyulmayacağı açıktır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Abril, P. S., & Lipton, J. D., 2014, "The Right to be Forgotten: Who Decides What the World Forgets?", **Kentucky Law Journal,** C.103, S.3, s.363-389.

AİHM, 2015, **Internet: case-law of the European Court of Human Rights**.

Akkurt, S. S., 2016, "17.06.2015 Tarih, E. 2014/4-56, K. 2015/1679 Sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Ve Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde "Unutulma Hakkı"". **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.65, S.4, s. 2605-2635.

Akyüz Bilge, C., 2019, Unutulma Hakkı ve Türk Hukuku'ndaki Görünümü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Bülent Algan), Ankara.

Aliyev, C., 2018, **Çevrimiçi İfade Özgürlüğü Teorisi ve Hukuku,** Ankara.

Allen, A. A., 2008, "Dredging up the past: Lifelogging, Memory, and Surveillance", **The University of Chicago Law Review**, C.75, S.1, s. 47-74.

Ambrose, M. L., 2012, "It's About Time: Privacy, Information Life Cycles, And The Right To Be Forgotten", **Stanford Technology Law Review**, C.16, s. 101-154.

Ambrose, M. L., 2013, "Digital Oblivion: The Right to be Forgotten in the Internet Age". ATLAS Institute Graduate Theses & Dissertations.

Ambrose, M. L., Friess, N., & Matre, J. V., 2012, "Seeking Digital Redemption: The Future of Forgiveness in the Internet Age", **Santa Clara High Technology Law Journal**, C.29, S.1, s. 99-163.

Ammori, M., 2014, "The "New" New York Times: Free Speech Lawyering In The Age Of Google And Twitter", **Harvard Law Review**, C.127, S.8, s. 2259-2295.

Andrade, N. N., 2012, "Oblivion: The Right to Be Different … from Oneself Reproposing the Right to Be Forgotten", Monograph «VII International Conference on Internet, Law & Politics. Net Neutrality and other challenges for the future of the Internet».

Article 19, 2016, **The "Right to be Forgotten": Remembering Freedom of Expression**.

Ata, F. K., 2013, **Avrupa Birliği ve İnsan Hakları,** Ankara: Siyasal Kitabevi.

Baets, A. D., 2016, "A historian's view on the right to be forgotten", **International Review of Law, Computers & Technology**, C.30, S.1-2, s. 57-66.

Bartolini, C., & Siry, L., 2016, The right to be forgotten in the light of the consent of the data subject", **Computer Law and Security Review**, C.32, S.2,s. 218-237.

Baudrillard, J., 1994, **The illusion of the end,** Stanford University Press.

Bennett, S. C., 2012, "The "Right to Be Forgotten": Reconciling EU and US Perspectives", **Berkeley Journal of International Law**, C.30, S.1, s. 161-195.

Bernal, P., 2011, "A Right to Delete?" **European Journal of Law and Technology,** C.2, S.2.

Bernal, P., 2014a, **Internet Privacy Rights Rights to Protect Autonomy,** Cambridge University Press.

Bernal, P., 2014b, "The EU, the US and Right to be Forgotten", S. Gutwirth, R. Leenes, & P. d. Hert içinde, **Reloading Data Protection Multidisciplinary Insights and Contemporary Challenges** s. 61-77.

Bernal, P., 2014c, The Right to be Forgotten in the post-Snowden era, **Privacy In Germany**, S.5.

Blanchette, J.-F., & Johnson, D. G., 2002, "Data Retention and the Panoptic Society: The Social Bene□ts of Forgetfulness", **The Information Society**, C. 18, S.1, s. 33-45.

Boyar, O., Kama Işık, S., 2019, Dördüncü Kuşak Haklar ve Bilişim Teknolojilerinin Doğuşunda Mahremiyet Kavramına Karşılaştırmalı Bir Bakış, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 25, S.2, s.602-623.

Brown, R., 1997, "Death of a Renaissance Record-Keeper: The Murder of Tomasso da Tortona in Ferrara, 1385", **Archivaria**, C.44, s. 1-43.

Busch, A., 2010, **The Regulation of Privacy**. Jerusalem Papers in Regulation & Governance Working Paper No. 26.

Cannataci, J. A., 2016, **Report of the Special Rapporteur on the right to privacy**. Human Rights Council Thirty-first session, A/HRC/31/64.

Cho, J., & Garcia-Molina, H., 1999, "The Evolution of the Web and Implications for an Incremental Crawler".

Christie, G. C., 2011, **Philosopher Kings? The Adjudication of Conflicting Human Rights and Social Values,** Oxford University Press.

Deursen, A. J., & Dijk, J. A., 2009, "Using the internet: skill related problems in users' online behavior", **Interacting with computers**, C.21, S.5-6, s. 393-402.

Dodge, M., & Kitchin, R., 2007, "`Outlines of a world coming into existence': pervasive computing and the ethics of forgetting", **Environment and Planning B: Planning and Design**, C.34, S.3, s. 431-445.

Dowdell, J. W., 2017, "An American Right to Be Forgotten", **Tulsa Law Review**, C.52, 311-341.

Eltis, K., 2011, "Breaking Through the "Tower of Babel": A "Right to be Forgotten" and How Trans-Systemic Thinking Can Help Re-Conceptualize Privacy Harm in the Age of Analytics", **Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal**, C.22, S.1, s. 69-95.

Emerson, T. I., 1979, "The Right of Privacy and Freedom of the Press", Faculty Scholarship Series.

Esposito, E., 2017, "Algorithmic memory and the right to be forgotten on the web", **Big Data & Society**, C.4, S.1, s. 1-11.

Fellner, R., 2014, **Balancing Human Rights The Right to be Forgotten in the European Human Rights Regime**, M.A. Human Rights Vienna

Fiedler, L., 2014, "Public Shaming In The Digital Age: Are Criminal Laws The Most Effective Means To Regulate Revenge Porn?", **Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review**, C.34, s. 155-192.

Floridi, L., 2006, "The ontological interpretation of informational privacy**", Ethics and Information Technology**", C.7, S.4, s. 185-200.

Frantziou, E., 2014, "Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice's Judgment in Case C-131/12, Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola de Proteccion de Datos", **Human Rights Law Review**, C.14, S.4, s. 761–777.

Fraser, A., 2015, **Should There Be A Right To Be Forgotten (The Right To Make Search Engines Hide Information About You) In New Zealand? An Analysis Of Google v Spain**, Victoria University of Wellington Legal Research Papers.

Gasser, U., 2006, "Regulating Search Engines: Taking Stock And Looking Ahead", **Yale Journal of Law and Technology**, C.9, s. 201-234.

Gladney, H. M., 2007, **Preserving Digital Information**, Springer.

Gray, M. L., & Suri, S., 2019, **Ghost Work How to Stop Silicon Valley from Building a New Global Underclass**, Houghton Mifflin Harcourt.

Hildebrandt, M., 2015, **Smart Technologies and the End(s) of Law Novel Entanglements of Law and Technology**, Edward Elgar Publishing.

Hoboken, J. v., 2012, **Search engine freedom: on the implications of the right to freedom of expression for the legal governance of Web search engines**, Kluwer Law International.

Hoboken, J. v.,2013, **The Proposed Right to be Forgotten Seen from the Perspective of Our Right to Remember**, European Commission.

Hoskins, A., 2014, "The Right to be Forgotten in Post-Scarcity Culture", A. Ghezzi, Â. G. Pereira, & L. Vesnić-Alujević içinde **The Ethics of Memory in a Digital Age Interrogating the Right to be Forgotten** (s. 50-64), Palgrave-Macmillan.

Larson III, R. G., 2013, "Forgetting the First Amendment: How Obscurity-Based Privacy and a Right to Be Forgotten Are Incompatible with Free Speech", **Communication Law and Policy**, C.18, S.1, s. 91-120.

Kaye, D., 2016, **Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression**, Human Rights Council A/HRC/32/38.

Korenhof, P., 2014, "Stage ahoy! Deconstruction of the "Drunken Pirate" Case in the Light of Impression Management", S. Gutwirth vd. içinde, **Reloading Data Protection** (s. 79-97).

Korenhof, P., & Koops, B.-J., 2014, "Identity Construction and the Right to be Forgotten: the Case of Gender Identity", A. Ghezzi, Â. G. Pereira, & L. Vesnić-Alujević içinde **The Ethics of Memory in a Digital Age Interrogating Right to be Forgotten** (s. 102-126), Palgrave-Macmillan.

Kowalik-Bańczyk, K., & Pollicino, O., 2016, "Migration of European Judicial Ideas Concerning Jurisdiction Over Google on Withdrawal of Information", **German Law Journal**, C.17, 315-337.

Kozinski, A., 2012, "The Dead Past", **Stanford Law Review**, C.64.

Kulk, S., & Borgesius, F. Z., 2015, "Freedom of Expression and 'Right to Be Forgotten' Cases in the Netherlands after Google Spain", **European Data Protection Law Review**, C.2, s. 113-125.

Kuner, C., 2015, **The Court of Justice of the EU Judgment on Data Protection and Internet Search Engines**, LSE Law, Society and Economy Working Papers 3.

Küpeli, C., 2017, "Şiddet Mağduru Kadınların Unutulma Hakkı", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.22, S.1, s. 229-239.

Laçin, İ., 2014. "Unutulma Hakkı", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.1, s. 391-418.

Lavelle, J. J., 2018, "Search Query: Can America Accept a Right to Be Forgotten as a Publicity Right?", **Brooklyn Law Review**, C.83, S.3, s. 1115-1147.

Lemos, R., 2014, "Legal Position on the Right to be Forgotten", UNESCO içinde **Background documents for the thematic debate: Online privacy and freedom of expression**, (s. 8).

Levmore, S., & Nussbaum, M. C., 2010, **The Offensive Internet: Speech, Privacy, and Reputation**, Harvard University Press.

Lindsay, D., 2014, "The 'right to be forgotten' in European data protection law", N. Witzleb, D. Lindsay, M. Paterson, & S. Rodrick içinde **Emerging Challenges in Privacy Law Comparative Perspectives** (s. 290-337), Cambridge University Press.

LoCascio, S. M., 2015, "Forcing Europe to Wear the Rose-Colored Google Glass: The "Right to Be Forgotten" and the Struggle to Manage Compliance Post Google Spain", **Columbia Journal of Transnational Law**, C.54, s. 296-331.

Lynskey, O., 2015, "Control over personal data in a digital age: Google Spain v AEPD and Mario Costeja Gonzalez, **Modern Law Review**, C.78, S.3, s. 522-534.

Mantelero, A., 2013, "The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the 'right to be forgotten'", **Computer Law & Security Review**, C.29, S.3, s. 229–235.

Mars, S. d., & O'Callaghan, P., 2016, "Privacy and Search Engines: Forgetting or Contextualizing?", **Journal of Law and Society**, C.43, S.2, s. 257-284.

Mayer-Schönberger, V., 2009, **Delete The Virtue of Forgetting in the Digital Age**, Princeton University Press.

McNealy, J. E., 2012, "The Emerging Conflict between Newsworthiness and the Right to Be Forgotten", **Northern Kentucky Law Review**, S.39, s. 119-135.

Nalbantoğlu, S., 2018, "Bir Temel Hak Olarak Unutulma Hakkı", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 35, s. 583-605.

Nys, H., 2011, "Towards a Human Right 'to Be Forgotten Online'?", E**uropean Journal of Health Law**, C.18, S.5, s. 469-475.

O'Hara, K., Shadbolt, N., & Hall, W., 2016, **A Pragmatic Approach to the Right to Be Forgotten. Global Commission on Internet Governance,** GCIG Paper No. 26.

Onitiu, D., 2019, **'The Duty to Remember v the Right to be Forgotten: Holocaust Archiving and Research, and European Data Protection Law'**, Northumbria Legal Studies Working Paper.

Pasquale, F., 2006, "Rankings, Reductionism, and Responsibility", **Cleveland State Law Review**, C.54, s. 115-139.

Pavli, D., 2014, "Privacy, Censorship, and the Right to be Forgotten in the Digital", Age. (L. Guzman, Röportaj Yapan)

Pease, A., 2015, **The "right to be forgotten": Asserting control over our digital identity or re-writing history? The case of Google Spain and Google Inc. v. AEPD & Mario Costeja González**, Citizen Rights.

Posner, R. A., 1977, "The Right of Privacy", **Georgia Law Review**, C.12, S.3, s. 393-422.

Posner, R. A., 1981, **The Economics of Justice**, Harvard University Press.

Post, R. C., 2018, "Data Privacy And Dignitary Privacy: Google Spain, The Right To Be Forgotten, And The Construction Of The Public Sphere", **Duke Law Journal**, C.67, S.5, s. 981-1072.

Powles, J., 2015, "The Case That Won't Be Forgotten", **Loyola University Chicago Law Journal**, C.47, S.2, s. 583-615.

Prosser, W. L., 1960, "Privacy", **California Law Review**, C.48, S.3, s. 383-423.

Regan, P. M., 1995, **Legislating Privacy : Technology, Social Values, and Public Policy**, University of North Carolina Press.

Rengel, A., 2014, "Privacy as an International Human Right and the Right to Obscurity in Cyberspace", **Groningen Journal of International Law**, C.2, S., s. 33-54.

Rivero, Á. F., 2017, **Right to Be Forgotten in the European Court of Justice Google Spain Case: The Right Balance of Privacy Rights, Procedure and Extraterritoriality**. European Union Law Working Papers Transatlantic Technology Law Forum.

Rosen, J., 2012a, "The Deciders: The Future of Privacy and Free Speech in the Age of Facebook and Google" **Fordham Law Review**, C.80, S.4, s. 1525-1538.

Rosen, J., 2012b, "The Right to Be Forgotten", **Stanford Law Review**, C.64, s. 88-92.

Rouvroy, A., & Poullet, Y., 2009, "The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy", S. Gutwirth vd. içinde, **Reinventing Data Protection?,** s. 45-76, Springer.

Santín, M., 2017, "The Problem Of The Right To Be Forgotten From The Perspective Of Self-Regulation In Journalism", **El profesional de la información**, C. 26, S.2, s. 303-310.

Shapiro, I., & Rogers, B. M., 2016, "How the "Right to be Forgotten" Challenges Journalistic Principles", **Digital Journalism**, S. 1, s. 1-15.

Siry, L., 2014, "Forget Me, Forget Me Not: Reconciling Two Different Paradigms of the Right to Be Forgotten", **Kentucky Law Journal**, C.103, S.3, s. 311-344.

Solove, D. J., 2003, "The Virtues of Knowing Less: Justifying Privacy Protections Against Disclosure", **Duke Law Journal**, C.53, S.3, s. 967-1065.

Solove, D. J., 2007, **The Future of Reputation Gossip, Rumor, and Privacy on the Internet**, Yale University Press.

Sözüer, E., 2017, **Unutulma Hakkı İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme,** Onikilevha Yayıncılık.

Sprague, R. (2013). "You Ain't No Friend of Mine: A Review and Analysis of Legislation Prohibiting Employers from Demanding Access to Employees' and Job Applicants' Social Media Accounts", **Academy of Legal Studies in Business National Proceedings**, C. 44.

Stephens-Davidowitz, S., 2018, **Bana Yalan Söylediler İnternet ve Gerçek Yüzümüz**, Koç Üniversitesi Yayınları.

Stupariu, I., 2015, **Defining the Right to be Forgotten. A Comparative Analysis between the EU and the US**, Central European University.

Sunstein, C. R., 2008, **'She Said What?' 'He Did That?' Believing False Rumors**, Harvard Public Law Working Paper.

Szekely, I., 2012, "The Right to Forget, the Right to be Forgotten Personal Reflections on the Fate of Personal Data in the Information Society", S. Gutwirth, R. Leenes, P. d. Hert içinde, **European Data Protection: In Good Health?,** s. 347-363.

Szekely, I., 2014, "The Right to be Forgotten and the New Archival Paradigm", A. Ghezzi, Â. G. Pereira, & L. Vesnić-Alujević içinde, **The Ethics of Memory in a Digital Age Interrogating Right to be Forgotten,** s. 28-49.

Tamò, A., & George, D., 2014, "Oblivion, Erasure and Forgetting in the Digital Age", **Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law**, S.5, s. 71-87.

Terwangne, C. d., 2012, "Internet Privacy and the Right to Be Forgotten/Right to Oblivion", **Revista de los Estudios de Derecho y Ciencia Política de la UOC**, S.3, s.109-121.

Tiberi, G., 2017, "The "right to be forgotten" as the right to remove inconvenient journalism? An Italian perspective on the balancing between the right to be forgotten and the freedom of expression", E-conference Right To Be Forgotten in Europe and beyond.

Tirosh, N., 2017, "Reconsidering the 'Right to be Forgotten' – memory rights and the right to memory in the new media era", **Media, Culture & Society**, C.39, S.5, s. 644-660.

Tok, G., 2015, **İnternet Kaynaklarının Uluslararası Yönetişimi: Mevcut Durum, Aktörler ve Yaklaşımlar ile Türkiye İçin Öneriler,** Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Bilişim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Tutt, A., 2014, "The Revisability Principle", **Hastings Law Journal**, C.66, S.4, s. 1113-1160.

Tzanou, M., 2013, "Data protection as a fundamental right next to privacy? 'Reconstructing' a not so new right", **International Data Privacy Law**, C.3, S.2, s. 88-99.

Villaronga, E. F., Kieseberg, P., & Li, T., 2017, "Humans forget, machines remember: Artificial intelligence and the Right to Be Forgotten", **Computer Law & Security Review**, s. 1-10.

Voss, W. G., & Castets-Renard, C., 2016, "Proposal for an International Taxonomy on the Various Forms of the 'Right to Be Forgotten': A Study on the Convergence of Norms", **Colorado Technology Law Journal**, C.14, S.2, s. 281-344.

Warren, S. D., & Brandeis, L. D., 1890, "The Right to Privacy", **Harvard Law Review**, C.4, S.5, s. 193-220.

Weber, R. H., 2011, "The Right to Be Forgotten More Than a Pandora's Box?", **Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law**, C. 2, s. 120-130.

Wechsler, S., 2015, "The Right to Remember: The European Convention on Human Rights and the Right to Be Forgotten", **Columbia Journal of Law and Social Problems**, C.49, S.1, s. 135-165.

Yang, S., Quan-Haase, A., & Rannenberg, K., 2017, "The changing public sphere on Twitter: Network structure, elites and topics of the #righttobeforgotten", **New Media & Society**, C. 19, S.12, s.1983-2002.

Yavuz, C., 2018, **İnternet'teki Arama Sonuçlarından Kişisel Verilerin Kaldırılması Unutulma Hakkı**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zanfir, G., 2013, "Tracing the Right to be Forgotten in the Short History of Data Protection Law: The 'New Clothes' of an Old Right".

Zittrain, J., 2008, **The Future of the Internet and How to Stop It**, Yale University Press.

İnternet Kaynakları, Haberler ve Bloglar

Bildirici, F., 2017, Aralık 17, Engellemeler ve sansür, http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/faruk-bildirici/engellemeler-ve-sansur-41054059

Binder, M., 2019, Mart 19, MySpace lost 12 years of music and photos, leaving a sizable gap in social network history. https://mashable.com/article/myspace-data-loss/#2z8E.kXGSmqH

Boffey, D., 2019, Ocak 21, Dutch surgeon wins landmark 'right to be forgotten' case, https://www.theguardian.com/technology/2019/jan/21/dutch-surgeon-wins-landmark-right-to-be-forgotten-case-google

Checola, L., 2010, Ekim 13, "Droit à l'oubli" sur Internet : une charte signée sans Google ni Facebook, https://www.lemonde.fr/technologies/article/2010/10/13/droit-a-l-oubli-sur-internet-une-charte-signee-sans-google-ni-facebook_1425667_651865.html

Crockett, Z., 2018, Eylül 28, Inside Wayback Machine, the internet's time capsule. https://thehustle.co/inside-wayback-machine-internet-archive

Ferenstein, G., 2013, Eylül 24, On Califronia's Bizarre Internet Eraser Law for Teenager, https://techcrunch.com/2013/09/24/on-californias-bizarre-internet-eraser-law-for-teenagers/

Fleischer, P., 2012, Ocak 29, The right to be forgotten, or how to edit your history. Peter Fleischer: Privacy...?

http://peterfleischer.blogspot.com/2012/01/right-to-be-forgotten-or-how-to-edit.html

Franceschi-Bicchierai, L., 2014, Haziran 05, The 10 Biggest Revelations From Edward Snowden's Leaks.

https://mashable.com/2014/06/05/edward-snowden-revelations/

Google, 2019, Aralık 04, Transparency Report,

https://transparencyreport.google.com/eu-privacy/overview?delisted_urls=start:1401321600000;end:1519862399999&lu=delisted_urls

Greenslade, R., 2014, Eylül 11, Google takes down newspaper's positive story about an artist. https://www.theguardian.com/media/greenslade/2014/sep/11/right-to-be-forgotten-local-newspapers

Grierson, J., & Quinn, B., 2018, Nisan 13, Google loses landmark 'right to be forgotten' case. https://www.theguardian.com/technology/2018/apr/13/google-loses-right-to-be-forgotten-case

Hartzog, W., & Selinger, E., 2015, Haziran 25, Google's action on revenge porn opens the door on right to be forgotten in US. https://www.theguardian.com/technology/2015/jun/25/googles-revenge-porn-opens-right-forgotten-us

Henn, S., 2013, Mayıs 29, Fixing Your Online Reputation: There's An Industry For That. https://www.npr.org/sections/alltechconsidered/2013/05/29/187080236/Online-Reputation

Iglezakis, I., 2016, Aralık 26, The Right To Be Forgotten: A New Digital Right for cyberspace,

http://iglezakis.gr/2016/12/26/the-right-to-be-forgotten-a-new-digital-right-for-cyberspace/

Jarvis, J., 2014, Mayıs 30, The right to remember, damnit, https://buzzmachine.com/2014/05/30/right-remember-damnit/

Jordan, D., 2014, Haziran 17, Should the BBC unpublish any of its online content? https://www.bbc.co.uk/blogs/aboutthebbc/entries/90151d0f-ae5f-3c11-8ae4-858f67454ed1

Jenkins Jr., H. W., 2010, Ağustos 14, Google and the Search for the Future, https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704901104575423294099527212

Jurjens, E., 2015, Haziran 05, Google Spain in the Netherlands III: does convicted murderer have 'right to be forgotten'? http://www.mediareport.nl/en/press-law/05062015/google-spain-in-the-netherlands-iii-does-convicted-murderer-have-right-to-be-forgotten/

KVKP, 2018, Mart 18, Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR), Kişisel Verilerin Korunması Platformu, https://www.kisiselverilerinkorunmasi.org/mevzuat/avrupa-birligi-genel-veri-koruma-tuzugu-gdpr-turkce-ceviri/

McIntosh, N., 2015, Haziran 25, List of BBC web pages which have been removed from Google's search results,

https://www.bbc.co.uk/blogs/internet/entries/1d765aa8-600b-4f32-b110-d02fbf7fd379

Murphy, A., Ponciano, J., Hansen, S., Touryalai, H.; 2019, Mayıs 15, Global 2000 The World's Largest Public Companies,

https://www.forbes.com/global2000/#78bc88d4335d

Pinsent Masons, 2013, Şubat 04, US diplomat warns of 'trade war' if 'right to be forgotten' proposals are followed through,

https://www.pinsentmasons.com/out-law/news/us-diplomat-warns-of-trade-war-if-right-to-be-forgotten-proposals-are-followed-through

Peguera Miquel, 2015, Ekim 3, No More Right-to-be-forgotten for Mr. Costeja Says Spanish Data Protection Authority,

http://cyberlaw.stanford.edu/blog/2015/10/no-more-right-be-forgotten-mr-costeja-says-spanish-data-protection-authority

Popova, M., & Post, V., 2014, Nisan 09, What is lustration and is it a good idea for Ukraine to adopt it?,

https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/04/09/what-is-lustration-and-is-it-a-good-idea-for-ukraine-to-adopt-it/?arc404=true

Pot, J., 2016, Eylül 12, Google delisted 1.75 billion websites because of copyright takedown requests,

https://thenextweb.com/google/2016/09/12/google-removed-1-75-billion-websites-copyright-takedown-requests/

Powles, J., 2014, Eylül 10, Google's grand European tour aims to map out the future of data ethics,

https://www.theguardian.com/technology/2014/sep/10/google-europe-explain-right-forgotten-eric-schmidt-article-29

Robinson, F., Schechner, S., & Mizroch, A., 2014, Mayıs 13, EU Orders Google to Let Users Erase Past,

https://www.wsj.com/articles/eu-says-google-must-sometimes-remove-links-to-personal-material-1399970326

Rosen, J., 2010, Temmuz 25, The Web Means End of Forgetting,
https://www.nytimes.com/2010/07/25/magazine/25privacy-t2.html?mtrref=undefined&assetType=REGIWALL&mtrref=www.nytimes.com&gwh=2F79639546CED469BF80E9DC14928178&gwt=pay&assetType=REGIWALL

Spauwen, J., 2014, Eylül 26, Dutch Google Spain ruling: More Freedom of Speech, Less Right To Be Forgotten For Criminals.
http://www.mediareport.nl/persrecht/26092014/google-spain-judgment-in-the-netherlands-more-freedom-of-speech-less-right-to-be-forgotten-for-criminals/

Statista, 2019, 11 01, Worldwide desktop market share of leading search engines from January 2010 to July 2019.

https://www.statista.com/statistics/216573/worldwide-market-share-of-search-engines/

Tomlinson, H., 2016, Temmuz 19, Case Law, Belgium: Olivier G v Le Soir. "Right to be forgotten" requires anonymisation of online newspaper archive. https://inforrm.org/2016/07/19/case-law-belgium-olivier-g-v-le-soir-right-to-be-forgotten-requires-anonymisation-of-online-newspaper-archive-hugh-tomlinson-qc/

Umhoefer, C. A., & Chancé, C., 2015, Mayıs 06, France – when the public's "right to know" outweighs the "right to be forgotten", https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=c72258d9-0ae0-436c-bb88-dee4a9065e0c

Wired, 2009, Kasım 02, You Are What Google Says You Are. https://www.wired.com/2009/02/you-are-what-go/

Uluslararası Sözleşmeler, Kanunlar ve Mahkeme Kararları

AGİT, 2011, Joint Declaration On Freedom Of Expression And The Internet,

https://www.osce.org/fom/78309?download=true

Ali Kıdık Başvurusu, 2017, Ekim 26, Anayasa Mahkemesi, 2014/5552.

Asım Bayar ve Veysel Bayar Başvurusu, 2017, Nisan 10, Anayasa Mahkemesi, 2014/4141.

Aslı Alp ve Şükrü Alp Başvurusu, 2017, Nisan 10, Anayasa Mahkemesi, 2014/18260.

Autronic Ag v. Switzerland, 1990, Mayıs 22, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 12726/87

Avrupa Konseyi, 1950, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme.

Avrupa Konseyi, 1984, Tavsiye No. R (84) 10.

Axel Springer AG v. Germany, 2012, Temmuz 02, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 39954/08.

Briscoe v. Reader's Digest Association, L.A. 29813 (Kaliforniya Yüksek Mahkemesi 04 02, 1971).

C.K. Başvurusu, 2018, Mart 15, Anayasa Mahkemesi, 2014/19685.

Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, 1981, Avrupa Konseyi.

Communication Decency Act, 1996, ABD Kongresi.

Cox Broadcasting Corp. v. Cohn, 1975, Mart 3, ABD Anayasa Mahkemesi, 73-938.

Delfi AS v. Estonia, 2016, Haziran 16, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 64569/09.

Editions Plon v. France, 2004, Mayıs 18, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 56148/00.

Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine, 2011, Mayıs 05, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 33014/05.

Fair Credit Reporting Act, 1970, ABD Kongresi.

Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González, 2014, Mayıs 13, Avrupa Birliği Adalet Divanı, C-131/12.

İçtihat Metni, 2015, Haziran 17, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2015/1679.

İçtihat Metni, 2017, Haziran 05, Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2017/5325.

İçtihat Metni, 2019, Nisan 29, Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2019/7563.

İçtihat Metni, 2019, Nisan 08, Yargıtay, 2019/6882.

Langdon v. Google, Inc, 2007, Şubat 20, Delaware Bölge Mahkemesi, 06-319-JJF.

N.B.B. Başvurusu, 2016, Mart 03, Anayasa Mahkemesi, 2013/5653.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme, 1966, BM.

M.L. ve W.W. v. Germany, 2018, Haziran 28, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 60798/10 ve 65599/10.

Rehabilitation of Offenders Act, 1974, İngiltere.

Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy v. Finland, 2017, Haziran 27, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 931/13.

Search King, Inc. v. Google Technology, Inc., 2003, Ocak 13, Oklahoma Batı Bölgesi Mahkemesi, Civ-02-1457-M.

Sidis v. FR Pub. Corporation, 1940, Temmuz 22, ABD İkinci Temyiz Mahkemesi, 113 F.2d 806.

Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom, 2009, Mart 10, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 23676/03.

Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland, 2013, Temmuz 16, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 33846/07.

Von Hannover v. Germany (2), 2012, Şubat 07, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 40660/08 ve 60641/08.

Von Hannover v. Germany, 2004, Haziran 24, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 59320/00.

ÖZET

İnternet ve bilgi teknolojilerinin gündelik yaşam pratiklerinde ve bilgiye erişme yöntemlerinde sebep olduğu değişimler insan haklarının yeniden yorumlanmasına ya da yeni haklar tanımlanmasına neden olmaktadır. Unutulma hakkı bireylerin geçmişte yaşadıkları olumsuz olaylara ilişkin meşru yayınların olumsuz etkilerinden bu bireyleri korumak üzere söz konusu bilgilere üçüncü tarafların erişimlerinin kısıtlanması olarak tanımlanabilir. Mahremiyet, kişisel verilerin korunması ve kişinin şöhretinin korunması haklarına dayandırılan unutulma hakkı ifade özgürlüğü, medya özgürlüğü ve kamuoyunun bilgiye erişme hakkı gibi hakları kısıtlamaktadır. Bu tezde unutulma hakkı; fikri ve teorik temelleri, sürekli gelişen ve değişen internet dünyası ile pozitif hukuktan örnekler göz önünde bulundurularak eleştirel bir incelemeye tabi tutulmaktadır. İnternetin yeni yaygınlaştığı ve çevrimiçi hayat ile çevrimdışı hayat arasındaki mesafenin daha uzak olduğu yıllarda oluşan pek çok sorunun çözümü olarak sunulan unutulma hakkı teorik temelleri ve başka hakları ihlal etmeden nasıl korunacağı henüz tutarlı bir şekilde ortaya konamamış bir kavramdır. Bu çalışmada unutulma hakkının ancak çok sınırlı bir alanda ve istisnai koşullarda uygulanabilecek bir hak olduğu, unutulma hakkının mahremiyet ve veri koruma haklarından ziyade ifade özgürlüğü çerçevesi içinde düşünülmesi gerektiği savunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İnsan Hakları, Unutulma Hakkı, Özel Hayatın Gizliliği, Mahremiyet Hakkı, Kişisel Verilerin Korunması, İtibar ve Şöhretin Korunması, İfade Özgürlüğü, Medya Özgürlüğü, İnternet Özgürlüğü, Bilgiye Erişim Özgürlüğü

ABSTRACT

Internet and information technologies changed daily life practices and methods of accessing information and required a need for defining new rights or reconceptualizing existing ones. Right to be forgotten could be defined as limiting legal publishings related to negative incidents that happened in the past, providing that lives of individuals are not harmed by them. Based on right to privacy, data protection and protection of dignity; right to be forgotten conflicts with other human rights such as freedom of expression, freedom of media and right to access information. In this dissertation, right to be forgotten is reviewed in a critical way taking into account its intellectual and theoretical baseline, constantly evolving internet world and relevant case law. Right to be forgotten is presented by many as a solution for various problems in the years when internet was a new phenomenon and online and offline lives were still separate; yet its theoretical base and how it could be enforced without affecting other human rights is still a problem. In this dissertation, it is argued that right to be forgotten is a right, which could be enforced in a very limited scope and in exceptional circumstances; and that right to be forgotten should be studied in a freedom of expression framework rather than privacy and data protection.

Key Words: Human Rights, Right to be Forgotten, Right to Privacy, Data Protection, Protection of Dignity and Reputation, Freedom of Expression, Freedom of Media, Freedom of Internet, Right to Access Information